

S FÜGGETLEN
SZEMLE

IRODALOM

KRITIKA

TÁRSADALOM

SZERKESZTŐSÉGI
FOGADÓ ÓRÁK:
MINDEN SZOMBATON
5-6 ÓRA KÖZÖTT

SZERKESZTI

DÉNES BÉLA

SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL:
V., BALATON U. 2
III. EM. TELEFON: 10-3-80

TARTALOM:

GELLÉRI ANDOR ENDRE: ... „Gelléri úr!”
GERGELY MARTA: Az asztalos meg a kutyája.
REMENYIK ZSIGMOND: Mese habbal. (Önkritika).
THOMAS MARK: Egy új Ady revizió.
FALUDY GYÖRGY: Jó könyvek, halhatatlan könyvek.
GÖRÖG IMRE: Az amerikai vértelen forradalom.
HORNER MIKLÓS: Az internacionálék bukása.
FABIÁN DÁNIEL: Modern országépítés.
TOTIS BÉLA: A német tudomány új útjai.
ERDŐHAZI HUGÓ: Szlovenszkói líra; szlovenszkói történelem.
DISPUTA A SZÍNHÁZROL: I. László István, II. Dénes Béla.
Versek: TAMÁS SARI, HABÁN M., HARS L., KÖRMENDI Z., SZABADOS A., ZELK Z.

Szemle: BARÓTI D., DÉNES B., GODA G. G—I., MURÁNYI-KOVÁCS, TOLNAI G., VAJDA H., SEMPER IDEM, ARION, KRAMMER JENŐ.

Színház: DÉNES BÉLA, KARCZAG IMRE.

Az amerikai vértelen forradalom

Irtta: Görög Imre

Ma sokan visszaélnék a forradalom nevével, tudom. Forradalom van az autópárban és forradalom az állatkertben. Csöndes, szobai almélkedők és kávéházi kerek asztalos vitázókai szeretnek megittasulni a szó dinamikus muzsikájától és reakciós politikuskok szívesen befogják l'endítő erejét, hatalomszerző és hatalomvédők törekvéseik szolgálatába.

Kár és káros a fogalmakat összezavarni, meghamisítani. De azt hiszem, tévednek azok, akik a mai történeti alakulások közül csak az orosz minősítik forradalomnak. Mert nem az a forradalom döntő jellemvonása, hogy patakokban ömlik a vér és a társadalom egyes rétegei tömegesen vesznek el jövedelmüket és szabadságukat. Ez egyes katasztrófális forradalmak szomorú és átkos kísérőjelvénye, de nem tartozik a lényegükhöz, az alapokig lenyúló újjáépítés teremtő munkájához.

Ha a történeti evolúció olyan gazdasági és szellemi eredményt ért el, amely szétrepeszt és drámai összeütközések között gyökeresen megújítja a társadalom formáit, akkor joggal beszélünk forradalomról, Bastille és guillotine, matrólázadás és eszeka nélkül is. Aminek ma tanúi vagyunk Európa, Amerika és Ázsia nagy részében, az kétségtelenül forradalom, Nemesak gazdasági, hanem politikai és szellemi életünknek is gyökérig ható, viharos átalakulása.

Szerencsés nemzetek talán katasztrófa nélkül fogják megélni, mint ahogy eddig is minden nagy történeti földrendezés idején szerencsés és politikailag tehetséges nemzetek providenciális államférfiak vezetése alatt még jókor kezükbe ragadták a folyamat írányítását, nem füstölög romok közt építettek, hanem hajlékkal a fejük fölött és másoknak engedték át a polgárháború kétes dicsőségét.

Ez történik-e Amerikában és a providenciális államférfiak közé fogja sorolni a történelem Franklin Rooseveltet? — erre yaknerősdé lenne ma igennem, vagy nemmel válaszolni. De meggyőződésem szerint alaposan téved, aki fölüenyés közlegyintéssel dilettáns kapkodásnak, felelőtlen kísérletezésnek minősíti azt, amit az Egyesült Államok elnöke és az u. n. agrártárs cselekszik fél év óta, a nyugati kultúrálág egyik domináló területén.

Mikor ez év márciusában kezébe került a hatalom a válság alatt szenvedő egyéb országok között az Uniót a következő vonások különböztették meg:

1. A világtörténetben példátlan prosperitás magasából, hirtelen és váratlanul zuhant

alá. Ez egy darabig enyhítette a válság súlyát, mert még a munkásságnak is volt bizonyos tartaléka, de annál nagyobb türelmetlenséggel tört elő az elégedetlenség, mikor a tartalék kimerült.

2. Mint fiatal, egészen a legutóbbi időkig szabad földdel rendelkező, lendületesen fejlődő ország, szinte korlátlan lehetőséget nyitott a rátermettségnek, széles rétegek szabad boldogulásának. Viszont éppen ezért szociálpolitika, nevezetesen rendszeres munkanélküli segély dolgaiban messze elmaradt Európa régi iparos országai mögött.

3. Ugyancsak izmos, szabad fejlődése következtében pénz- és hitelrendszere még sokkal nagyobb hullámhorgyokat és hullámvölgyeket, bravurokat és visszaféléseket produkált, mint az óvilágé és egész fantasztikus eladósodásba torkollott: a tartozások a nemzeti vagyonnak mintegy 40% -ig, hozzáértők becslése szerint kb. 280 milliárd dollárig emelkedtek.

4. Semmiféle háborús, vagy forradalmi katasztrófát, külpolitikai igazságtalanságot — reparációt, területsonkítást, stb. nem okozhattak a bajokért, mint Európa leggyőzött államai. De mégcsak a világgazdasági válságot sem megközelítőleg olyan mértékben, mint pl. Anglia. Az Unió polgárai igen jól tudják, hogy saját területükön megvan minden fontos agrártermék, ipari nyersanyag és feldolgozó apparátus. A külkereskedelmi forgalom a belsőnek alig 10% -a és a szövetségi bankok pénzében a világ legnagyobb aranykínese hever. Ha mégis nyomorogni és nélkülözni kell, azért csak saját gazdasági és kormányzati szervezeteik lehet felelősök.

Ennélfogva a közvélemény undorral utasította el a passzív várakozás politikáját és elhatározó tetteket követelt. Ezért ejtette el a republikánus kormányt.

Keep smiling — tanácsolta Hoover. Csak továbbmosolyogni, míg a prosperitás visszajár. És ezt tanácsolták többé-kevésbé kedélyes vagy komoly változatokban a klasszikus közgazdaságtan boncai is. Várni kell, míg a válság a kríziselmélet szabatosan fogalmazott törvényei szerint lezajlik. A gazdasági meteorológia tökéletesített műszereivel figyelni kell a konjunktúra időjárását, megadással viselni a tömegek nyomorúságát és segíteni rajta, amennyire lelkihibéknek és a rendszer megzavarása nélkül lehet. Úlni kitartható, mint a vadász, hosszú, méla lesben, racionalizált fegyverrel, míg egyszerre csak feltünik majd az új

prosperitás vadja. Az új prosperitásé, amely jönni fog, mert jönnie kell.

A lakosság nagy többsége — főleg a csökkentbéri, vagy uccára került munkás és a fejebűbjáig adósságba süllyedt farmer, kisház-tulajdonos és egyéb adós — hozzátartozóikkal együtt mintegy 70 millió ember, a lakosság nagyobbik fele, de másik felének túlnyomó része is, amelyet létében ingatott meg a 70 milliónak összezsugorodott fogyasztása — tudni se akart többé ilyen meteorológiai mód-szerkről.

A keep smiling világnézet bukott el a válságtáson. *Not laissez faire* — ezzel a jelszóval győzött a demokratapárt és Franklin Roosevelt.

Cselekedni tehát, szarvánál fogni és térdrekenyszeríteni a válságot — ez volt a lecke. De hogyan? A cselekvés módja és eszközei tekintetben is adottságokkal állt szemben az új rezsim.

Hatalmának forrása és szervezete kizárta a bolsevik és tasiszta módszereket egyaránt. Amerikában sose volt számottevő osztrályharcos munkásmozgalom, amely proletárdiktatúráról csak álmodhatott volna is. Tehát nem fejlődött olyan ellenmozgalom sem, amely harcoss társadalmi különítmények erőhatalmával támaszthatna alá egy jobboldali radikalizmust.

A demokrata pártgépezet mozgósította választótömegekben együtt lelkesedtek és együtt követeltek farmerek, munkások, iparosok, kereskedők és latejnerek. Az új adminisztráció vezérkarában helyet foglaltak a gyökeres reform elméleti képviselői és a gyakorlati emberei, a felvilágosodott kapitalizmus valló iparvezérek és bankárok, a szervezés terén ki-tünt világháborús tábormokok és néhány tőkés, aki elvi okoktól függetlenül, az új rezsim árnyékában akart hosszra vagy besszre játszani.

Az Unio elnöke nagy úr — körülbelül akkora, mint alkotmányos országokban államfő és miniszterelnök együtt. És Rooseveltnak azonkívül messzenemő rendkívüli hatalmat is adott a törvényhozás. De hatalma mégis korlátolt, időben és működésben egyaránt. Korlátozzák negyvenyole állam autonóm intézményei, kongresszus államjogi kérdésekben is illetékes, valóban független felsőbböróság és egy demokratikus hagyományokban nevelődött társadalom szabad közvéleménye. Legfőként pedig korlátozza a világ legerősebb tőkés oligarchiája.

Ha Rooseveltet tehát cselekedni akart, cselekedni a szó történeti és forradalmi értelmében, — már pedig cselekednie kellett, mint látuk — helyzete valóban nem volt könnyű. Azt a fizikai erőt, amely Sztalin, Mussolini, vagy Hitler akaratát előtt letöri az ellenállást, ha egyéb erők nem hatnak és a propaganda terén is monopóliumot biztosít nekik, Rooseveltet és munkatársait csak fokozott szellemi erővel, erkölcsi bátorsággal, leleménnyel és rugalmassággal pótolhatják.

Roosevelt ilyen körülmények közt érthető módon, logikusan és következetesen először is a kapitalista szervezet központi orgánumát, a pénz és hitelrendszert központosította meg. Azt is kapitalista műfogásokkal, bár a célkitűzés már túlézte a tőkésrendszert.

A londoni világkonferencia azért robbant szét, mert Rooseveltet, akkor először, leszegezte politikáját az árfüindex —, vagy egyszerűen áruválatu mellett. Híres üzenetében kijelentette, hogy a dollárnak nem aranyértékét, hanem vásárlóértékét akarja stabilizálni, mégpedig majd akkor, ha ez a vásárlóérték, a termelési ágak egészséges aránya szerint, ismét normálisan alakult, kb. úgy, mint 1926-ban.

Az „Új hang” augusztusi számában igyekeztem megvilágítani az áruválatu lényegét és jelentőségét. Elmélete nem a mostani világválság, hanem a nagy háborút követlenül kö-

vető gazdasági kaosz idején született. Amerikában Irving Fisher, Angliában John Maynard Keynes dolgozta ki. Párhuzamosan építették fel tíz éven át az aranystandard híveinek heves ellenmondása közepette.

Mit is jelent az *áruvaluta*? Egyszerűen azt, hogy a pénzgység, a törvényes fizetési-eszköz egysége, nem bizonyos számú aranyuncia, hanem mindenkor bizonyos mennyiségű közszükségleti cikk egyenértéke. Aki tehát például pénzt kölcsönad, tudhatja, hogy amikor visszakapja, ugyanannyi árut vehet majd érte; mint amikor adta. Az adós pedig ugyanannyi áru vagy munka ellenértékét fogja visszafizetni.

Hogy kopott, de nálunk mégis leginkább kézzelfogható példával éljek: a magyar gazdának csakúgy, mint az amerikai farmernek nagy áka, hogy a 30 pengős búzaár és annak megfelelő földérték alapján kontrahált tartozásait 10 pengős búzárral mellett is ugyanannyi aranypengőben köteles törleszteni és visszafizetni. Nem fizeti, persze, mert hisz nem tudja fizetni. De ebből végezetlenül toldozás-foldozás, magán és állami adósságrendezés következik.

Felszínes beszéd — mondja erre az aranystandard híve. A gazdát, farmert, gypatot, cukor, kávé, gummi, réz vagy öntermelőt nem az sújtja, hogy terméke árán ma kevesebb aranyt vehet, hanem az, hogy kevesebb iparcikket kap érte. Szóval, az u. n. agrárról. Hiába mondjuk ki, hogy 10 pengő most ugyanannyi, mint 1928-ban 15, ha a 10 pengőn belül a búza harmadannyi értékkel szerepel, a patkószeg pedig ugyanannyival, mint annakidején. Márpedig az árak viszonylagos értékét nem holmi indexszámítás és ahhoz igazodó pénzkibocsátás szabja meg, hanem a termelés és fogyasztás boyolult tényezői. A gazda nem nyert semmit, a gazdasági élet a maga egészében pedig elvesztette a stabil, egyetemes értékmerőt, a kalkuláció és nemzetközi forgalom egyetlen biztos eszközét.

Ez az okoskodás meggyőzőnek látszik, de több okból hamis.

1. Ha 10 pengő 1933-ban törvény szerint ugyanannyi, mint 1928-ban 15 és a búza és patkószeg ára csakugyan úgy toldott el, ahogy a példa állítja, akkor az áruvaluta nem segít a gazdán, mikor patkószeget vásárol, de még mindig segít rajta, mikor adósságot fizet. Anélkül, hogy a hitelezőt károsítsa, mert hiszen az is 50 százalékkal nagyobb vásárlóerejű pénzt kap vissza. Ugyanez áll hosszúlétű föld és házbérszerződés vagy egyéb megállapodások, részben adós és közterhek tekintetében is.

2. Az áruvaluta indexalapon való meghatározása kétségkívül nehéz probléma, nemzeti és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. De megbízhatóságát, célszerűségét ugyanazon tényezők belátása és becsületes akarata dönti el, mint az aranystandardét a maga idejében.

Osztályháborút és gazdasági világháborút aranystandard mellett is vívtak és vívnak derekasan, biztos és bizonytalan kalkulációk alapján. Hogy a tudományos index szerint kibocsátott pénz üdvösen működik-e és beváltja-e a hozzáfűzött várakozásokat, azt a társadalmi és világpolitikai légkör határozza meg.

Ami egyébként az aranyat, mint egyelőre nehezen pótolható nemzetközi csereszakcsót illeti, már az idézett cikkben rámutattam arra, hogy az áruvaluta nem detronizálja az aranyat. Megmarad, mint nemzetközi érték és végső kiegyenlítő eszköz, csak a pénz vásárlóerejét nem szabja meg. Hatalmának attól a részétől esik el, amelyet a termelési frontról szőke vagyonlétök ruháznak rá.

3. Egész társadalmi rétegeket sújtó ártelődés depresszió és válság idején szokott bekövetkezni, mikor a vállalkozás pang és a forgalom összezsugorodik. Ilyenkor a kartelekben szervezett termelési ág, mint tudjuk, alkalmazkodik a esőkkenő fogyasztáshoz és tartja az árakat, míg a szervezetlen, főleg a mezőgazdaság, ilyen mértékben redukálni, átcsoportosítani és árakat tartani nem képes.

De vajon bekövetkeznék-e a forgalomnak ez az összezsugorodása akkor is, ha esőkkenő árak idején a heverő tőke és pénzkövetelés éppennyű összezsugorodna, mint az áru és a munka piaci értéke? Nem igitkeznék-e akkor a tőke az üzem esőkkenése helyett azzal segíteni magán, hogy a termelést arányosítsa, a termelés és fogyasztás egyensúlyát helyrebillentse?

Ezen a ponton lép ki végső következtetésben az *áruvaluta elgondolása a kapitalista rendszerből*. Mert az egyes, csak saját üzemet néző tőkés erre csakugyan nem képes. Még a leghatalmasabb kartel sem. Ez a célkitűzés már követeli a pénzszabályozással párhuzamos hitelpolitikát, kormányozni akarja a konjunktúrát és biztosítani a termelési ágak, a termelés és fogyasztás összhangját. De nem elég erre pénz és hitelpolitika, hanem *megfelelő munkaszervezés és munkaalkotmány is kell*. Hogy ebben az irányban mi történt addig a Roosevelt rezsim első feléve alatt, arra is ráterek. De egyelőre még az első felvonásnál, az áruvaluta bevezetésénél tartunk.

Az 1926-iki egészséges árszínvonalat akarta helyreállítani Roosevelt. Előbb tehát devalválni kellett az 1933-iki dollárt. Devalválni úgy, hogy a pénzromlás lökése segítsen begyújtani a kapitalista mórtort, fokozzák a vásárló és vállalkozókévdet, szaporítsák a munkát és könnyítsenek az adósokon. De olyan óvatos adagolással mégis, hogy az állam és magánhitel meg ne rendüljön és a dollár vásárló ereje a kész áruval szemben ne esőkkenjen, a megélhetés költsége ne emelkedjen nagyobb mértékben, mint ahogy emelkednek a munkabérek és jövedelmek.

Itt került szembe egymással a két nagy réteg érdeke, amelyek fölélmésére az új re-

zsim törekszik: a farmer nyerstermelő, adósmohón várta, kívánta a gyors és alapos pénzrontást, az inflációt. Legalább 100%-os drárlást akart és remélt. Csakugyan az ilyen inflációs konjunktúrát a hitelezők egy részén kívül mindig elsősorban a munkás és alkalmazotti fizeti meg, mert keresetének emelkedése sose tart lépést az árakkal. Ezt nem vállalhatta az új rezsim. Hisz a fogyasztók ilyen hatalmas rétegének — mintegy 38 millió keresőnek — megnomorítása tartós prosperitásra nem is vezethet.

Roosevelt ejtette tehát a dollárt, lassan, óvatosan, az arannyal és a külföldi valutákkal szemben, de nem szaporította a bankjegyforgalmat és a tőzsedejáték taktikus módszereivel kezelte a nyílt piacot. Hol előre, hol hátra mozdult, nem eresztette ki kezéből a vezérlést.

Szó sincs róla, hogy mindig ő diktálta volna a tempót. Ellenfelei gyakran hátravetették, mikor előre akart menni és emelték a dollárt mikor ő ejteni akarta. De viszont sose jutott lejtőre, ahol ne tudott volna megállni. Hiába olvasták a fejére minden második héten, hogy bekövetkezik a pánik.

Így jutott el a 60 aranycent körüli dollárig és közeledik a kitűzötti 50%-os devalváció felé.

Aranyblokkos kritikusai így állítják fel a mérleget: az agrártermékek áremelkedése papírdollárban 30% körül mozog, a dollár aranyértéke 40%-kal esett. A farmer tehát ma 100 jó dollár helyett kap 130 rosszat, a 130 annyit ér, mint 78 régi, vesztett tehát a rooseveltii üzletlen, per saldo, 22 dollárt.

A valóság ezzel szemben ez: az eladódott farmer 100 dollárnyi jövedelme terhére tartozik, mondjuk 40 dollárral. Tavaly kiűzött a 100 aranydollárból 40-et, maradt saját szükségletére 60. Az idén 130 új dollárból ugyanevak negyven kell a tartozásra, mert hiszen papírdollárban fizet, marad saját rendelkezésére 90.— A farmer ezen a kilencven dolláron nem aranyuncikat vásárol, nem is francia vagy svájci frankot, sőt nem ipari nyersanyagokat, — azok ára még nagyobb mértékben emelkedett, mint az agrártermékeké, — hanem vásárol ipari, vagy egyéb készárut. Ez pedig a dollár óvatos ejtése közben mindössze 8—10%-kal drágult. A farmer tehát ugyanazt az árumennyiséget, amit tavaly 60 aranydollárért, most 66 papírdollárért kapja, nyeresége 24 dollár, mintegy 22 régi dollárnak megfelelő vásárló értékkel.

Az agrárdollár vásárlóereje az új rezsim első három hónapja alatt 50%-kal emelkedett, az agrárról 49%-ról 72-re javult. Azóta romlott a helyzet, de a javulás még mindig 20%. Olyan világipiaci áralakulás idején, amely a magyar agrárról 7.9%-kal széjellebnyitotta. *A magyar agrárlakosság az idei rekorder-mérsért kerekén 100 millió pengővel kevesebbet kap, mint tavaly gyönge közepesért.* Az amerikai agrártermelők bevétele viszont kivé-

Mese habbal (önkritika)

Irta: Remenyik Zsigmond.

E kötet némiképpen mostohatestvére előbbi remekemnek, a Bolhicirkusznak. De míg „előbbi remekem” egy, agyamból kiköleszött és onnan azóta is hiányzó keréken rohant a biztos pusztulásba, ez némi értelmezésben kölcsönkért kerekéken döcög a saját maga értelmellen célja felé. Ertelmen próza ez, az agyalágyult költészet salakjaitól terhelten. Ha kezébe fogja avatatlan olvasó, könnyen megégeti rozsánzt köcsöit. A parazsak nyomán hólyagok támadnak tenyerén, legjobb tehát, ha hozzája használati utasítást mellékel. Tisztaban vagyok vele, hogy ezzel illúziókat rombolok, de a rombolás az ember gyermeki kedélyének egyik módfelett erkölcsös megnyilvánulása. Nem kételkedem abban, hogy ezen a kijelentésemmel minden épeszt ember egyetért. Bár érdeklődésem hatványozottan az ostobáké, a megatalkodottaké és a félhülyéké, mégis be kell vallanom, hogy ez írásom nem az ő részükre készült. Hozzáemérték kezében e kötet robban, míg avatott kezekben szelíd, akár a kezes bárány. Ova intem tehát a polgári beállítottságú forradalmárokat és a forradalmár beállítottságú polgárokat, hogy jelen sílány művemet kezükbe vegyék. Nyugodt szívvel ajánlhatom vezérigazgatóknak, sibereknek, szültezzszabályozó nőorvosoknak és teoretikus forradalmároknak. Nem ajánlom katonáknak (örmestertől lefelé), fixizációs hivatalnokoknak, nyugdíjigóságoknak és efféléknek. Hogy ők azonnal tudják forgnatni szánalomraméltó könyvecskémet, arra legkevesebb a remény. Egváltalan senkinek sem ajánlom, akinek a létért való küzdelemben rosszindulatúan egy irányba fejlődött ki az agya, ha agyról és annak fejlődé-

séről egyáltalán szó is lehet. Nem ajánlom olyanoknak, akiknek érdeklődési köre a becsületlenül szűkebbre szabott, akik összetévesztik az etazést az attasálé, könnyvemer haszontalanul szánt idejük miatt miért mérgeződjének? Nem ajánlom proletároknak, legalább is e határokon belül és e fél évszázadban. Hogy miért, azt a következőkben megmagyarázom.

Elsősorban, mert módfelett erkölcsös könyv. Erkölcsös a cinizmusig, éppen ezért erkölcsisége még a szentek és aszkéták előtt is felháborító. Talmdüstik, borzások és jesusiták határozott provokálásnak vehetnek e kötetet, ha ezen megbocsáthatatlan hibával szemben egyéb erőnyelkkel nem rendelkezne. Mindenki megnyugtására közlöm, hogy rendelkezik. Cinikus erkölcsisége mellett módfelett komolytalan is e könyv, komolytalan a szó legkomolyabb értelmében. Igénytelen címe máris hozzásegíti az olvasót, hogy rutinírozott könyvbúvárok irigyléreméltó képességeivel tudja magát mihez tartani. El tudja különíteni egymástól benne a mesét és a habot. A komoly megnyilvánulásokat a komolytalan gondolkodástól, vagy ha így érthetőbben hangzik az értelmes fülek előtt: a komoly gondolkodást a komolytalan tényektől. Sajnos azonban, hogy a különbségek dialektikus felismerése már az intelligencia lapjára tartozik. Korunk intellektusáról viszont nem nagy a véleményem. Ez nyilván az én rosszindulatommal magyarázható, viszont tapasztalataim bizonyítják, hogy korunk megnyilvánulásainak megértéséhez és megmagyarázásához tekintélyes mennyiségű rosszindulat szükséges.

Események, feltevések és vélemények feltűnően részrehajló csoportosítása e kötet. A pletykálkodás műfajának egy oly nyilvánvaló terméke, hogy komolyan kétségbeejtheti a minuciózus olvasót. A nagyvonalúság letagadhatatlan stigmáit viseli magán, annak elle-

nére, hogy csupa látszólagosan kiesinyes, (távozlól sem kiesiny), de ismétlem, kiesinyes dolgokkal foglalkozik. Bakafántoskodik az analomig, apró eseményekből von le végzetes konzekvenciát úgy a gondolat síkján, mint a valóság terén. Ezen módszer gyakorlatának az oka magyarázatlan szorult. Végeredményben elmélyedhetünk volna, konok erőszakossággal végigépelethetünk volna az olvasott fenségesebb-nél fenségesebb kulisszák között, hóborította hegyesfiosoktól kezdve ősi lombjuktak hullató erdőszéleken át, észszerűen tettük, hogy hagyjuk ez erőszakoskodást agyalágyult költőkre, félkegyelmű novellistákra, akik ezen kívül ügysem képesek egyébbel butítani az olvasóközönséget. Dialektikus gondolkodásunk a tann rá, hogy úgynevezett „nagy” és „örök” dolgok azok, amik legkevésbé jellemzőek, akár az egyvére, akár osztályokra, népekre, vagy egyéb közösségekre. Hogy valaki meggyilkolja édesanyját, felgyújtja egy észszerűtlen és lírai pillanatában a biradalmi tanács védnök sére alatt álló ingvenyszodát, sikkaszti vagy váltót hamisít, távozlól sem annyira jellegzetes, mint hogyan rágja körmeit, miként tekint meg zsebkendőjében orrának viandékát, hányzor tér be naponként a föld alá sülyesztett illemhelyekre, akár kis, akár nagy ügyek rendezése céljából. Ez a szempont lenne tehát a jelentéktelen események és vélemények részrehajló csoportosításának, ha nem is a megvédelmezése, de megmagyarázása.

Eppen az előbbiekből következők, hogy sílány írásművem teljessége sohasem lehet tökéletes. Módszeréből kifolyólag hiányos kell, hogy legyen. Viszont az olvasó csak hálás lehet azért, ami e műből kimaradt. Hogy még világosabban fejtezzem ki magam, lehet mondani, hogy az ér csak valamit, ami e mű keretében meg sem íratott. Nem csak úgy értelmezendő e kijelentésem, hogy egyszerűen csak a

telesen rossz termés idején most egy milliárd dollárral lesz nagyobb és ennek az egymilliárd jövedelemtöbbletnek vásárlóértéke arányban mintegy 600 millió, de a farmert kizárólag érdeklő belső piacon 900 millió dollár.

Miért zúgolódik akkor a farmer, miért elégedetlen — kérdi a kritikus?

Egyszerűen azért, mert jövedelme a prosperitáson túl nem egymilliárddal, hanem hat és félmilliárddal csökkent és a 20%-os javulás a 100%-nyi követeléshez és az első negyedév 50%-os eredményéhez képest kiábrándító.

Visszont szó sincs róla, hogy a farmer-tömegek valóban szembefordultak volna az Elnökkel. Egyrészt az árjavításon kívül sok más jelentős könnyítésben és segítségben is volt részük. Azonkívül pedig a nagy többség bizalommal várja a Farmer Relief Act egyéb rendelkezéseinek majd csak jövő évre érvényesülő hatásait.

De nézzük a másik fontos területet: az agrárpiacon mellett az ipari és munkapiacét.

Az első negyedév folyamán az ipari termelési index 60-ról 98-ra emelkedett (1923/5 = 100), a kifizetett munkabéreké 35-ről 50-re, az áruházaik forgalmáé 57-ről 71-re.

Július óta a munkapiac továbbjavult ugyan, de sokkal kisebb mértékben és az eredmény alig 50%-a annak, amit a kormány akart és ígért. Mert októberre nem 6 millió, hanem csak 3 millió munkanélküli nyert elhelyezést és míg júliusig a föllendülő üzemek vették fel az új munkáscsoportokat, addig az utolsó két hónap folyamán úgyszólván kizárólag a közmunkák.

Íme — mondják a kritikusok és a be nem avatkozás hívei — az első negyedévi mestersegesen felfújt konjunktúra szükségképp lelohadt. A pénzromlástól féltő közönség vásárolt és vállalkozott, raktárba dolgozott, de a fejlődés nem volt organikus, a fogyasztói képesség nem nőtt, a kártyavár összedőlt.

Talán várjunk még az ítéletmondással. A munkaszervezés terén a 3 millió ember üzembeállításán kívül még két nevezetes intézkedés történt az első félv év folyamán, a fogyasztói képesség és az egészségesebb jövedelem megosztása érdekében. Először: a munkaködékek új alkotmányt adtak úgyszólván az egész amerikai termelésnek. Lerakták a munkafeltételek kollektív szabályozásának alapját. A szabados individualizmus klasszikus földjén megteremtették a testületi irányítás lehetőségét. Novemberben a tőkés ervek vén ordasa, a korlátlan és atyai tőkés szuverenitás nagy hitvallója Henry Ford is kénytelen volt beadni a derekát.

Másodszor: fölépült a „Public Works Administration“ a közmunkák szövevénye szervert. Ennek hivatása két év fölgörása alatt produktíven felhasználni a közmunkák céljaira megszavazott 3,3 milliárd dollárt — mintegy tizennegy milliárd pengőt. Felhasz-

nálni úgy, hogy a költség 80%-a munkabér legyen.*

A valutapolitika ütőkártyáját Roosevelt jórésben kijátszotta. Az aranyvásárlás annak alighanem utolsó fázisa. Ha kitart az áruvalata alapfogolata mellett — és semmi ok föltenni, hogy el tudná tántorítani tőle — a dollár akkor is, nemzetközi vonatkozásban stabilizálódni fog, mihelyt az 50 centes aranyrelációt elérte. Azontúl előreláthatólag csak olyan mértékben fogja módosítani a dollár aranyértékét, ahogy az arany világgiaici vásárlóértéke eltörlődik. A dollár egészséges viszonylagos vásárlóerejét azontúl már nem az aranyreláció módosítása, hanem bankjegyforgalom, hitelgátítás, nyilvtiaci műveletek, ár és munkabér-politika útján igyekszik majd elérni. Egészséges pénz, irányított hitel, a fogyasztást a termelőkapacitáshoz igazított munkalkotmány és munkaszervezés vezet át a

* Adatainkat a Federal Reserve Board és a Vierteljahrsschrift für Konjunkturforschung októberi és novemberi kimutatásából merítettük.

szociális termelés és elosztás új rendjébe.

Az alapokat lerakták, a munka törhetetlen energiával folyik. És ha egyes tanácsadói szembefordultak is az Elnökkel, vezérkarának ereje és színvonala nem süllyedt. És az amerikai társadalom nagy tömegei aligha fogják eszerbenhagyni.

Azok pedig, akik kezdetül fogva ellen-szenvelnek nézik a világtörténet egyik legnagyobb vonalú, legnemesebb szándékú reformtevékenységét és diadallal csapnak le minden nehézség, zökkenő és kudarc hírére — gondolják meg, hogy a *laissez faire útjára nincs visszatérés*, se Amerikában, se egyebütt. *Csak szociális tervszerűségen* keresztül juthatunk el az új szabadsághoz, csak szolidáris közösségekben születhetik újjá az egyén. Franklin Roosevelt a legnagyobb angolzás és németalföldi hagyományok útján, vértelen forradalommal igyekszik előrevinni nemzetét. Ha nem ér célt, akkor Amerikában is elkövetkezik a nyílt erőszak ideje. Akkor egy új Szojvetúnio vagy a feketék és sárgák ellen fegyverkező új nacionalista Impérium emelkedik a két Óceán között.

... „Gelléri úr!“

Írta: Gelléri Andor Endre

A tüneményes Móríz Zsigmond mondta ezt a Nyugatnál nekem, mikor még szerkesztette a lapot. S közben csodálatos bajuszát simogatta, amelyet mintha naponta elköleszőztek volna édesapámával, annyira hasonlóak voltak kettén, a bajuszukban. Ugyanis hónapokon át nem hordtam neki mást kéziratokban, mint öregasszonyokat, egyiken ezer ránc, másikon tízezer, ennek oldala, annak kihűlt lelke fájt... gyakran sírtak és sohase nevettek a szegények. Móríz Zsigmond új csak fogadta őket, heteken, hónapokon át, néme-lyiket beállította a Nyugat sarkába, aztán fölültötte oroszlanos fejét: — Csudálatos, hogy az ilyen fiatal író, hogy bújjik az öreg-ségbe s én, kinek a lánya most doktorált, hogy bújjik az ifjúságba. S rámnézett színes szemével. S elnevette magát.

Elhagytam akkor a Nyugat szobáit, amelyek közül különösen az első, olyan az üvegen áteső lámpafényével, mintha a Hold ülne még fényes nappal is az egyik íróasztalánál. Pedig rendszerint csak a kedves szerkesztőségi kis-asszony rejtözik ott, kinek a belépő sárkányok, heregeek és Jeremiások, átadják perzselő irataikat, halálos ítéleteiket az egész emberiség felől. Visszanéztem távozomban a szerkesztőség holdas fényébe s az tört ki a számon: — Hátha igaz van, suszter maradjon a kaptafánál, írja az az ifjúságnál.

S bár az emlék megöregít minden dolgot,

ha közeli évekről van szó, elsimítható róluak az elmulás ráncsa s ifjúság marad a mult.

Az atléta leírása:

Atyám félre nem ismerhetően az atyám. Az ő fejére hatvankettős kalapot kellett keresni s fia, ki én vagyok, szintén kétségbejettette az óbudai kalaposokat. Néki is rüstben magos a lába: nekem is mindig két számmal nagyobb kellett venni a rüstöm miatt! (Hajlat ez, a lábujjak végétől a bokáig, előlről nézve.) Kalapbőségben s rüstben egyek voltunk, csak erőben nem!

Atyám ugyanis pénzszekrényeket készített. A pénzszekrényt folytatól lemezöl hajlítatták, mint ezt számtalan ajánlatban megírtam elemista korom óta üzletfeleinknek s bottonnal töltötték, mint a házak alapját. Szállításukra, mint egy ökörsorda, fog össze tíz-ház ember és a nyelvük rendszerint majd a földig ér, míg a pénznek ez a néma s engedelmes öre, a csattogó rugókkal és rudakkal járó szerkezetével a helyére kerül. Az ember azt hinné, hogy mint Nagy Frigyes gárdistái, a pénzszekrény emberek is csupa óriások, durungszerű karokkal bikanakkal. Inkább csak a főnökök azok, mint munkásaik. Atyám pedig főnök volt egy huszonhat lépés hosszú pincében, ahol hőrögvé járt egy gázmotor, maga után rángatva az aludni vágyó, sápadt, olajos fűró-gepek rajját, nyiszigatva a görnyedthátú fűrészgépet. Ez a fűrészgép már kora ifjúságomtól kezdve reám volt bízva. Elhez ugyanis nem kellett különösebb ész, virtust, tehát rámbízták. Én valék a szép szál vasak nyaktólós hóhéjra, ha délután otthon voltam a műhelyben, félretéve a latint, a németet, mert én jó hazafi voltam már akkor is s a magyar nyelvet annyira szerettem, hogy mást nem is akartam tudni rajta kívül. A görögötöl úgy fáztam, hogy inkább lemaradtam előle a negyedikben. Szólv atyám igazán erős ember volt, amolyan kerülte Czaja János, akit évente, búcsúkor a vándorcirкусz ponyvája mögött lehetett látni. Engedte, hogy a munkáskák a nyelvüket nyújtásák a nagy erőfeszítéstől és mikor megsement föl, ledobva kabátját, ő ment a szekrénynek. Farúddal lökött rajta valami kétszázkilónyit. Már akkor is az volt az érzésem, hogy könnyű atyámnak erősnék lenni, akáresak Mórízszak olyan elevenül ábrázolta az életet: ki — mire születik! Móríz életrajzra, atyám erőfeszítésekre. Nem tudom egy író mit tesz nagygya... atyám erejét azonban nyilvánvalóan segítette anyám által főzött marhák, borjúk, kacskák óriási tömege, egy egész gulya állatokból, amik piros lében, sütve, vagy rántva, engedelmesen vándoroltak atyamba. Talán a bar-moktól volt olyan állati ereje.

S ha már kalapban és cipőben azonosak voltunk fogtam magam s megettém három-annyi állatot, mint ő, vizet ittam, mert az dagaszt, rá cipónyi kenyeret; zsír, húst, süteményt. Végigjártam rokonaikat, napjában öt-ször ebédeltem, tízszor uzsonnáztam s másnap, mielőtt még imádkozni zavarhatott volna drága anyám: a mérleghez osontam, hol sötétem, mint a várták, álltak a súlyok s megmérkedtem. S később következő imám aszerint eszengett az Úrhoz, hogy nehezebb lettem, vagy pedig könnyebb. Az alvás hízlal, hallottam óbudai bölcsesektől s erre föl, esti nyolc-ór, mint akit szuggéráltak a vásári bódében elkezdtem álmodni, csak a szám mozgott és rázott egyre az üresedő tányérok fölött. Aztán aludni döttem.

kimaradt részek azok, amik érnek valamit, hanem a fontosak is azok. Még világosabban: nem a fontos részek maradtak ki e jelentéktelen írásból, de amik kimaradtak, éppen azok a fontosak. Ebből látható, hogy mennyi fontos dolog is van ezen a világon. Következés-képpen egy kis szegumentumát mutatja be csak az életnek, azt is meglehetősen zavarosan, bár mint ismételni vagyok kénytelen, feltűnően részre-hajló csoportosítással. Az író perverz hajlamaira jellemző, hogy még meg sem elégedik e világon és e társadalomban észlelhető zavarokkal, hanem azokon kívül ráadásul még egyéb zavarokat is teremt. Analógiák végig-vezetése: kész zűrzavar. Rosszindulatú megjegyzések, események önkényes csoportosítása, mintha csak kimondottan azért történnék, hogy megbolondítsák a könyvvel kezében félig már békésen szunnyadó olvasót. Határozottan Ortega de Gasset filozófiája ez, aki szerint a jelen kaotikus és sematizálhatatlan, tehát az életet is az látja jól, aki azt sematizálhatatlan-nak és kaotikusnak látja. E könyv e világ-szemléletének legteljesebb mértékben tesz eleget, még pedig oly tökéletességgel, hogy e zavarosságában is precíz világ-szemléletnek hatása alatt maga is zavarossá és kaotikussá válik.

Stílusáról az írás közönséges szabályaihoz szokott fülelnek szintén nem tudok sok jót mondani. Gombóceóv ember stílusa ez, majdnem olyan, mintha valaki telezájjal beszél, rákönyököl az asztalra és hosszú nyelvvel végignyálja a kést. Viszont pompásan hozzálílik ez írásmű belső karakteréhez. Tökéletlen stílus, a tökéletlen mondanivalóknak legklasszikusabb kiegészítője. A hangsúly ugyanis kezdetül fogva azon volt, hogy mit és távolról sem azon, hogy hogyan. Kevesen értik meg, mennyi fáradságos vergődés kell ahhoz, hogy megszüllessék egy tökéletesen rossz mondat. Egy rossz mondat, ami vissza-

tükrözi a magában foglalt rossz, neveltséges, kigúnyvolandó és agyalágyult gondolatot, a gondolkodásnak azt a kétségbejöttén tájékozatlan, reménytelen módszerét, ami a gondolat kimondását megelőzi. Ami visszatükrözi azt a gondolatot, ami egy ébész ember előtt nem is lehet gondolat, legfeljebb csak „gondolat“. A gondolkodásnak azt a módszerét, ami még csak nem is „módszer“. Egyszerűen karikatura, vice, nyomorult évszázadunk szemétt-emberének persziflázsa. Tanárok számára írni nyilvánvalóan azt jelenti, hogy bizonyos szabály szerint írni. Ezen írásmű stílusa sajnálat-raméltoan nem ismer el ilyesféle szabályt. Minden pillanatban változtatja modorát, egyszerű harmonikus, máskor darabos egyszerű lendületes, máskor megint hanyag. Hétköz-napi értelemben és tökéletlötöktől lefektetett törvények szerint Moliere, Sain-Simon, Balzac és Rabelais is rossz stílusúak voltak. A rossz stílus méltó kerete az emberi ostobaság, neveltségesség és agyalágyultság sugallta mondanivalóknak.

Tekintetbevéve, hogy e világ szemétdomb-jának apró-cseprő megnyilvánulásaival foglalkozik, erőnek erejével sem kapharhatja le magáról a kultúráltság mázát. Mondanom sem kell, hogy ezáltal a barbárok antipatiáját méltán kiérdemli. Holott végső fokon az ő rézsűkre készült, azoknak a részére, akik utálkogni képesek és le is tudják vonni utálatuk konzekvenciáit. Azoknak a részére, akik nem elégszenek meg azzal, hogy undorodottságra is méltatlan könyvemet egyszerűen szététepi, földhözvágják és hulladékaival e zord tölben befűtenek, hanem annyira mennek némes el-határozásukban, hogy megkísérlik helyére bilitelni ezt a szemétt világot. Ha ez sikerül, úgy említésre sem méltó művem elérte rendeltetését, de ha nem, úgy még befűteni sem érdemes vele.

Az ágyban megtapogattam magam, egyik te nyereggel lemertem a másik karom izmát és viszont. Béke és szuszogás lengte be álmatom, mert akkor még nem akartam nagy ír lenni, csak erős ember, mint az atyám. Nagyaném centiméterjét, kétnapi keserves munkával, beosztott milliméterekre, körzővel, vonalzókkal és tusrajzzal, hogy minden parányi izomvastagodást beírassak, az „erő naplómba”. Amint Phoebus Apolló megjelent rézvörös sze kerén Óbuda fölött, két fehér felhőből való szép lovát fékezve... amikor a közeli fenyvesek öreg fái dörzsölni kezdték gyantás szemüket... s a braunhaxszlerek össze-vissza mentek rézségükben a satnya kis uccákon... mikor mintegy tízezer főnyi kerületi kakas, a kurin mélyéből köszönteni kezdte az esillogó Apollót... én, mint ahogy az igazság istennőjét szokták ábrázolni, de más szerszámokkal... ugyanis jobbommal diszkosszal, balkezemben süllyal, s a nyakamban ugráló kötéllal... ki léptem, mint egy görög az uceavagón elterülő grundra. Mi is volt ez? Szemben állni egy térről, ahol álmosan feküdt a pára... s minden fűszál tele volt gyémánttal, kincsekkel s alvó lepkékkel... szemben állni a Hármashatár hegyével, Phoebus Apollóval, nyilaival, az egész öbredező világgal... s jobbommal kihajítani az ég felé diszkoszomat s a ballal előlökni magamtól a súlygolyót, mint fáradt Atlasz a földet, mit elunt már tartani. Nézni vad erőm után, mely szárnyra kapott diszkoszomban... súlygolyóm után, amely magától sehose repült volna. Mégha ilyenkor arra is gondoltam olykor, hogy a sápadt Holdat, mint valamű diszkoszt elvetem az égről és a halványodó esillogókkal fogok súlyt dobni... ennyihez jogom volt, ifjú voltam, megszódukt ember a hajnali pirkadás látától.

Döngött, robbant a mező a diszkoszól, mint besapó gránáttól. Voltak, a közeli házakból, akik kihajoltak hálósípkásan és bömböltek rám. Aludni akarunk, héj!... de mit törtödtem én az ő álmuikkal, volt a világon fontosabb valami, minthogy eltaláljam diszkoszommal azt a horpadt lábást, amit célnél tettem le, tőlem negyven méternyire? — Egész éjjel dolgoztam, aludni akarok — süvöltötte valami keshedt proletárhag... s bár szívem ütött a panaszra, így szóltam magamban: — Sajnálom, nekem most, ha megszakadok, akkor is el kell érnem a negyven métert.

S ugyan attól féltem volna tán, hogy odalép hozzám egy is a kiabálók közül s mellbe vág? Talán Czajka, mert atyámnál erősebb voltam már régen. Kabátjai alig mentek rám; anyám nem ismerte fel a föld döngéséről, hogy ki jön haza, férje vagy a fia. S mikor együtt léptünk! a seizmographok nyilván talajingadozást jeleztek Óbudán... Volt egy váza a hálóban. Ott állt az ágyamnál s örökké virítottak rajta a festett mákvirágok. Elég magas váza és hasas. Ebbe raktam bele számolatlanul kettesével, hármasával a nyert versenyérmeket. Raktam s vártam, hogy egyszer kibuggyan belőle a sok ezüstérem s akkor szerzek egy másik vázát s életem további sorát ennek megföltésére szentelem. Gondoltam, ha két ilyen váza megelik ezüstéremmel, akkor majd ráérek valami más díesőség után nézni az életben.

A benső vázlata:

Testem már akkora volt, hogy no. Gondolom, a megdagadt máj, tüdő, szív, izom, alig hagyott helyet az igazi léleknek. Olvasmányaim ezek voltak: Az atléta életmódja... Reggeli torna... A diszkoszvetés alapelvei... Téli sport. Szívesen olvastam valamit híres atléták életéről, akár egy regényt is, de az írókról hallottam, hogy csak beteges dolgokhoz értenek, ők maguk soványak, mint a tollszár, folyton köhögnek, aztán legtöbbször a dőhájban hal meg (annyi baj legyen, gondoltam könnyedén). Zenében legszívesebben a tornászindulokat hallgattam, ezekre jó volt versenybe indulni. Csak az indulókat, igaz, még Beethovenét is, sőt Brahmsét is a gyászból: ezeket a biztos vereségre felé induló atléta részére tartottam kiválóan alkalmasnak. Ha hallottam volna akkoriban Michelangelo nevét, talán tetszett volna, különösen azokban az óriási vázlatokban, amiket a carrarai márványbányákban tett, abban, hogy talán egy egész bányát akart kifaragni csupa remek-

művel és Titánnal, kik magasba emelt karjukkal Carrarát s a márványhegyet tartották volna nap és holdsütésen át, esiláragyogásban az emberiség felé. Miért is nem csinálta meg az öreg?... Magáról az Istenről, csak keservesen gondolkoztam. Volt ugyanis egy valóságos anyyala a földön, az anyám, ki miután apámmal hiába viaskodott a hitért és vallásért, most a fiát vette elő. Ljeden láta, hogy a fiú szakasztotta apjára üt még a porgárságban is. — De ez mégis csak egy fiú, ezt én mégis csak nyakon vághatom, anyai nínőségben, gondolta anyyali anyám s tette is. S én ugyan mit tehettem volna? bár az ilyen asszonyka, mi lett volna erőmnek? S bár sokáig égette pofonja arcomat, mégis csak anyám volt, szelíd asszony s olyan jól főzött, hogy kedviért vettem azt a vastag imakönyvet, futtam egyet és imádkoztam valamiképp. Pont az én imámra kivánsít az Isten, gondoltam filozófikusán, épp idetapasztja a mi otthonunk fölé a hatalmas fülét s hallgatja, hogy dicserem-e őt reggel, délben, este?! Elég baja van az öreg Mérnöknek a esillogókkal, füztem tovább... s, hogy az Úr van vagy nines, azzal nem akartam behatóbban foglalkozni. S aki nem foglalkozik a dolgok kezdetével, az Úrral, azt éppoly kevéssé érdekli az Isten folytatása: világunk, tengereink, szállongó esillogaink, virágjaink, népünk, történelmünk, fizikánk és kémiaiánk és művészetünk. Csak egy érdekli őt, valami állatias tünet, eredvén attól a sok lúdtól, amit lenyelt, s ez: a szerelem.

A szerelem:

Anyámba voltam szerelmes, mint minden ember először. Karjába bújtam, esőkjávi aludtam el, ölébe vettem és ringatott, fűrdett és elnászpángolt. S óvott minden más nőtől, mint a tüztől. Néki hoztam virágot, illatot, szívet és apró lovagiasságokat. Csak az a lány tetszett, kinek olyan mogyoróhéjszínű szeme volt, mint neki. S azt a haját akartam örökké simogatni, amely olyan hosszú volt és bánatos, mint az övé. Olyan apró s meztelen szobrocskákat vettem egyszer a vásáron, amiknek az arca gödrös volt, mint az övé... Az anyám Bandinai, Andornak, Andriksámnak hívott... míg a többi lányok — s erről szó ez az egész emlékezés, csak Gelléri úrnak. Fölfelét így s lefelé a háromévesig az voltam én: a Gelléri úr. Pedig szülőim előznek tartották, ha cipőbe volt bújtatva a lábam — s atyám szava szerint: nem látszott ki a fenekem. — Ráérsz, mondta mindig jó anyám, — kiöltözködni, majdha völegény leszel. Így aztán külsőben nem is volt semmiféle úriás rajtam. Csodálhatom, hogy még így is mindenki számára Gelléri úr maradtam huszonhat éven át, mintahogy ma is rejtelmi, hogy barátainak, kik nekem Laeik, Gáborok és Sándorok, miért vagyok csak így, csupa szon: Gelléri. S a lányoknak, édes szeretőimnek, mind a mai napig Gelléri úr.

Közvetítés:

Tudom, hogy világválság van. Voltam sok helyen munkás, miután atyámuram üzembe leált s nehéz gondok ültek ránk. Látok gazsgyógokat szerteszt, ismerem Marxot. Agyam mélyén szörnyű képek ülnek rodamliag, feldolgozásra várók. Gyűlölöm azt, aki lop a szegénytől és gyűlölöm azt a szegényt, aki ebbe belenyugszik. De álltam már egy marxista barátommal, kivel éjjel szoktam hazakoecikázni, egy óbudai uccasarkon, mikor a kedvesse elutazott. Sokáig nem szölkünk, csak hallgattuk lélekzeteink dalolását s ekkor ő a vállamnak dönt, megfogta középütt a hátam: — Gellériéim, tört ki belőle a lágy panasz, elment a Mária.

S mint a borjú úgy sóhajtott ezen, ő, aki fölrázza villamosbéli álmomból, szabadszerelmet kiabált kispolgári fülemben s nyegleségek tartotta azt, amit Arisztófánész írt erről komédiájában, hol öreg férfiak rántják le magukhoz az ifjú néket s öreg nők a ropogós szüzek felé siető ifjakat.

— Na látod — mondtam neki megveregetve a vállát — vannak az embernek dialektika nélküli való pillanatai is...

Elnézés forradalmár testvér! Tudom, háromszor húzzák le a munkásról a bőrt. Tudom, a japán hadügyminiszter így beszélt: — Japánok! évente születik nálunk egy millió ember. Hol a vesztésed? — mondta nyugodtan —, ha a háborúban meghal évente ugyanennyi... Alacsony, kis sárga japán hadügyminiszter örök és közben?... Kés a szívbe, kar lépéve, torok kiharapva és vér és gáz, a rémes gáz, ő anyák és emberek üvöltösetek fel az ilyen beszéd ellen... nines joga a természet beszédjét utánozni a kis japánnak, az dob így milliókat a sírba és növeszt ki tavaszra ugyanannyit.

Talán testvérem, a vad kétségbeesés irat ilyesmit velem. Talán az, hogy mázólóbb országfi lehetett valaki, minden további előkép-

zetség nélküli, csak azért, mert hatni tud... meg egyetemi tanár, egy Einstein, ki világlépet rendez át a magasságokban, nem lehetne ugyanez a mázóló. Talán az, hogy a politikagyugyanez a mázóló, a tömeg százából kivenni a hoz elég a hatás, a tömeg százából kivenni a szót és megrágya visszaadni neki... s nem kell hozzá előképzetség... teszi, hogy elforodulok a politikától s folytatom ifjúságom bohó folatát.

Csókál ör véget az első emlékezés:

Van nekünk, óbudaiaknak egy kastélyunk. Ma bútorraktár, de múzeumunk van szánva. Láttam éveken át, hogy hordták fel fűző lovak a régies bútorokat s négy ember az óriási képeket, amiken páncélos lovagok álltak nyugodtan. Bent még sohase voltam, pedig örök kivánsóság égett érte. Hagyom öt titokkastélyomnak maradni, aajtájában a dorongot tartó kő Heraklesszal s táblájával, mely lúsz éve hirdeti nekem: a kutya harapások... pedig nines is kutya az udvarában, ha csak márványból nem. Kófallal horított lépeső viz fel hozzá, hol gyíkocskák siklanak nyáron, sőt néha idetevéd a hegyekből a sikló, vipera riadalmát kelte a sétálók között. Hangyák nyüvszögnek fokain, fehér tojásaikat cipelve. Tömött lombok teszik hűssé s a régiesség homálya lengi be. Itt mindig eszembe jut, hogy erre jártak néhai barátok, kik hol vannak már! s esontjuktól sínes több, mint egy kilónyi por, noha nagyon is kövérek valának, mert második József kihajította őket, koldulni és soványkodni az országtakra.

Idé mentem én, természetet nézni. Bár volt még valami más látnivaló is. E kastély udvarában fészkelte egy szegény család, sok sok ide lányával s azok közül az egyik hónapok óta vonzott maga után, Olykor megnézük egymást, aztán ki erre ment, ki pedig amarra. Igazán akkor szerettem meg, mikor egy fehér vizesüveget vitt fölfel a lépesőn s ezt a vizesüveget sajátosan spárgára kötötte s úgy nézte a levegőt, a nappali álmot, hogy üvege mindig odakoppant a lépesőfokokhoz... ilyenkor ijedten fölrántotta, vizgatózt rá két lépést, de aztán megint nagyot koppant az üveg. Nem messze a lépeső kapujától, amelyet orgonák borítottak és azon lepkék üldögéltek, fölrázza visszafordult a leányzó. Azt hitte, most aztán szöktört az üveg. Olyan esilglett. Szárnyát kiterjesztve tartó madarát néztem csak így az égen, amint ég s föld között lebegve csak tartotta magát a madár s néha lejjebb siklott, aztán a szél följebb vetette a felhőbe... így siklott, suhant Márta nézése már onnan a lépésekapuból, amit mint virágfüzér övezett a sok orgona, lepke és illat. Micsoda dolgok rendezhettek össze benne? mire gondolhatott annyira, hogy hagyta azt az üveget esőrpömpölni maga után?... még ma sem ismerem magam, még fekete lelki loyam nem tért be minden városába a Gelléri birodalomnak, még nem ismerem magam, hogy ismerhetnék mást?

Mint szfinkszel, úgy álltam szembe vele. Kőd volt, drága pisze orral, fehér bluzzal, amik gyümölesöt rejtegettek, szájjal, ami, ha szölt is, csak nem árulta el, amit igazán ki akart mondani. Mert az ifjúság csak érzés, dadogó beszéd, a kavics mázsávi súly neki, egy könny mingvárt az egész tenger s egy ilyen lány a lépesőkapuban nekem: tündér. Közébebe léptem hozzá s ő csak állta ezt. S hagyta hogy megfogjam a vizesüveget: — Még összetöröd, ezt mondtam. — Szépen, felelte ő, nem vagyok én te. — Hát te mit tudod, hogy ki vagyok én? — s már majdnem a számon volt, hát nem olvasod a Sporthirlapot? — Engedd csak el ezt az üveget. — Ha adsz egy csókot — replikáztam én. Csókot itt a fényes napsütés alatt, egy lánytól, akinek esztől is vérborult az arca s a sírás gyengéd vonaglásai reszkettek orra körül.

— Nem! — kiáltotta duréasan.

— Azért is, feleltem vakmerően s ekkor már szavaink úgy eszenek egymás között, mint régi vívók barátságos kardjai... már híd volt vonva két vár között, már virágos hintók gördültek át egyikből a másikba, már volt, már élt közöttünk a szerelem. Akár egy templomot nyithattak volna nekünk a mezőn, pap-pal, hogy összedjon bennük, annyira egyek voltunk, bár külsőleg még rángattuk a szegény üveget, mint két éhes kutya a esont.

En lefelé húztam valami sötét szándékkal az üveget s ő két kis markocskájával belé kapaszkodva, csak akadékoskodva követett. Szájja savanyúra állt s mintha sírni akart volna. Lombok komoly arca borult fölénk, homályt álltattuk s én így kiáltottam: — Engedd el ezt az üveget — bár semmi jogom se volt hozzá. — Az enyém — tört ki belőle. — Gyerek, mondtam neki s az üveg helyett megfogtam a csuklóját. Pillanatig így álltunk, aztán én is elszökdültem s nyilván ő is.

Első csók volt, mintha lángok fűtötték

PARKETTA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S GERO ANDOR
VÁLLALATÓL, VII.
ROTTENBILLER U. 12

volna s az egész világ remegne tőle velem együtt, a léposók, a kastély, a fák. Ó már menni akart a kamorból, de én még tartottam a számon a csudát. Azt vettem észre, hogy valamit suttog a szája, a csók alatt s ezért kicsit elengedtem őt: — Mit mondasz? kérdeztem. — Gelléri úr, kérem Gelléri úr... Aznap rövid nadrág volt rajtam, kilátszott belőle a térdem, hívhatott volna Bandinak, ha már tudta a nevem. Legszívebben megráztam volna, feleljen, miért mondja ezt? De rösteltem. Hanem a csók mennyei íze rögtön elfagyott a számon. Megváltam mélyen bántva s mikor a kis Márta fogta üvegét s csak nézett, hogy mit mondok neki búcsúzásul a jövőre, csak álltam és elnéztem fölötte, mint egy meg nem értett tudós. Első szép csókja fölött ott a léposókapuban, mert azt mondta: Gelléri úr.

S azóta is járva az életet, kinek vagyok én más mint Gelléri úr? De ha különb leszek, mint más valaha, talán annak köszönhetem, hogy ember sohase érezhette magát hozzám olyan közelinek, hogy keresztnevemmel ölelt volna magához... csak az ucca angyalai, kiknek keményen megfizettem, hogy mit sikoltanak bele a magányos esőndbe.

Utolsó:

Ki alacsonyága miatt búsul, ki kövérsége miatt; ki átkozza, hogy tudásáért elveszti életét, mint doktor Faustus; ki tudni akarja, de nem lehet neki a buta feje miatt. En a keresztnevemért búsulok, lelkem, írásom sorsáért, amelyek, ki tudja mikor lesznek olyan bizalmasak a világhoz, hogy pajtásként fogják becézni őket az emberek.

Végso kínul: már a szüleim se hívnak máma másként, mint Gelléri úr.

Egy új Ady-revizió

Irta: Thomas Mark

II.

Ady-revizióra, azért van szükség, mert a köztudatban Ady „költészet”, mint az új szellemiség első jelentkezése él, mint friss és szabad, üde ír, mint a modern magyarság első nagy, öndálló lépése. A felfogás átöröklődésben van: már itt az új nemzedék, mely az Ady-mitosz levegőjéből most teszi első szippantásait. Ennek a nemzedéknek szüksége van arra, hogy lássa, hová jutott illetve szüksége van arra, hogy színt valljon Ady ellen, vagyis az Ady-túliség mellett. Revizióra nem volna szükség, ha Somlyó Zoltánról, vagy Kosztolányiról volna szó. Itt tévedni nem lehet s amennyiben mégis, az sem jelent semmit. Ha azonban valaki Adyan téved, végzetesen tévedhet, mert Ady mérgei nagy és átható mérgek. Ady nagy veszély — olyan veszély, amely elrejtőzve várakozik — mint egy farkasverem.]

Ady megírta „A Halál pirkadat”-ot, azt a művét; amelyik tömény sűrűségben és minden zavaró mellékörülmény nélkül tárja fel az Ady-élmény legmélyebb pontját: a haladók-lásban való képes elmerülést.

„Számizét nem rontom, hagyjatok;
Most a Halál előtt most: vagyok.”

Aki Adyt ismeri, nem lepődik meg a hangon.

csak annak vibráló, idegen feszültségén, amelyikben mégis van valami gyanus simaság. Itt valaki nagyon egyedül akart maradni, nagyon belenézni önmagába: ez az a „kórházi ággal fizető gondolat”, itt az ember beszél „kinek a sors: az élet; évek és napok szívének gyökeréig fájnak”, aki azt mondja: „a Halál ősz dáridó s kis stáció az Élet”.

Ady önmagát genie-nek nézi és pedig olyan genie-nek, akinek jelentősége önmagában van, akinek nincs szüksége másra, mint saját genie-ségére. Nem tudja, hogy a genie egy élet-nívóban és lendületben lesüllyedt alakja annak az emberfajtának, aki önmagán túl alkot. A genie csak önmagát alkotja: éppen ez benne a genie-ség; a határoltóság: önmaga korlátain való átöröni nem tudás; a végtelenségben való feloldódásra képtelenség. Nincs érzése ama nyugodt és biztos erő iránt, amely semmiből való teremtő képesség fölött rendelkezik. Ennek a teremtőfajtának saját genie-sége csak talaj, talán csak — akadály. Ezen túl, ezen felül kezdődik igazi feladata, igazi alkotni valója. A genie-ség mindig alacsonyabb potencia, lanyhult feszültség, demokratikus s ami ugyanaz, dezolált jelenség. És a genien túl, ezen felül kezdődik egy ősi erőnek elemi megnyilatkozása, egy, az életnek heroikusabb tümeménye: az, amelyik már nincs tekintettel önmagára, mert hiszen, amit teremt, az mindig átesap önmaga határain és emberformáló.

életmélyítő, világalgató energiává emelkedik. Ady-nak minden kiindulópont az ő geniesége: ez igazolja, ez szentesíti nyafogásait éppúgy, mint halálkiáltásait. Azt írja, hogy a genie nem szuverén ura egy új életnek, hanem parazitája egy réginek, de ő ebben a parazitásban érzi magát elemében — szeszélyeinek, monomániájának, földi életének, kéjvágyának éppen erre a pozícióra van szüksége, ő a sztár, ez a költő-bonviván, aki olyan érzékeny arra, hogy jól szolgálják ki, jól fizessék, aki nek megbocsássák züllöttségét, rendszertelenségét, egészségtelen ajultságait, betegségségét, csak azért, mert genie s mert visszontzogatatlán hajlandó elénekeln, milyen züllött, ajult, rendszertelen és beteg.

Hogy Ady „esak” genie, azt ő nagyon jól tudja — mert Ady mindig tudja, hogy mi csoda és mit csinál — egész a dummeraugusztuságig:

„Bemázolom arcomat vérről
Vagy kétaporról, mint kívánod”.

— És nem tesz róla, nem változtat rajta. Marad genie, marad beteg klaun, átközött, síró pojáca.

A harmadik strófiától a tizenegyedikig végigtekint életén:

„Nem ad ennyi bő szájját soha
Sem patika, sem úrvaesora.”

— a haladók pillanatán szűri meg egész életét, a halállal édesíti meg az anyatejet, fogzását, első szavait, fájdalmait, szerelmeit, ver-

HORDÓKBAN ÉS BALÁKBAN

érkeznek távoli országokból a Meinl-céphez a nagy hájrákományok. Kiváló szakemberek állítják össze a legkülönbözőbb fajtákból a világhírű Meinl-pörköltkávékveréseket. Meinl-Sao Paulo pörköltkávékverék finom tejskávákverék.

1/4 kg P 3.50

a kávézacskó a fenti képet viseli. Vannak természetesen finomabb avagy olcsóbb kávéveréseink is.

Meinl Gyula r. t.

Az asztalos meg a kutya

Irta: Gergely Márta

Az inas és a fiatal segéd kézikocsival indultak a műhelyből. Délután három óra lehetett, kora decemberi fényes idő. A kocsin pirosszínű modern szekrény nevelt, fiatalos formájú, nem komoly és fölöttébb kedves bútor. A járókelők megfordultak a zörgő kiskocsi után, Imre, a nehézmozgású, hatalmas fiatalember álmos, sunyi szemmel a kocsi mellett lépegetett, fél karjával a szekrényt fogta, vigyázott rá. A kocsi könnyű volt és lefelé futott a síma hideg uccán. Anti egyedül fogta a rudat: Anti az inas volt, sovány síhelder.

Anti megállt, térdével tartotta a kocsit és cigarettát kotort elő. Megnyomogatta, szájába dugta. Imre, a segéd előre lépett és elvette tőle a rudat.

— Ne lazáljon Anti — morgott és húzni kezdte a kocsit — mindjárt este lesz.

Tovább zörgöttek.

— Hol a pokolban lakik az a kunesaft — mondta Anti jámbor és vidám medve-dörmögéssel. Imre hátranézett, puha, vastag szája széthúzódott. Imre érettségizett fiatalember, tizenkilenc éves, egy hete csak, hogy fölszabadult.

— Túl a sorompón — felelte és vigyorgott Anti káromkodó hangján.

— Talán fázik? — kérdezte és lábát hirtelen emelgetni kezdte. Gyors ütemben csapta iszonyatos nagy bakkancait a flashterhoz, nehézsége csodálatosan könnyűvé vált hánnyódott a rúd, mellett, Röhögtek vadul és futottak föl.

— Talán fázik? — kérdezte és lábát hirtelen emelgetni kezdte. Gyors ütemben csapta iszonyatos nagy bakkancait a flashterhoz, nehézsége csodálatosan könnyűvé vált hánnyódott a rúd, mellett, Röhögtek vadul és futottak föl.

— Talán fázik? — kérdezte és lábát hirtelen emelgetni kezdte. Gyors ütemben csapta iszonyatos nagy bakkancait a flashterhoz, nehézsége csodálatosan könnyűvé vált hánnyódott a rúd, mellett, Röhögtek vadul és futottak föl.

egy-két ujjnyira. Hideg volt és oldalról a sárga-piros Nyugat világított hosszú, fényes sugarakkal. Falusi kocsi közlekedtek az országúton, bekecses utasaikkal, biciklis katonák és gyalogjáró, virághordó asszonyok; akik a temető felé gyalogoltak. Az asztalosok a Szabadság ucca sarkán álltak meg a kocsival, kis ujjonnan épült házaeska előtt. Bevitték a könnyű szekrényt, hűsz-hűsz fillért kaptak és lusta-vidáman csoszogtak a kapubejáró fényesre vikselt kockáin.

Hazafelé tolták-húzták a kocsit. Alkonyodott, betyár hideg szél fújta a tágas mezőn, keretek felől.

— Ni, egy kutya — mutatott Anti a jobbra elágazó mellékút felé. A sintértelep kerítése előtt szépféjú kis kölyökutya ugrált, odabent a drót mögött ketrebezárt ebek vonítottak. A kiskutya első lábával a drótra kapaszkodott és fiatal hangon esaholt vissza a rabok felé.

— Majd mingyárt ezt is beviszik — állt meg Anti és füttyölt a kutyának.

— Gyere ide Buksi — hívta találomra néven a kis fehér dögöt. Imre is leengedte karját. A kutya feléjük fordult, pajzán szemű, friss, gyors jószágának látszott, fület hátraesapta és hirtelen hozzájuk futott.

— Hopp — nevetett Imre, ahogy a kutya lábához csapódott és elkapta a kezét játszóéles, gyöngéd és jóhiszemű, hegyes fogaival. A kutya körülfutotta őket, a kocsit, fejét leszegte-fölvette, morgott; játszott, perdült és kezük után kapott. Elindultak: nyomukba szegődött.

Gyanútlan kis féreg. Isten tudja honnan való, képes arra is, hogy sintértelep mellett futkározzon.

Anti elkapta és kinyitotta a száját.

— Fajkutya — mondta — barna a szájpadlása.

Zörgött a kocsi, a kutya velük futott. Ahogy a műhely örjási udvarába fordultak, rögtön körülzaladt és felugrott a rendőrök

kétéves kislára. A gyerek elvágódott, sirt és ütötte a kutyát, az asztalosok röhögtek, betolták a kocsit és minthogy szombat délután volt; söpörni kezdték a műhelyt. Ketten voltak a sorbanálló üres gyalupadok között, az idősebbek már hazamentek. Imre is segéd már, de még nagyon rövid idő óta, egy éve csak, hogy asztalosnak állt be. Segítenie kell a takarításnál.

Hősünk komolyképű, esinos fiatalember, zárt és értelmes arcú. Lassú, biztos léptekkel mozog, a forgácsot hordja ki kosárban a vállán. Tempósan dolgozik, flegmán és sötéten, ha nevet, nagyon kedves az arca. Hatalmas kezének előkelő hosszú ujjai vannak, mély gondolkodású, művelt fiú, orgonhangú, részvételjes lelkiéletű. Rossz katonanadrágot visel a munkához, gyűrött sárga inget, külsejével úgyszólván semmit sem törődik. Különös fiatalember, sok ideje van, sok magányos órája a munka otthonos mozdulatai között és így az élet alapvető igazságai szerint cselekszik minden percében.

A kutya ott lapul játszó-feszülten a forgácshalomban. Nézi Imre arcát ragyogva-fülvélve. Imre szája ellágyul és a forgácsot a válláról a kutyára dönti. Ugrik a kis négylábú, ész nélkül iramodik és újra megáll. Nézi az asztalos nehéz fiú-lábait, ahogy a kosarat viszi vissza, rá ügyet se vet, komoran döng a lába és még a szeme sem mozdul. Pedig játszott az előbb vele, vele, a kutyával, a forgácsot öntötte nyaka közé. Nézi, nézi a kutya az asztalost, füles kis feje, a foltos kis kutyafeje oldalra billen, nedves fekete orra mozog kicsit. Kecses és vidám ez a kis állat, csupa tiszta életöröm. Elragadó pofával néz a fiú után, a forgácsos üldögél pár pillanatig, majd fölkel és átfut az udvaron. Ott a sarokban meleg konyhafény világít ki az udvarra, gépraktárak, műhelyek és terménykereskedők nagy hideg udvara ez, egyetlen család lakik itt, a rendőrök.

A kutya besompolyog hozzájuk, a sokgyerekes konyhába, ételszagot érez, meleget, élet-

scit, „első göthös bűnét, tivornyáját” és „nagy mámorát”. Mámorát! Nem! Nem és nem! Az *Ady*-mitosz körül levő családás legmélyebb pontja ez, az *Ady*-költészet” vége tes szemfényvesztése: nem mámor az, amiről *Ady* beszél, nem az életöröm extázisa, nem az ujjongás, — mert hiszen, ha mámor volna, akkor dal volna, akkor élett volna: költészet volna. De a mámor rejtett életerőket szabadít fel, belekapcsol a nagy őselet vékeringésébe: a mámor-extázis éppen a minden életgátló erő akadályán való teljes áttörés: *Ady* ezt sohasem tette. *Ady* extázisa mindig roskadt, esett, hullott, a „magába-omlás” embere, a „főlföl dobott kö”, amely mindig visszahull, nem a mámor extázisa ez, hanem az ájultság-extázis, a betegség, azé, aki a „bűnököt sirva szereti”; aki „nyakig szennyben” ül és sóhaj: „be jó volna élni”, a „hitetlen hívő”; aki „úgy van, hogy sehogy se van”, akit „legyőzött, letiport az élet”, s, akinek ez az élet „fájdalmas, bús kitérő, két nagy hegy között nyílt seb az égre”.

„Ha élnék, életemet halálnak vélnék” mondja s azt kérdezi: „Nem mindegy-e akár-hogyan vezrik magunk az elmúlásig?” *Ady* tudja, hogy nem mindegy, tudja, hogy van egy extatikus állapot, a mámor, a minden mély erők elementáris felszabadulása és van egy másik extázis, a halálé, a rossz szagoké, a betegségé, bűnöké, tehetetlen rothadásé. Tudja, hogy

„Van csömöröm, nagy irtózáson
S egy beteg; fonyadt derekam
Utolszor meghajlok előtted
Földhöz vágom a pcharam...
Uram én megadom magam.”

Ady mindig és mindennek, minden körülmény között megadja magát, de a legnagyobb kedvvel, a legvakmerőbben, legkihívóbban és legszemérmelenebbül a betegségnek és bűnöknek. („A Bűn szebb az erénynél s a legszebb erény a Vétek.”) Nincsenek éhes életgesztusai, forró vágától fűtött acélosága, — nem: ő az ájultság, az omladozás embere: „Ezért minden önkínzás, ének, szeretnem, ha szeretnénk s lennék valakié.” De *Ady* ezt is tudja. Azt mondja: „En vagyok a fájdalom-kamat, én harcolum meg magamat s magam életét alig éltém”. Tudja, hogy „vélt örömök” temet s „lesz-örömököt; kik tán nem is leszenek”. Hazudtolja az igazi életet és mindig jobban és jobban ássa magát önmaga megrontásába és a romlás fölött tartott ájultságba, sóhajtozza a „két és kín” himnusait:

„Óh; mily csúnyán éltm
Milyen szép halott leszek”.

— „Illat, sírás, dac és esengés” — ő milyen *Ady*-szaga van ennek! És még kevés neki mindez a csontig rothasztó kínlás, még át-

szagot, kis kölykek közelségét, akik hozzá hasonlók ártatlanságukban.

Teljes hete már, hogy itt a kutya a nagy ipari udvarban. Mindenki ismeri, kergetik, játszanak vele, etetik és szidják. Bepiszkit a rendőrök konyhájába, megugatja a lovakat, az asztalok között fadarabokat harapdál friss, munkátlan fogaival és szétépi őcska cipőiket a sarokban. A forgács összegyűlt kupaca pompás meleg tanyája. Jönnek-mennek az emberek, ő, a kiskutya többé-kevésbé mindig elbájozza őket. Kis meleg dög, löt-fut egyre-másra, kárt okoz vagy alszik, élőlény voltának különös bája van.

Imre egy napon — délidőben — hóna alá kapta a kutyát és megindult vele az uccán hosszú, biztos lépéseivel. A kutya játszott vele: harapdálta kezét, majd csendes figyélssel forgatta fejét a fiú hóna alatt. Süttött a nap, a fiú zöld lódenkabátja melegen tartotta őt is. A kutya bájos és vidám maradt, igazi kis tisztaszívű esavargó léte. Öneki nincs gazdája, birtokviszonyt ő nem ismer, kis eleve szíve pontos parancsait követi csupán. Nagyon kevés ember bántotta őt. Szeretik. Éza fiú is szereti, milyen gyöngéden tartja, egykedvű arca, hogy átesillan az öröm.

A fiú otthon asztalhoz ül, a kutyát letesz az előszobában és nem felel a ház nép sok szaporá kérdésére. Eszik, majd türelmetlenül morgni kezd.

— Hoztam a kutyát, ha nem kell, kivezem az uccára — és nézi egy percig a ki-bejáró állat bizalmas mozdulatait. Húst tesz az anyja Imre elé — kis sovány, finomarcú asszony — és lekonykól az asztalra. Imre nevetve és nyersen beszél.

— Kell a kutya vagy nem kell? — kérdi.

— Nem kell fiam, vidd csak vissza — felel az asszony, panaszos hangon. Fiatalos és kedves asszony, szegényszagú és elgyötört. Okos szemű és jóhangú. — A házigazda talán még agyon is ütné. Vidd csak vissza fiam.

hatóbb göresöket akar:

„Halálnál többet adjatok
Égi nagyok; —
Mert szenvedés,
A szenvedés bután kevés”.

Mit akar ez az ember? Micsoda tehetetlenség ez! Ó, ha életről volna szó, akáresak aranyról, akár szonnyról, akár másvalami életszerűségről, milyen visszhangok felelnének rá! De ő nem életrévágyban tehetetlen, hanem tehetetlen a szenvedések vágyában, az új és merész önkínzások fortélyában, a romlás fogásaiban, tehetetlen a rángatózásokban, sikoltásokban és nyögésekben, tehetetlen a lassú halál kínjainak élvezetében, — a haloklásban való kéjes elmerülésben:

A német tudomány új útjai

Írta: Tóts Béla

A legújabb hír, amit a harmadik birodalomtól kaptunk az, hogy az új Németországban jogot kapnak betegek kezelésére a gyógykövások is. *Dr. Eger*, az orvosi esüesszövetség főbiztos hivatatosan bejelentette, hogy már átment a minisztertanács az a törvényjavaslat, amely szerint a *Heilpraktiker* is jogosult orvosi gyakorlat folytatására, — kivéve a sebészetet és a szülészetet. Berlinben, Kölnben, Münchenben tanszéket állítanak fel a „gyakorlati gyógyászat” számára és itt képezik ki sűrűsben az új *Heilpraktiker*-eket. A régiek pedig a szerzett tapasztalatok, illetőleg a szerzett jogok alapján fognak orvosi gyakorlatot folytatni.

Németországban az 1869-iki ipartörvény az ipari szabadságot az orvosi praxisra is kiterjesztette, azzal a korlátozással, hogy a nem-orvos gyógyítók nem használhatnak orvosi címet. A törvény terén tehát nem történt különös, — a szellem területén azonban annál inkább. Mert úgy látszik, hogy a mai Németországban sűrűsben szükség van azokra a gyakorlati gyógyászokra, akiket a mi törvényeink (1876. XIV. t. c.) büntetnek és — *kuruzsölöknek* neveznek. De a *Heilpraktiker*-ek jogosultságának bevezetése nemcsak azért meglepő, mert Németországban az orvosi rend éppen túlszűfoitsága miatt óriási gazdasági krízisen ment keresztül, amiől a nemzeti szocialista forradalomnak kellett volna kimentenie, hanem azért is, mert a forradalom előtti Németországban igen sokat beszéltek a tudomány, a természettudomány és különösen az orvos-tudomány szellemi kríziséről is.

Kétségtelen, hogy az elmúlt évtizedekben túlzottan sokat vártak az emberek a tudomány-

„Izzel, illattal tele a szám
Most; most az élet pirkadatán.”

Milyen izzel? Milyen illattal? Ó, igen: a „halál szent parfüm” ez. A megromlott vér, a foszló hús, a pálinkától fönkregett gyomor, az éjjeli tivornyáktól sípoló tüdő illata — az elpusztult szépséges, drága emberlet szürös-ammoniak-kénes buze — a „halál-parfüm” — most, az „életpirkadatán” — most a halát előtt...

... És ezt az embert hitte egy egész nemzedék az új, egészséges, nagy, szabad ember-típusnak és ezeket az írásokat hitte egy egész nemzedék az életöröm, a példa és a mámor himnuszainak.

De: — a nemzedékről is szó kell, hogy legyen. (Vége köv.)

tól, amelynek vállalnia kellett a „mindenben minden” szerepét, mert a világ mindenfajta hitbeli és intellektuális igényével megterhelte. Azonban a tudomány nem vállaltott — világnézetté és ennek beismerésével egyszersmind sokat veszített nimbuszából is. Miután az orvostudomány nem nyújthatta mindazt azonnal és sűrűsben, amit vártak tőle, az emberek lassan-lassan kételkedni kezdtek átfogó jelentésében. Innen magyarázható, hogy a javas-asszonyok, jósnők és kuruzsölök kultusza a legutolsó években oly nagy mértékben elterjedt. *Nem a tudomány ingott meg, hanem az emberek hitte a tudományban*, — persze különösen azoké, akik igazán és komolyan sohasem hittek benne. A kételkedők és a műveletlenek hitte elsősorban. A esodavároké. Azoké, akik az *Untergang des Abendlandes* harsonájába legelőször és leghangosabban fűjtak bele.

Az emberek mindig esodavárok voltak és a tudománynak valóságga hareót kellett vinni a esodavárokkal. *Freud* írja egy helyen: „az embernek az a benyomása, hogy a kultúrát az ellenszegülők többségére valóságga rá kell kényszerítenie egy kisebbségnek. A kultúra állandóan védelemre szorul. A kultúrfejlődés nem egyéb, mint az emberi fajta élet-harca.” A tudománynak a természeti erők meghódításáért folytatott küzdelme mindig azzal a harcral súlyosbodott, amelyet közben a természetfölötti erőkben hívó emberek nagy tömege ellen is folytatni kellett. Minden meglődített kis terület számára még külön kellett az embereket is meghódítani.

A tudomány és a „hit” harca tehát nem újkeletű. Mégis, a század fordulóján úgy látszott, *mintha a tudomány hitté válhatna*. Ami-

Imre öcse a kutyával játszik, sikhogtat és ijedezik.

— Vissza nem viszem — dörmög a nagyfiú — inkább kikergetem. — És fogja kabátját, indul a műhelybe vissza.

A kutya itt marad. Körüljárja a konyhát, néha sűr egy kiesit, beleiszik a vizesvödörbe. Hideg van az előszobában, ládák állnak minden sarokban és rosszak a bútorok. Az asszony nagykedőben ül a varrógépnél. Fáradt asszonyka ez, pedig kedves, tejt ad a kutyának és komoly, gyöngéd szavakkal szeretgeti. A kutya be megy a konyhába és a fűkösárba fekszik, ott alszik egész délután.

Különös levegője van az ilyen szegények-otthonának. Megalázó az ilyen otthon, rossz és szürke függönyeivel és a legyöttség érzését kelti az emberben. Lenézik őket a házbéliek.

A kutya nem maradhat itt. A kutya este-felé kiszökik az udvarra és megkergeti a házi-asszony esirkeit. Holub, a házigazda, kinek az udvar végében nagy lakatosműhelye van, kikergeti az uccára. Imre anyja utána szalad, a gyerekek is. Imre éppen befordul a kapun, jó, hogy hazajött, a kutyát már el is fogta, itt hozza magával.

— Mi történt? — kérdi merev és haragos arccal. Az anyja epés bólintással mutat a házi-úr felé, aki ott áll az udvar elfagyott virágágyai között, háta mögött a világos műhelyablak és a hideg, világoskék, esillagoktól festői ég. Imre a kis remegőnút a karjában tartja és belép az udvarra.

— Öné ez a kutya? — kérdi alulról fölfelé tekintettel. Néhány szót váltanak, Imre szép hangja egészen hívós és úri szavakat zenget. Különös düh és hidegség merevíti. Kabátja gallérján forgácsszilánkok fehérlenek, nagyhajú fején siltes sapkát visel. A gyűrt ingéből kidudorodnak fehér nyakinai.

— Miért nem viszed vissza? — kérdi Imrét az anyja odabent. — Kikergetni csak nem

lehet, a sítérek elviszik. Miért nem viszed vissza?

Imre nem felel, kezét mossa a konyhában, majd fésülködik és fölveszi a kutyát.

— Hová viszed? — kérdi az anyja, de a fiú nem szól, elmegy a kutyával. Ugy lépeget szentetlen arccal, ézrés nélkül tartja az állatot és ügyet sem vet rá. Igen, Imre küzd ézrészi ellen. A szomszéd fűszeres kint áll a boltajtóban és megszólítja.

— Hová viszi a kutyát, Lovas úr?

Imre megáll, állatvon.

— Ha maguknak nem kell, én megtartom — mondja a felérkabatos fiatal kereskedő és fölleszti a kutya száját. Bemennek a gyöngén világitott, szegényes boltba. A hátsó ajtón, mely a szobába vezet, borzas, kifestett öreg-asszony dugja ki a fejét, cigarettá füstöl a kezében.

— Jó estét kívánok — bújik ki a boltba szennyes pongyolában. — Mi az, kutya? Csak nem akarod megtartani?

A vénasszony fejéhez kap és sivitózik. — Elkkora kutya, dehogy kell nekünk, ebből akkora állat lesz, mint egy borjú! Hisz ez még csak pár hónapos, ha megnő, mit kezdünk vele?

A boltos visszaadja a kutyát, Imre megfogja, elköszön. Kilép az uccára.

Imre, senkisé megfogja el a kutyát. Pedig esinos állat, sajnálja is mindenki, de minthogy a kutvatartás bájos dolog, ennyit megsemm áldoznak, senkisé áldoz a kutya jólétéért.

— Semmi közöm a kutyához — gondolja és átvillan agyán: ha az ember egyet-egyet így kiragad a világ nyomorúdtja közül, mindig ilyen lelkiállapotba kerül. Mindig akadnak emberek, akik ézrésük rabjaivá leszenk ilyenkor, akik nem tudnak megagyogodni abban, hogy segíteni nem lehet. Csak egy kutyáról van szó ebben az esetben, mégis, ami most Imre lelkeben végbemegy, a Tolsztojlékek tragédiáihoz hasonlít. Hiszen minden em-

kor azonban a tudomány nem tudta kielégíteni a hitből fakadó, tisztán érzelmi jellegű kívánságokat, — a hit szembe fordult vele és új imádatra méltó tárgyat keresett magának. A tizenkilencedik század „tudományossága” után, e század — a „világzemléletek” százada. A tudomány helyett az emberiség a legkülönbözőbb világzemléletekben hisz és a tudományt ezekhez igazítja. Így fejlődött ki a szocializmus, fasizmus stb. sajátos tudománya és e szabály szerint fejlődik ki a német nemzeti szocializmus tudománya is.

Hitler már több ízben hangsúlyozta, hogy „a tömegnek nem bizonyítékokra és műveltségre van szüksége, hanem érzelmekre és hitre.” És valóban a fejelméleten felépülő német államesszme már talajában is élesen összekülönbözik a tudománnyal. A tudományos fajelméletben semmi esetre sem lehetők fel azok a hitbéli elemek, amelyeket a német nemzeti szocializmus hozzáfűzött és a nemzeti szocialista párt fajelmélete egyáltalában nem tartalmazza azokat a tudományos igazságokat, melyek a természettudományos fajelméletből következnek. *Rosenberg*, a nemzeti szocializmus theoretikusa a „XX. század mythosai” c. munkájában a következő, nem egészen „világos” mondatokat írja: „A fajlélek értékei, amelyek mint hajtóerők állanak az új világkép mögött, még nem váltak elő tudattá. A lélek azonban belülről nézve fajt jelent. És fordítva, a faj a lélek külső megjelenése.”

Az elindulásban tudományellenes új Németország következetes lépése volt a könyvégetés, amellyel bebizonyította, hogy többé nem híve a tudománynak, mint életalapnak, hanem csak annak a tudománynak, amely a harmadik birodalom hitéből fakad. *A könyvégetés a nemzeti szocializmusba vetett hitnek, az új világnézetnek, vallásos szertartásnak, az új világnézetnek, vallásos szertartásnak, az új világnézetnek, vallásos szertartásnak.* *Strasser* a nemzeti szocialista párt gazdasági programjának bevezetésében világosan megmondta: „A világéret, mely most haladoklik, a francia forradalom, Rousseau és Hegel világéretete, az Esz tana.”

Az új világéret a tudományt a technika területére korlátozza, amint hogy a német orvosoknak is privilegizált joguk maradt a sebzés és a szülészet, az orvostudományak e legelső sorban technikus ágai. Azonban a betegségek egyetemességébe már beleszőlhatnak a *Heilpraktiker*-ek is, akiket a magyar nyelvben már azért sem merek gyógykövacsoknak elnevezni, mert a gyógykövacsok a magyar hadseregben alkalmazott egyének voltak, kiknek valamik feladatuk volt a lovak patkolásán kívül a betegek ápolása is. A gyógykövacsok a polgári életben állatorvosi gyakorlatot sem űzhetnek, miután az 1888. VII. t. c.

ber megindul a nyomorúság láttán, sírnak is talán a tehetetlen jómódúak, de a gond és bánat végül is mindig arra a lélekre hárul, amely nem tudja elhárítani magától.

— Hogy ezt a kutyát boldogítsam, etesem, melengessem, igen, erre még nekem is van hatalmam. — Imre lepillant a kutyája fejére, hosszúakat lép és keserű hideg mozdulattal ledobja a kutyát.

— Erigy — gondolja a fiú és szívében gyászolja most minden gazdátlan kutya iszonyos sorsát. Nem illik, nem szép, Imre fájdalomhoz nem is volna méltó, hogy ezt a sebet elaltassa ezzel az egy kis kutyával. Annyian vannak emberek, kutyák, lovak, fergek: fűvek — erigy te is, te kiskutya; nem adok ott-hont neked, ne vigasztal meg az én szívémet, ne allass el engem, ne legyek én a hozzád való jószág által hazúggá!

A kutya mგრázsa magát, négy kis lába szaporán lépeget a fiú mellett. Kedves, egészséges, bátor, nem kér segítséget. Imre szegényli magát, szinte sírni tudna; gyengeség tőle, hogy a kutyától nem bír elszakadni. Könnyű, mint Imre, olyannak lenni; érzésembernek, melegsívűnek: bizonyos, hogy fáj a szíve, a kutya sántékkézzre kerül, gyalázatos kimúlásra, kínra, iszonyúságra. A társadalom kipusztítja a gazdátlan kutyákat és a vizsgáltság, melyet ezért kaphatunk, az emberi lélek nagy messziségeiben található.

Autó szalad az út közepén, jó volna a kutyát eléje vetni. Vagy megfojtani kis vidám ficánkolását. Az emberiség vezetői és mindazok, akik hatalommal bírnak, kemény emberek. Imre pedig szegény fiú, puha; tehetetlen, irigye az erkölcsi embernek, aki szabadon cselekszik, felelős kézzel.

Lenéz a kutyára, fölkapja és visszafordul vele. Sietve lép a házfalal tővéen, majd hirtelen mintegy álomban, áthajtja a kis dobogószívűt egy villa magas rácskerítésén.

Gergely Márta 20 éves szövömmunkásno egyike a legnagyobb ígéreteknek, állapítja meg Márai Sándor s mi 100%-ig hiszünk ebben a megállapításban.

erre kizárólag az állatorvosokat jogosítja fel. Sokkal inkább hiszem, hogy a *Heilpraktiker*-nek a magyarban a kuruzsló fejel meg, aki diploma nélkül gyógyít, az orvos szerepét játssa és módszere az ígérés.

Az ígérés szó az ígével való varázst jelent. Végső eredményben minden kuruzslás a csodába, a varázsa vetett hiten alapszik, még akkor is, ha a kuruzslás nem ráolvasással, hanem kenőccsel, fürdővel vagy elektromos árammal történik. A kereszténység óta a két legrégebbi kuruzsló, ígész formula — német eredetű, — ezek a tizedik századból való mersburgi ráolvasások. Primitív népeknél a kuruzslást a papok végezték, a kuruzslás eredményéhez szükséges hit szorosan megkövetelte a vallásos kapcsolatot, amint hogy a középkorban az „ördögösök” gyógyítása is bizonyos formák erejében való hiten alapult. Csak később került a kuruzslás az öregasszonyok és még később az üzletszerűen és hivatalosszerűen foglalkozók kezébe. Ezeknek működési területe már csak annyi volt, amennyit a tudomány előrehaladása, terjesztése megengedett; így persze a kuruzslóknak éppen elég sok tevékenységi lehetőség adódott. A tudományellenes és főleg érzelmi alapokon felépülő harmadik birodalom a kuruzslásnak megfelelő hangulatot már előkészítette, ami annál is könnyebb volt, mert ez a hangulat csak primitív lelki talajon keletkezhetett.

Az ember nem egy nyomorúságának forrása az emberiség gyermekkorából eredő

hit, hogy a betegség földöntúli eredetű. Ez az emberi és egyéni tétel érvényes a nagyobb közösségekre is. Hiszen a társadalomnak is nem egy nyomorúsága fakad abból a hitből, hogy a társadalom berendezkedése ugyancsak földöntúli, irracionális, egyszerű: valamilyen eszmébe vetett hiten alapszik.

A nemzeti szocializmus a mai német társadalomban a vallásos hit szerepét játssa. Az átalakuló szellemi és életformák mai németországi kaoszában „szerenesésen” találkoznak e primitív lelki elemek, amelyek az új világzemléletre jellemző megjelenési formákat teremtenek az új „gyógytudományban”. Mert az új német orvoslás ígézetek hipnózisában dermedő, csodaváró, a tudományban igazán sohasem hívó primitív emberek világéretének megfelelő módon szolgálja ki a betegeket, ahol is ez a világéret nyitlan az emberi értelem ereje és uralma ellen kezd. A *Heilpraktiker* a megígézett nép orvosa. Aki hisz a német nemzeti szocializmus ígérésében, minő világzemléletben, annak hinnie kell a *Heilpraktiker* ígérésében is. A *Heilpraktiker* természetes és nem meglopó jelenség a mai német szellem egén. Szellem ő, akit a nemzeti szocializmus hite varázsolat elő és, aki az elégetett könyvek máglyáinak füstjében nyert valóságos alakot.

Goethe Faust-jában azt mondja a szellem: „Du gleichst dem Geist, den du begreifst, nicht mir!”

Az internacionálék bukása

Irta: Horner Miklós

A Szovjetunió kommunista pártja kongresszusra készül. A Pártgyűlés programjában olvassuk a következő pontot is: *Manujlszki* beszámol a Kommunista Internacionálé tevékenységéről.

Az olvasó első érzése önkénytelenül humoros. Ki hitte volna, hogy léteznek még ez az intézmény! Az olvasó elmélázhatik: milyen szerenese, hogy csak ilyen újsághírből tudja ezt meg az ember. Képzeltük el, mennyivel nagyobb lenne az európai fasizmus terjedési sebessége, ha a derék ifjú *Manujlszkinak* nemcsak az orosz munkások előtt kellene bebizonyítania, hogy Komintern még van. Szerenese tehát, hogy a leányzó aluszik, megfelelően annak hogy az orosz külpolitika ma nem az ellentéteket keresi, hanem a békés együttműködést az európai országokkal.

De *Manujlszki* a kongresszuson nem ezt fogja mondani. Először vázolni fogja azt az egyedetlen harcot, amit a világ összes országainak munkásai folytatnak, természetesen a „kommunista párt diadalmas vezetése alatt” másodsor ki fogja mutatni, hogy a legutóbbi kongresszus óta a Komintern-nek mennyire igaza volt mindenben. Milyen helyes volt a taktikája. És az egyes pártoknak is. Ime, a német kommunista párt is mindig mondotta, hogy a nagytőke fasizmusra készül és tényleg, lett is fasizmus. Hát nem volt igazuk nekik és nem volt mindenben helyes a német kommunistapárt vezetőségének (egyébként feltétlenül a Komintern központjából irányított) taktikája, mely a német munkásoknak azt a tanácsot adta, hogy ha nem akarnak fasizmust, akkor szakadjanak el a szociáldemokratáktól és a nemzeti szocialistáktól, csatlakozzanak a kommunistapárthoz és kiáltssák ki a proletárdiktatúrát? Ha ezt megtették volna a német munkások, akkor ma nem lenne fasizmus. De nem tették meg. Viszont ez a mellékkörülmény nem csökkent annak a ténynek erejét, hogy a pártunk igaza volt!

Ne gondolja senki, hogy ez a kép, mellyel a papíron még létező Kommunista Internacionálé működésének lényegét akartuk vázolni, talán túlzás. A Komintern a maga idejében a munkásmozgalom történetének első, tényleg egységes szervezete volt. A Komintern egy párt volt. A Szociáldemokrata Internacionálé csak egy, az egyes pártokon felüli szervezet, melynek jóformán semmi befolyása nem volt az egyes pártok politikájára és amikor egy-egy szórányos esetben mégis bele akart szólni valamibe, akkor az illető párt vezetősége kikérte magának a „belügyeikbe való beavatkozást”. A II. Internacionálé tehát nemzetközi szervezetnek csak úgy minősíthető, mint amilyen „nemzetközi” a Népszövetség is. Nem véletlen a két szervezet feltűnő hasonlósága, az egyes tagokra való befolyásukat illetően. A Kominternben a helyzet más volt. Centralisztikus mozgalom volt és tényleg összeomlásának egyik főoka is ebben keresendő. Mert vagy még nem volt érett a világ ilyen egységes nemzetközi szervezetre, vagy ilyen központilag irányított mozgalom foko-

zott nehézségeivel megbirkózni tudó vezetők hiánya okozta az első egységes nemzetközi munkásszervezet bukását. Elvitathatatlan tény, hogy ma az elburokratizálódott és kicsinyes érdekektől irányított moszkvai vezetés csak összeomlást és pusztulást jelent minden országban, ahol a „Los von Moskau” jelszava még nem hatotta át eléggé a tömegeket. A *Sztalin-Manujlszki*-féle irányítás feláldozza az egyes országok munkásmozgalmat az orosz érdekek oltárán anélkül, hogy Oroszország viszont szolidáris lenne az eszközként felhasznált munkásokkal.

Ha kommunista pártemberek erről beszélnek, elismerik, hogy a Komintern az orosz politika érdekei irányítják, de ezt rendben lévőnek találják azzal az indoklással, hogy az orosz forradalom ma a munkásmozgalom egyetlen aktívuma. De ha az egyes országok munkásmozgalmat az orosz állami szempontoknak megfelelően áldozzák fel, mért nem tekintik akkor ennek a politikának áldozatait is úgy, mint orosz forradalmárokat? Az orosz forradalom veteránjai nyugdíjat kapnak a Szovjetunióban. Az orosz forradalom európai áldozatairól viszont nem akar felhasználást utáni többé tudni Oroszország. *A német politikai menekültek előtt a legtöbb ország nyitva áll, de a Szovjetunió nem.* A kifacsart citromra nincs szükségük. Amikor Párisban egyes francia lapok felhívnytorgatták ezt, a Komintern párisi emigráns-német sajtókülönítménye, a „Gegenangriff”-ómű orosz kormánylap azzal hárította el a szemrehányást, hogy humanista frázisok ezek... Ilyenekre nem lehet tekintettel lenni a mai viharos időkben. Amire *Sowarine* francia marxista azt válaszolta a *Gegenangriff*-nek, hogy könnyű nekik a francia kapitalizmus menedékjogát élvezve ilyen aljasságokat írni azokról a szegény munkásokról, akiket nem tart el az orosz állam Párisban, cserébe az ilyen sajtószolgálatokért. Ezekre és csak ezekre vonatkozott multkori megjegyzésünk a mindenrekapható firkászokról és épvenséggel nem akartunk vele jóhiszemű és becsületes embereket is sérteni. De rengeteg esetet sorolhatnánk még fel annak bizonyítására, hogy az orosz kormány mindenkinél az érzékenységre ügyel, mindenre tekintettel van, kivéve a nemzetközi munkásmozgalmat, mely iránt a szovjetkormány és expozitúrája, a Kommunista Inter-

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56)
BANKÓT ERI

IV. oszt. húzások: januárban lesznek

nacionálé teljesen közömbös, feltéve persze, hogy nincs valami orosz állami érdekről szó.

Ilyen körülmények között a Komintern ma már csak kárára van a munkásságnak. Aminthogy a német eseményekben is jó része van a hivatalos moszkovita pártpolitikának. Arról, hogy a szociáldemokrata politikának mekkora része van a horogkeresztes mozgalom győzelmében, már sokan és sokat írtak, köztük e sorok szerény írója is. De el kell ismerni, hogy a szociáldemokratáknak legalább az az egy jó tulajdonságuk megvan, hogy egyes kirívó hibáikat utólag elismerik, ellentétben a kommunista párttal, mely éppen legnagyobb hibáit azért nem ismerheti el, mert a *Thälmann-Torgler-Ulbricht*-féle pártvezetőség nem volt más, mint a moszkvai utasítások szolgai végrehajtója. Ha ezeket a hibákat elismernek, akkor Moszkvát kritizálnák tulajdonképpen. Azt pedig... ugyan... ílyet még gondolni is!...

Pedig a német kommunista párt szerencsétlen politikájának jelentős része van abban, hogy a dolgok idáig fejlődtek. Az úgynevezett „egységfront” körül, helyesebben ennek megújulása terén nekik is előkelő szerepük volt. Még a legutóbbi időben is teljesen félreismerték a helyzetet. Míg a márciusi összeomlás után különböző kiáltványukban már hajlandóknak mutatkoztak „együtműködni” a szociáldemokrata pártokkal, Németországban és egyebütt is, pár hónappal *Hitler* győzelme előtt még a Sozialistische Arbeiterpartei egyes tagjainak felajánlását is visszautasították, talán azért, mert a dogma egységességére való tekintettel, ha Németországban megváltoztatják magatartásukat, akkor a *Szovjetunióban* sem lehetett volna sok mindent a régi kerékvágásban folytatni. A német párt vezetőségének tehát néhány hónappal az összeomlás előtt még sejtelmé sem volt a veszély nagyságáról és dogmatikus rövidlátásuk „tisztaságát” többre becsülték minden egységfrontnál. Ma természetesen már annak a tisztezésére is hajlandók lennének, mint amennyit még csak nemrég is elutasítottak. De mindig így szokták. Mint a szociáldemokratáknak, nekik is nagy tehetségük van arra, hogy kitőljük valamely szükséges dolog megfételté akkorra, amikor az már késő. Olvankor, midőn egyszerű célszerűség szempontoknak kellett volna döntenieket, akkor ők „elvi” magaslatoiban röpöködtek. Már 1925-ben is azzal segítettek elő *Hindenburg* elnökké választását, hogy a választás második fordulóján nem vonták vissza *Thälmann* jelölését. Így lett *Hindenburg* relatív többséggel elnökké választva *Marx*-sal, a köztársasági pártok közös jelöltjével szemben. Ők elvi alapon álltak és nekik mindegy volt, hogy *Hindenburg*, vagy *Marx*.

A múltévi francia képviselőválasztáson is számos reakciós képviselő megválasztását segítették elő azáltal, hogy a pótválasztásokon sem vonták vissza esélytelen jelöltjeiket. Míg velük ellentétben a szociáldemokraták mindenütt visszavonták a pótválasztáson kilátástalan képviselőjelöltjüket a munkásjelölt javára. Sőt, nem egy helyen még a radikális párti jelölt is azzal lépett vissza, hogy hívei szavazzanak az esélyes marxista jelöltre, ne hogy a reakciós győzzön.

Látjuk, hogy egyforma káros szellem uralkodott Németországban és Franciaországban a kommunista pártokban. Azért ennek forrását mélyebben kell keresni. A kommunista pártok egész atmoszférája olyan (és ez mindenütt egyforma), hogy abból jó nem származhatott. Az úgynevezett „pártfegyver” túlzásbavivése a kritika teljes elfojtását okozta. A cenzura-szellemet a kommunista mozgalomnak sikerült olyan magaslatoakra emelni, ameddig a legtürelemtelenebb vallási túlzók is csak ritka percekben jutnak el. A véleménynyilvánítás szabadsága megszünt a német munkásmozgalomban, hiszen senki sem merete az egyedül üdvözítő hivatalos nézettől eltérő felfogását terjeszteni, amikor látta, hogyan lesznek kegyvesztettek azok, akikben az önálló gondolkodás bacillusait vélték felfedezni a mozgalom pápái. A szellemi szabadság elnyomásának ezt a dolhos levegőjét szabad ember nem tudja elviselni. A szellemi szabadság nem a „kispolgár”-nak kell. Ellenkezőleg. A kispolgári, félművelt elem az, amelynek ez nem kell. A nemzeti szociálistáknál sinosen szabadság. Az egész német kispolgárság és parasztság ezért áll *Hitler* mögött. A munkásmozgalom valahogy azok számára volna hivatalos létező, akiknek nem felel meg az, ami *Hitlernél* van. Sem *Marx*, sem *Lassalle* nem úgy gondolhatták annakidején, hogy a munkásmozgalom ilyen tekintetben keljen neves versenye a reakciós pártokkal. A szabadság hiányát kétféle ember tudja elviselni. A született rabszolga, vagy rabszolgahajós. Aki a kettő közül egyik szerepre sem pályázik, az

ragaszkodik a szabadság „elavult” fogalmához.

Főleg akkor, ha a kritika mellőzése pozitív és megállapítható károkat okoz. Ha mindenkit megrendszabályoznak, aki ellenvéleményt kockáztat meg, az lassankint oda vezet, hogy kevésbé gerinces, vagy nem túlságosan önfelelődozó hajlamú emberek nem mernek semmit sem bírálni, így nem lesz a végén senki, aki a hibákra még csak figyelmeztetne is, a legdrékebbak elkedvetlenednek és félreállanak és a mozgalom törvényszerűen a jelentéktelen vagy a szerialis hajlamú emberek gyűjtőhelye lesz, akiknek legfőbb gondjuk, hogy mindig olyasmit mondjanak, ami fölötteseinknek tetszik.

A fölöttéseknek pedig mindig az tetszik, ami „vonalvezetésük” helyességét igazolja. Ezért a német munkásvezérek művészei lettek annak, hogyan lehet néha helyesen meglátott tényekből mindig helytelen következtetésekre jutni. Bárki meggyőződhetik erről, ha elolvassa az utóbbi években kiadott „téziseiket” és látja a néha helyes „diagnózist” és a mindig hibás „kórjelölést”. Soha nem láttak helyesen előre, mert gondviselő előrelátásuk a Komintern pillanatnyi tésizgyűjteményében volt lefektetve.

HABAN MIHALY verseiből

VÁSÁR.

*Aki vásárba megy, az életre talál rá;
aki az életet keresi, vásárba jut.*

*Hangos piac lett a föld minden tere,
mióta az ember el itt.*

*Vigyázzatok azért, meg ne családjátok;
ha alkut köttök, vig áldomás kerüljön
melléje.*

*Hej, boldog legény is, ki jól tud egyezkedni,
kinek feje fölött a szerencse nagy
szárnya csattog!*

*Isten kedvelt embere ő, zsebében a pénznek
csörömpölő forrása fakad.*

*Vásárfával jön meg, szívén kivirág-
zanak a tréfák s hazafelé vígan tér be az
útmenti kocsmákba.*

ASSZONYKERŐ.

*Borral és kaláccsal teritem meg az asztalomat,
a bokrétság násznagyokat elküldöm érted.*

*Ezt mondják meg neked: szeretlek nagyon,
a föld egyetlen drága asszonyja vagy te!*

*Ezt mondják meg neked: a tied vagyok,
sose láttam nálad jobbat, szeretőbbet!*

*És mint a nagy városokhoz a nagy sirt-
kertek, illene is hozzám a te kökemény
hűséged.*

SZÉP ÖSZ.

*Megpattan a gesztenye szűrös burka és
kifordul belőle gömbölyűn a mag.*

*Száz éve nem volt ilyen ősz, mondják
az öregek és én elhiszem!*

*Bőven lett mindenkől, jöhet a tél!
Szép színt és jó zamatot kapott a kései
termés!*

*Amerre járok, lépéseimtől lengnek a
fák és utamra kövér gyümölcsöket ejte-
nek.*

*Oh emberi reménység, boldog teljesedés
ez!*

*Oh emberi szegénység, csupa gazdag-
sággal van rakva a világ!*

*Ime, fölöttem nagy szállófürtök fény-
lenek az űrben és édes musttal telik meg
a szám.*

De merete volna valaki mindjárt a tettek alkövetésekor, midőn téziseiket kiokoskodták, naivnak nyilvánítani következtetéseiket. Fel-tétlenül jobb-, vagy baloldali elhajlónak bé-lyegezték volna az illetőt, vagy olyannak, a-ki- nek sejtelmé sinés a marxizmusról, a dialekti- káról, *Hegel*ről és *Herakleitosz*ról. Nekik csak olyan ember kellett, aki fenntartás nélküli hí- ve volt mindig a mindenkori, általuk egyedül hitelesen megállapított (és jövő hónapban ter- mészetesen már saját maguk által is tévesnek nyilvánított) vonalnak. Olyan kérdésekben ugyanis, ahol nem a Komintern vezetőinek személyes presztizséről volt szó, ők is változ- tatták nézeteiket, sőt egyes kérdésekben igen gyakran. De bőségek lettek rögtön, ha valaki már előzőleg tévtanoknak minősítette mozzal- mi babonáikat. Amikor téziseik vésses követke- zményei kibontakoztak, hajlandók lettek ke- lyesnek tartani az addigi „oportunistizmust”, vagy fordítva, oportunistának az addigi egye- dül helyes, csak náluk kapható forradalmi taktikát. A marxizmus az ő szemükben bizo- nyos kaleidoszkóp-jelleggel bírt. Olyan állás- pont nem képzelhető el, ami egy időben ne lett volna Németországban a „helyes”. A szak- szervezettek ellen és mellett, a szociáldemok- ratákkal való együttműködésért és ez ellen, sztrájkok mindenáron, mert szerintük a nyom- forradalmisít (vagy fasizált persze) és sztrájkok csak akkor ha gazdaságilag meg- vannak alapozva, pucsiszimus és guvernemen- talizmus, részvétlen a közéletben és nem venni részt és így tovább, számtalan variációban. Ráérv emberek kiszámították, hogy például a szakszervezeti kérdésben 1918-tól kezdve a né- met kommunista párt taktikáját tizennégyezer változtatta meg, homlokegyenest ellenkező irányba csapva át.

Annál furesább, hogy bár álláspontjaikat kaméleonszerűen változtatták, pillanatnyi tév- eszméikhez merevebben és dogmatikusabban ragaszkodtak, mint a brámin papok a kasztelő- íráskozhoz.

Viszont túlságosan hajlékonyak voltak ott, ahol szigorú „elvi” alapon kellett volna maradniuk. Így a tudományos szocializmus te- kintetében, ahol — legalább is nézetünk szer- int — semmi engedményt sem lett volna sza- bad tenni a demagógiának. Altalában az etikai kérdésekben kellett volna mindig szigorúan dogmatikus álláspontot maradni. Talán többre mentek volna így, mert, hogy erkölcsi tekintet- ben „hajlékony” magatartásuk semmi hasznot nem hajtott, az bizonyos.

Nem volt a rágalomnak olyan fajtája, amit rá ne zúdítottak volna azokra, akikről mozzalmi monopóliumukat féltették. A szent „pártot”. Nemesak Németországban, máshol is az volt egy időben a véleményük, hogy in- kább semmilyen politikai nevelést ne kapjon valaki, mint — mondjuk — szociáldemokrat, vagy általában a párt által nem 100%-ban helyeseltet.

Ma már mást mondanak, sok minderre hajlandók, amire azelőtt nem. De mennyi ve- reségen kellett keresztül menniük, amíg haj- landók lettek dogmáikról csak részben is le- tenni és belátni, hogy más világ van már, mint 15 évvel ezelőtt?

Főtévedésükhöz még ma is ragaszkodnak azonban. A „párt” fogalmának ódivatú értel- mezéséhez, ami németországi összeomlásuknak is kétségtelenül egyik főoka. Pedig a munkás- pártnak a jelentősége nyilvánvalóan nem az ma, mint volt a század elején, de még ezelőtt 15 évvel is. Nincs értelme a „jól megszerve- zett és fegyelmezett kisebbség” fogalmának, amikor az ellenfél sokkal jobban megszerve- zett és fegyelmezettebb szervezeteket tud kiál- lítani. Gondoljunk csak az S. A.-ra és a Stahl- helmre. Hol maradt ezektől a munkáspárt, mint szervezett erő? A Stahlhelm a maga 200.000 emberével egy maga erősebb volt, mint az egész munkásmozgalom, ha a „céltudatos kisebbség” ideológiájából nézzük ezt. És a pol- gárság számtalan egyéb szervezeteit. Minde- ből gondolkodó embereknek le kellett volna vonni azt a konzekvenciát, hogy a régi forradalmi taktika már a történelem és azzal többé sehol eredményt elérni nem lehet. Az élespat- cletlet lomtyárba kell dojni és a munkás mozgalomnak ismét a nép nagy többségének megnyerésére kell törekedni. Ezt *Hitler* is belátta a müncheni puccs után. A soroli forradalomfilozófia alapján két országban győzött egy mozgalom. *Lenin* Oroszországban és *Mus- solini* Olaszországban. Ennél többet igazán nem lehet kívánni egy forradalmi taktikától! A német kommunista párt vezetőség azonban nem tudott a változott időkhöz alkalmazkodni, nem kis mértékben azért nem, mert olyan em- berekből állott, akiket a fentebb vázolt okok- ból mindenütt érvényesülő kontraszelektió túlt az éltre.

Jó könyvek és halhatatlan könyvek

— Korszerűtlen elmélkedés —

Írta: FALUDY GYÖRGY (Graz).

A történelem csak univerzális és nem univerzális korokat ismer. Az univerzális koroknak az a tulajdonságuk, hogy egy átfogó (univerzális) rendszert fogadnak el a társadalom alapjául és az egyes individuumok ebbe a rendszerbe próbálják beskatulyázni, míg ezzel szemben a nem univerzális korok az egyes individuumokból indulnak ki és ennek alapján igyekeznek egy bizonyos rendszerhez eljutni. Ebből az következik, hogy az univerzális idők deduktív, azaz kollektív és önmagukban zárt korszakok, míg a nem univerzális idők induktív, azaz individuális és — ha szabad ezt a kifejezést használnom — nyílt korszakok. Így pl. egy univerzális korszakban, amilyen a középkor volt a niceai zsinattól Dantéig, egy skolasztikus filozófus minden hozzá intézett kérdésre megfelelt, tehát relatív sokat tudott; míg a mi korunkban egy tudós a kérdések csak *kis százalékára* tud feleletet adni, relatíve tehát keveset tud. Az univerzális rendszeren fölépült korszakok tehát *egyoldalúak és tudatlanok*, de a benne élő ember szemében tudós és tökéletesnek tűnik, míg az u. n. renaissance korok, noha mindenképpen magasan állanak a többi felett, a benne élő emberek előtt labilnak és kaotikusnak tűnnek föl és fölkelik a vágyat egy „megváltó” rendszer, kollektívizmus, szóval egy újabb középkor iránt. Mindez megmagyarázza, hogy miért tartanak a kiegyensúlyozott középkorok olyan sokáig, miért dönthetők meg olyan nehezen és hogy miért oly *rövidek* a renaissance periódusok és miért falják fel önmagukat azaz, hogy bár épp a rendszertelenségen alapulnak, mázszerűen teremlik a rendszereket, míg végül is az egyik rendszer diadalmaskodik és véget vet az egész korszaknak. Mindez nemcsak azt jelenti, hogy az emberiség — sajnos — vagy egy rendszerben él, vagy egy rendszer felé törekszik, hanem azt is, hogy a kollektívizmus kimódolói mindenkor individualisták voltak és az újabb középkor egész szellemi munkáját az előző renaissance-kor egyik koponyája már előre elvégezte.

Mindezt azért bocsátottam előre, hogy megállapíthassam: *jó könyveket minden korban írnak, de halhatatlan könyveket csakis a renaissance termel.* Jó és halhatatlan könyvek közt az a különbség, hogy a jó könyvek megjelenésük után néhány évtizedig egyre esőkön intenzitással hatnak az olvasóra, azután eltűnnek (Bandello, Straparola, Klopstock, Kotzebue, Sue, Sarcey), míg a halhatatlan könyveket egy napon megértik — megjelenésük napján vagy századokkal később — és ettől kezdve, bár változó intenzitással, de állandóan hatnak az emberiségre (Ezeregyéjszaka, Dekameron, Don Quijote stb.). Egy jó könyv, mondjuk hatvan évnvi élettartama csak *egy bizonyos* hatvan év, míg egy halhatatlan könyv *hatszáz éve tetszőleges*, individualista, kollektív, klerikális, demokrata vagy machiavellisztikus hatszáz év lehet. Ha pl. Franciaországban írtak egy „jó” köny-

vet 1729-ben és egyet 1785-ben, úgy mind a kettő teljes bizonyossággal 1789-ben ment ki a divatból. Mindezzel azt akarom bizonyítani, hogy a jó könyvek pontosan a korokkal buknak és nem választhatók el tőlük, míg a halhatatlan könyvek függetlenek koruktól. A legkutatásabb magyar példa a jó könyvre a Falu jegyzője, mely pontosan 1848. március 15-én bukkott meg és azóta csak mint iskolai olvasmány tengődik tovább, míg Petőfi versei túlélték Világost, túlélték a XIX.-ik és valószínűleg túl fogják élni a XX. századot is. Ezután könnyű lesz belátni, hogy univerzális korokban nem írhatnak halhatatlan könyveket, mert az individuum ilyenkor rabszolgája korának és könyve a korral bukkik. Sőt, könyve még nem is lesz eléggé tipikus korára, mert az univerzális idők emberének kora olyan megoldottnak, olyan örökkévalónak tűnik, hogy még a sajátosságait sem látja meg. A középkor legsajátosabb vonása éppen az, hogy még a legtermészetlenebb dolgok is természetesebbnek tünnek a benne élőnek, míg a renaissance embere, ha tehetetlenül is, de legalább félig-meddig nyílt szemmel nézi kora hibáit és sajátosságait.

Miután arra az eredményre jutottunk, hogy a jó könyv a kor relatív, míg a halhatatlan könyv az ember abszolút kifejezője, keressük meg azokat a tényezőket, amelyek a halhatatlan könyveket a jó könyvektől s a ponyvától elválasztják. Először is felsorolok egy pár halhatatlan könyvet. Ezek: Ezeregyéjszaka, Homéros két eposza, néhány ógörög tragédia, a Dekameron, Orlando furioso, Róterdammi Erasmus „Balgaság dícsérete”, néhány Shakespeare dráma, a Don Quijote, Gulliver, Candide, Faust, Andersen meséi; a Raskolnikov és Karamazoff, Mme Bovary, Maupassant, Csehov legtöbb novellája és Anatol France mintegy 10 regénye. Ha ezeket

BOLDOG KÉNYES GYERMEKEM.

Sűrítő, vészes könyveken túl,
szép, boldog, kényes gyermekem,
a szívem újra bátor —
egyszer vállamra kaptalak
a tornyokon szálló lábakon,
míg letéptél egy felleget,
futottam veled a világtól.

Hiszen neked a szerelem
csak csók s szerelmes játék,
egy végtelenen birtokon:
az ifjúság szőlőjén
első-szenge-ajándék.

En évek súlyát cipeltem,
te egy sor piros virágot
viseltél
részút a melleden
s a szíved halkán bokázott.

Mi megmaradt:
egy drága könny —
anyád, ha ejtett szobbat
dalolva néked királylányt,
míg bölesöd ringva zengett.

Tamás Sári.

FÜVEK ARNYÉKA MÖGÜL NÉZLEK.

En nem vagyok már más, mint lélek —
füvek arnyéka mögül nézlek,
hogy jársz az erdőn dűdörászva,
néha rájjeszt egy virágra
a szemed —

sejtelmes ívű ifjú lábaid
tegnap egy bogáncs negszebezt
s ott meztelen — jaj, meztelen! —
érezd érintését a világnak.

Hiába minden! —
tornyosuló felhőket únottan hessent a kez-
zed

s csak jársz álmatag és dűdörászol
s az erdő árva mint a Jászol,
melyből elvitték a Kisleletet.

Tamás Sári.

a regényeket vizsgáljuk, úgy már az első pillantásra is egy mindnyájukban közös vonást állapíthatunk meg: és ez a stílus példátlan egyszerűsége. Rövid, szakgatott mondatok, vagy nagy és világos körmondatok, szigorú tartózkodás minden eikronyától, keresettség-től, excentricitástól és lírai ömlengéstől. Kevés, de kitűnő hasonlatok, egy, de a legjobb jelző és mindenekelőtt egyszerűség, egyszerűség — és nem győzőm eléggé hangsúlyozni — egyszerűség. Minden kor stílusa ugyanis bizonyos irányban komplikált (például korunk stílusa pszichológiai irányban komplikált) és éppen ez a komplikáltság az, amely a következő korban már nevétséges feleslegessé tünik; halhatatlan könyveket csakis az tud írni, aki radikálisan szembeszáll minden korszerű divattal, mert különben a következő korban már maga a stílus is megfojtja őt, ahogy a renaissance cifra stílusa ölte meg Európa egykor legnagyobb költőit — ma már a nevüket is alig tudjuk — Bembo kardinális, Flaminiust, Pietro Aretinot és ahogy a romantikus hatásvadászó stílusa öli meg lassan, de biztosan a nem kevésbé nagy Victor Hugot. A halhatatlanok vas-stílusa mindenkor kissé kesernyésnek, sőt kissé színtelennek is fog tűnni: de ez az a megdöntötlen sziklahíd, ahol az Ezeregyéjszaka a Halál árnyaival és a Vita Caesarum a Pártitűtö angyalokkal találkozik. A másik jelenség, mely belső párhuzamban áll a stílussal, az, hogy a halhatatlan könyvek mentesek minden — legszűkebb értelemben vett — aktualitástól. Vagyis nem beszélnek báró Aerenthal külügyminiszterrel, az ébredő magyarokról és a bridge-ről, hanem mindig a külügyminiszterrel, a nacionalizmusról, a kártyajátékról beszélnek, mivel a halhatatlan könyvek írói nagyon is jól sejtik, hogy ötven év múlva senki sem fogja tudni, ki volt báró Aerenthal osztrák-magyar külügyminiszter, mi fán termetek az ébredő magyarok és milyen játék volt a bridge. Az ilyen mondat: „Ott állt, olyan fekete szakállal, mint Turati, egy Dekabrálva a hóna alatt és egy Kodak szíjjával a vállán” — manapság nagyon is reálisnak és elevennek tünik: de az író — Pitigrilli — aki ezt leírja, elfelejti, hogy harminc év múlva egy ilyen mondat alá már három jegyzet kell: Turati, kegyvesztett olasz fasisztavezér, Dekobra, egykor népszerű ponyvaregények szerzője és Kodak, fényképezőgépgyáros. Idővel aztán az ilyen könyvekben több csillag lesz, mint mondat, több jegyzet, mint szöveg és csak az irodalomtörténész fog megbirkózni velük. Persze, ezek csak a legkrassabb példák voltak: éppen ilyen aktuális egy politikai irány, tudományos teória, nemzetgyűlölet, szociális kérdés, mert a politikai irányok eltűnnek, a tudományos teóriák megbuknak, a nemzetek változnak és a szociális kérdések más szociális kérdéseknek adják át helyüket és mindaz, amit az író markolt, elolvad tenyerében, mint a tavalyi hó. A halhatatlan író feladata tehát, hogy minden lefaragjon, levetkőztessen, leegyszerűsítsen a dolgok lényegéig, elválassa a korszerűt az örökkévalótól, az időt az mbertől. (La lutte de vivant contre le moral, l'éternel contre le temporal). Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az íróknak tartózkodniuk kell minden realitástól: Csehov például ténylegesen a XIX. század orosz nyárspolgáráról beszélt, de egyúttal mindig az örök nyárspolgárról is, ki kétezer éve a Forum Romanumon éppen úgy sétálgatott, mint ma a Champs d'Elyseés-n. Éppen ezt a feladatot azonban — mivel korunk problémái nagyon is fontosak és érdekesnek tünnek — a legkevesebb író oldja meg: még Róma legnagyobb gúnyolódója, Juvenalis is, úgyszólván olvashatatlan a sok aktualitás miatt, a Rougon-Maquart legtöbb kötetét Zola, Claude Bernard orvostanárnak régóta megbukott teóriáival tette tönkre és korunk nem egy könyve fog együtt bukni egy politi-

Jó könyv
Szép kötés

Rado Olga
Budapest, Úisegrádi u. 11/a

Tamás Sári.

PERGA
PAPÍRIPARI ÉS
KERESKEDELMI
VÁLLALAT
BUDAPEST
V., SZABADSÁG TÉR 18
(TŐZSDÉPALOTA)
TELEFON 20-2-12

**C SOMAGOLÓPAPIROK
P APÍRZACSKÓK
C SOMAGOLÓTÁSKÁK**

kai iránnyal, vagy tudományos teóriával. Jel-
lemző ezzel szemben, hogy a négyezeréves
Ezeregyéjszakához éppen úgy nem kell kom-
mentár, mint a kétezeréves Homeroszhoz,
ahogy kétezer év múlva sem kell majd jegy-
zet a talán Homerosznál is nagyobb Doszto-
jevskijhez.

Mindezek csak szükséges kellékek ahhoz,
hogy egy könyv halhatatlan legyen, de
egy magukban még korántsem tesznek egy
könyvet halhatatlanná. Ha viszont a halhatat-
lan könyvek belső struktúráját vizsgáljuk,
úgy rögtön három, egymással szorosan össze-
függő jelenséget állapíthatunk meg: először is,
hogy kivétel nélkül óriási témákat tárgyalnak,
másodszor, hogy azon a nagy skálán, mely a
reálistól a valószínű és a valószínűtlen
keresztül az irreálisig terjed, a két szélsőséget
képviselek, vagyis teljesen irreálisak (mesék,
Szt. Ivánéji álom, Gulliver, Dorian Gray) vagy
teljesen reálisak (III. Richard, Flaubert, Cse-
hov, Maupassant), harmadszor, hogy túl-
nyomó többségben szatírák, mesék, szatirikus
mesék, míg a fennmaradó néhány, a szó gon-
court-i értelmében vett „document humain.”
Mindenekelőtt ezt a néhány állításom szeret-
ném az olvasónak elmagyarázni.

I. Már előbb említettem, hogy a halhatat-
lan könyvek örök témákat tárgyalnak, most
hozzátésem: egyúttal nagy témákat. (Ez a
kettő korántsem jelent egyet: egy kis téma,
egy csekélység is örök érvényű lehet, de a
könyvek nagy kiválasztódásában az emberiség
nem őrzi meg ezeket.) Nagy téma mindaz, ami
örök emberi motívumot ábrázol a maga egé-
szében — Rómeó és Julia, a Dekameron leg-
jobb novellája: a szerelem; Knut Hamsun: az
éhség, Othello: a féltékenység —; nagy téma
minden, ami a társadalom örök institúciójáról
ad átfogó képet — Rabelais, Gulliver, Don
Quijote, Candide, Mme. Bovary —; nagy
téma minden, ami az emberiség soha meg nem
oldható kérdéseit veti fel *anélkül, hogy újabb
megoldást proponálna* — Raskolnyikov: az
individuum harcra a társadalommal, Mme. Bo-
vary, Hedda Gabler: az individuum harcra a
milieuval, Dorian Gray: az élet harcra a művé-
szettel —; és végül nagy téma minden, ami az
emberiség egyik fontos periódusát mutatja be
egy író tollából, aki ezt a periódust félig-med-
dig objektív szemmel nézhette már — Home-
rosz: a heroikus kor, Ariosto: a lovagvilág,
Shakespeare drámái a maguk egészében: a
történelem a középkor végéig. Természetesen
ezek a különböző témák nem választhatók el
egymástól és átmenetet képeznek, amire bizo-
nyíték egyes példák azonosága. Ami pedig
azt illeti, hogy a nagy problémákra a halha-
talan könyvek sem ajánlanak új megoldást,
úgy várjunk egy pillanatra. Hozzá tehetem,
hogy a halhatatlan író — akár reális a köny-
ve, akár nem — örök és nagy témában nem-
csak az ember és társadalom képét adja, ha-
nem még ennek is a quintessenciáját. Csehov
és Maupassant novellái iskolapéldák arra,
hogy témáikból egy „jó” író háromkötetes
regényt ír volna, Anatol France húsz sorban
mondja el véleményét a háborúról és minden
Wilde aforizma egy-egy tökéletesen megis-
szolt világnézet. A nagy téma lényeges voltára
talán a legjobb példa Turgenyev, akit ma
egyre kevesebben olvasnak és egyre unalma-
sabbnak tűnik, mert témái kicsinyek, vagy
ahol nagy témát választott, ezt túlságosan
korszerűen dolgozta föl. (Apák és fiúk.)

Azt állítottam hogy a halhatatlan köny-
vek vagy abszolút reálisak, vagy irreálisak.
Előbb azonban még egy másik kérdést kell
tisztáznom: mi a különbség egy „jó” könyv és
egy ponyvaregény között? Mi a különbség te-
hát Zweig, Kuprin, Lawrence; Bettauer vagy
Vicki Baum és Dekobra-Courths-Mahler kö-
zött? Rá kell jönnünk, hogy erre a kérdésre
nem kapunk feleletet. Wallacenak „vonzó”
cselelménye van? És Stefan Zweig Amokja s
minden jó könyv legalább 90%-nyira nem a
cselekményre épül föl? Hogy Dekobrában sok
az erotika, Courths-Mahler szentimentális és
Vicki Baumnál nincs egyetlen új gondolat
sem? De hát nincs-e Lawrence-nál még több
erotika, nem elég szentimentális Kuprin stb?
Nem, ez a különbséget nem lehet definiálni és
legfeljebb azt lehet megállapítani, hogy Zwei-
get az „intelligens” emberek, míg Courths-
Mahlert a cseledeleányok olvassák. Egyszerűen
azért, mert a cseledeleány elhiszi, hogy a gaz-
dag gyáros elveszi a munkaslányt, míg az in-
telligens embert nem érdekli, unatja és espedig
azért, mert *nem hiszi el Courths-Mahlernak a
cselekményt.* A mult század „jó” könyvei:
Freytag regénye, Páris rejtelmei, Victor Hugó,
Bulwer, Walter Scott művei számunkra —
valljuk be őszintén — keveset vagy semmit
sem különböznek a ponyvától. Mégpedig
azért, mert nem hiszik el, hogy egy anya, aki
különböztelen teljesen normális, hirtelen ok nélkül

GEDŐ LIPÓT illusztrációja
Fr. Rosenfeld „Tirili útja”
c. ifjúsági regényből.

megmérgezi a fiát, hogy a világ szentekből és
gyilkosokból, földalatti folyosókból és mérge-
zett törökből áll. A „jó” könyvek írója, akár a
ponyvaregények írója, valami többé-kevésbé
valószínű dolgot el akar hitetni velünk, csak-
hogy ehhez könyvét olyan jól megírnia,
hogy az a kor, vagy társadalmi osztály, amely-
nek ír, ezt el is higgye. Egyszerűen szólva:
minden „jó” könyvben és minden ponyvában
a naivitás éppen akkora mennyisége van,
mint olvasóiban, vagyis Courths-Mahler sok-
kal naivabb, mint pl. Zweig, mert a XX. szá-
zad cseledeleánya naivabb, mint a XX. század
intellektuelje. Mivel azonban naivitásunk is
egyre változik minden „jó” könyv és minden
ponyva a következő korszakban egy-egy osz-
tállyal lejjebb esúszik. Walter Scott, aki száz
évvél ezelőtt az intelligencia részére volt „jó”
könyv, így lett ma ponyva az intellektuelnek
s „jó” könyv a cseledeleányoknak s az, ami ma
„jó” könyv, 100 év múlva — ponyva lesz. Ter-
mészetesen számunkra elképzelhetetlenül
hangzik, hogy Stefan Zweig a XXI. század-
ban ponyva lesz, de Goethe is hitetlenül eső-
vált volna fejt, ha hallotta volna, hogy ked-
vence esti olvasmánya, Walter Scott, 1933-ban
legfeljebb csak 15 éves gyerekeket fog kelé-
teni.

Ezek után rátérhetünk a halhatatlan
könyvekre. Míg a jó könyvek és ponyvaregé-
nyek 90%-ban a cselekményen épülnek s mi-
helyt a cselekmény ponyvának tűnik — és
nincs más ponyva, mint a cselekményben ki-
fejezett ponyva — a jó könyvből is ponyva
lesz és a gondolatok elvesznek benne (Victor
Hugo!), addig a halhatatlan könyvek soha-
sem épülnek a cselekményen és ezért már a
priori sem válhatnak soha ponyvává. A jó
könyvet, a ponyvát, olvasója „nem tudja le-
tenni” olyan érdekes a cselekménye, míg a hal-
hatatlan könyveket nagyon is le lehet tenni,
sőt, le kell tenni, mert az ember nem tud egy-
szerre megirkóznai velük. A „jó” könyvre ka-
rakterisztikus, hogy írója először a csele-
kményt készíti el és azután megtűzdeli néhány
gondolattal, a halhatatlan könyvnel mindig a
gondolat az első s az író ehhez keresi a csele-
kményt. A halhatatlan könyvben a *cselekmény
szükséges segédesszök*, másodrendű, szinte
szükséges rossz, míg a jó könyvnel majdnem,
a ponyvával teljesen *önél.* A halhatatlan
könyv nem akar semmit sem elhitetni velünk,
a Gulliver olvasásánál például a könyvnek

nem az az érdekessége, hogy Gulliver kaland-
jait elhisszük, sőt ellenkezőleg, tudunk kell,
hogy itt minden csak szimbólum, fantázia,
szatíra, hogy a törpék irreális társadalma
csak ferde tükre a mi reális társadalmunknak
és a könyvet csak akkor *értjük* meg igazán, ha
cselekményét nem hiszük el, ha minden irra-
lis jelenet mögött életünk meztelen valóságát
látjuk meg — és ez az igazi romantika; ha pe-
dig a halhatatlan könyv reális s rögtön a mez-
telen igazságot adja, akkor éppenséggel nem
akar velünk elhitetni semmit, mert nem eset-
legességet ad, hanem mindig azt, ami megtör-
ténik, stilizálva, de nem idealizálva, koncent-
rálva, de nem változtatva a tényeken — és ez
az igazi realizmus, ez Gustave Flaubert örök
érdeme.

Eljutottunk ahhoz a megállapításhoz,
hogy a halhatatlan könyvek vagy reális docu-
ment humainek, vagy nagyrészt irreális szatí-
rák. Hogy mi a document humain, azt itt fe-
leslegesnek tartom definiálni, csak annyit,
hogy goncourt-i, legátfogóbb értelmében hasz-
nálom. Viszont meg kell magyaráznom azt az
első pillanatra különös jelenséget, hogy a hal-
hatatlan könyvek több mint háromnegyede
miért szatíra és elégednek meg ezek a köny-
vek azzal, hogy kritizálnak, ahelyett, hogy új
megoldást proponálnának? A felelet egyszerű:
minden könyv, mely újat ajánl, pártot vagy
irányt képvisel: vagy megbukik, mielőtt győz-
ne, vagy győz és akkor programjának csak
neveléses töredékét váltja be, mert az eszméi
idealizmus rendszerén zátonyra fut az emberiség
örök hibáin és szenvedélyein és végül minden
„szisszókán a régi kerékvágásba. Alapjában
sem a kereszténység, sem a francia forrad-
alom, a civilizáció, vagy a világháború nem
tette az embereket sem jobbakká, sem rossz-
bakká; sem unalmasabbakká vagy érdekeseb-
bekké és míg a nagy forradalmi igazságok,
mint útszéli *frázisok pusztulnak el*, a hibák és
szenvedélyek esonkítatlanul öröklődnek
nemzedékről-nemzedékre. Ezért elégednek
meg a halhatatlan írók azzal, hogy örök hibá-
kat bíráljanak múlt megoldások propagálása he-
lyett és éppen azzal lettek *mindörökké forra-
dalmiak*, hogy — *nem ajánlanak semmi forra-
dalmi.*

Mindehhez hozzá kell még tennem azt
a közhelynek tűnő megállapítást, hogy a hal-
hatatlanok mind magukban álló és külön vilá-
gok, hogy mindegyik új levegőt, új gondolato-

kat, új alakokat ad az olvasónak és írók oriaszi, de egymástól végtelen távolságban álló világok.

Ezért nem érhettem be azzal a felületes megállapítással, hogy halhatatlan könyveket a zsenik írnak, jó könyveket pedig a tehetségesek. Már csak azért sem elégíthettem ki ez, mert az önmagába visszatérő szillogizmus (Ki ír halhatatlan könyveket? A zseni! Ki a zseni! Aki halhatatlan könyveket ír!), nem mond semmit és ezentúl is csak az újságírókat fogja kielégíteni. Mindent összefoglalva: halhatatlan könyvek csak renaissance-korokban születhetnek, stílusuk „vas” stílus; mentesek minden aktualitástól, nagy és örök témákat tárgyalnak, az élet és társadalom quintessenciáját adják, teljesen reálisak vagy irreálisak, dokumentumainak vagy messzerű szatírak és végül önmagukban álló és külön világok. Ezek azok a tényezők, amelyek a halhatatlan könyveket elválasztják a jó könyvektől s a ponyvától. Természetes azonban, hogy mindezeknek a tényezőknek együttesen kell jelen lenniük, épp úgy, ahogy részleges jelenlétük még egyetlen jó könyvet sem tett halhatatlanná. Megállapítottam, azonkívül hogy a jó könyvek és ponyvaregények között csak egy kor keretén belül lehet relatív határvonalat húzni, — ami természetesen semmiképpen sem jelenti azt, hogy támadnám a „jó” könyveket, vagy szándékomban lenne Stefan Zweig jelenlegi értékét vagy értéktelenségét kétségbevonni. Tisztában vagyok azzal is, hogy mindezeket a szabályokat a halhatatlan könyvek írói nagyrészt nem tudták, noha voltak néhányan, akik jegyzeteikben és följegyzéseikben utaltak bár halványan és burkoltan rájuk, mintha csak nem akarták volna elárulni a halhatatlan író titkát. (Dosztojevskij, Flaubert — sőt érdekes, hogy Rabalais is a „Quintessentiák absztraktorának” nevezi magát). Tudomásom szerint azonban pozitív formában ez a cikk foglalkozik elsőnek ezzel a kérdéssel és lehetséges, hogy lesz egyhány tévedése, de bizonyos, hogy ellentétben fog állani a közvéleménnyel és megvallom, nem bánám, ha ebben vita keletkezne. Különösen ma, futuristák, dadaisták, dinamikus drámák, seprinyéllal festett képek, garasos riportregények és egy szemmel megleszített világ közepette talán akadnak néhányan, akiknek ezegyszer jólesik örök és mulandó dolgokat tisztázni.

Legvégül még három szükséges megjegyzés. 1. Cikkemben a regénnyel, novellával, mesével és epikával (tehát mindennel, ami nem líra!) foglalkoztam és szándékosan hagytam ki a lírai verseket, mivel az ó-görög líra újszólván teljesen elveszett, a rómaiak pedig főleg epikusok voltak és az a hatszáz év, amely Walter von der Vogelweidétől elválaszt, nem nyújtott kellő történelmi perspektívát. Természetesen épp így nem vettem tekintetbe a vallási és politikai könyveket (Biblia, Korán, Das Kapital) részben, mert halhatatlanságuknak nem irodalmi okai vannak, részben, mert nem vagyok hajlandó Magyarországon papokkal vitatkozni. — 2. Mikor azt mondtam egy könyvről, hogy „él”, nem azt értettem alatta, hogy irodalomtörténészek ötven évenként egyszer átlapozzák, hanem természetesen azt, hogy korunk intelligenciái szívesen és kényszer nélkül olvassák. — 3. Mikor cik kem végén a kollektívizmusról beszéltem, mindig a szellemi és sohasem az anyagi kollektívizmust értettem, amiért bocsánatot kérek, mert, mint köztudomású, ezt a kettőt egymással összetéveszteni, Budapesten jelenleg a bon-ton-hoz tartozik.

Modern országépítés

Írta: Fábrián Dániel

Az utolsó tíz évben, miután az ellenforradalom szociális tartalma: a nagybirtok tűzővizen keresztül való megmentése nyilvánvaló lett, a szociális célokat társolyában hordó intelligencia kiábrándult és már a Bethlen rezsim ellen éles ellenzékbe ment. (Fajvédők, Magyarság, Wesselényi Reformclub, Bartha Miklós Társaság, Nemzeti Radikális Párt, Márciusi Fiatalok stb.). Ez az ellenzéki tábor az új generáció fiatal tömegeivel megduzzadtan politikai, társadalmi impotenciáját, hatalomból való kiesését programalkotásokkal kompenzálja. Bár azóta a fiatal magyar értelmiség állásfoglalása sokszínűvé változott, mégis, a harmadik birodalom győzelme után, úgy látszik, a legtevékenyebb és leghangosabb az új generáció ama része, amely egy „magyar talajtól kinőtt” korporációs fasizmust hirdet. Szellemi és erkölcsi tekintetben egyik legjelentősebb ilyen csoport a régi Bartha Miklós Társaság jobb szárnya (Szász Béla, Szabó Bertalan, Ráttkay stb. részben Asztalos Miklós dr.) Most jelent meg második kiadványuk. Ráttkay B. könyve. Címe: *Modern országépítés*.

Ráttkay a kölcsönös segítség és természetes kiválogatódás természeti törvénye alapján elképzelt korporációs állami ideált állít a XIX-ik század kitermelte, önmagát túlélt liberálisizmussal szemben. A francia polgári forradalom jelszavait: szabadság, testvériség, egyenlőség; Mussolini: felelőség, fegyelem, rend, ideáljával akarja helyettesíteni. A foglalkozási szindikátusok kénszertársulásai lennének a korporációkat összetevő legfelsőbb esücesal, az „etikai állam”-mal; mint végső szuverénitással, mely dönt munka és tőke és az egyes korporációk harcáiban. Az etikai állam megtestesítője a legfelsőbb munkabíró-ság lenne. Történelmi megvalósulása és példája: Mussolini Carta del Lavoroja.

A liberálisizmus, polgári demokrácia válságát meg nem látó botorság lenne, sőt állítjuk, hogy történelmi pályafutásának végén van, mint társadalomgazdasági alapja, a verseny és monopolkapitalizmus tartós prosperitását élvező 1914 előtti korszaka, mely az első világháborúval lezáródott. Utána a kapitalizmus halódó korszakába lépett. Az államgazdasággal (államkapitalizmus) összefonódott, összerögzített, szervezett trósztkapitalizmus ideje jött el, egyben a kapitalizmus felváltó új társadalmi rend történelmi korszaka. Ez a kapitalizmus nemcsak a szabadverseny kiadásait nem bírja, de nem bírja el a munkásság szociális vívmányait sem és azokat faszítja politikai rendszerével leépíti, hogy hathatósabban védje meg az államkapitalizmusal összenőtt, szervezett kapitalizmus érdekeit.

A szabadság örök emberi eszmény. Tévedés azt állítani, hogy a most uralkodó parlamentáris rendszer és demokrácia a maga „szabadságával” a legmagasabb és kizárólagos formája az emberi szabadságnak. De a tévedésnél is súlyosabb az a demagógia, mely a fasizmusban vagy a bolsevizmusban a szabadság nagyobb mennyiségű és minőségű megtestesítőjét látja. Ahol az „etikai állam” az autoritás, mely a gyakorlatban a nagytőke érdekvédelmének végrehajtószerve, vagy a min-

denható kommunista párt tanácsállama, ott a szabadság meghalt. A demokrácia funkcióját, éppen a harmadik birodalom győzelme folytán, korszerű formaváltozással lehet biztosítani, hogy tartalmát: az emberi szabadságot, a dolgozó közösség kontrollját megmenthessük. A felelőség, fegyelem, renden alapul minden életközösség. Nehéz lenne egy kis tanulmány keretében eldönteni, milyen formában vigyük végre a demokrácia eme korrekcióját, egy azonban bizonyos, hogy ez csak határozottabbá és funkcióképesebbé teheti a demokrácia lényegét.

A társadalom célja nem lehet a felelőség, fegyelem, rend, hanem csak maga az ember, végeredményben az emberi subjektum. Mindazon mozgalmak, melyek önmagukkal tévesztik össze az emberiséget, megváltó eszmékkel elsősorban önmagukat váltják meg, pl. a német náci mozgalom. Azzal, hogy a szakszer vezeteket szétoldták, a munkásmozgalmat összeszüzték, csak saját funkcionáriusait helyezték el s a német nép nyomorán nem segítettek. Ha az autochton értelmiség, az csak az lehet, amely az eszmék igazságáért hevül, szem előtt mindig népe és az emberiség örök időtlen érdekei lebegnek. Ez az értelmiség az igazság szerelmese, egyben elkötelezettsége, hogy merjen az igazsággal szembenézni még akkor is ha az veszélyel járhat. Ha Ráttkay pusztá számokkal bebizonyítja, hogy egyazon kulturális és technikai-gazdasági feltétel mellett a fasizmus nagyobb részt juttat a nemzeti jövedelemből az egyesre és általában magasabb életnívót ér el, mint a profitgazdálkodás nélküli tervgazdaságra törekvő szocializmus, akkor hiszek neki, de így azokat győzi meg faszítja frázisokkal, akik amúgy is felületesen látják a mai társadalom mélységes sebeket felmutató konvulzióit.

Az „egyenlőség” (helyesen jogegyenlőség) marxista követelményét a természet életével akarja megdönteni és ezzel az egész marxizmust. Kb. ötvenhatvan éve, generációk tudósai csináltak karriert azzal, hogy a marxizmust „elintézték”. Elkészült egy gramofonlemez, mely azóta minden írásban lejátszik unalmas stereotípiával, ez alól nem kivétel Ráttkay sem. Kár volna e ponton vitába szállani vele, csak vissza akarjuk utasítani balhité. Az egyenlőség tipikusan kispolgári időoma, melynek semmi köze a marxizmushoz. A marxizmusnak sem célja, sem akarata az emberi kiválogatódást megszüntetni s ezzel az életet kiölni. A marxizmus a társadalom élet dinamikájának kifejezője, evolúciójának szintetikus képviselője. Mint mozgalom, egybeesik a társadalom technikai, tömegtermelési irányvonalával. Amennyire ugyanis differenciál a fejlődés, épenannyira uniformizál is. A tömegtermelés, tömegfogyasztás, rádió, mozi, sajtó stb. korszakában ennek az uniformizálásnak döntő tényeivel találkozunk. Akármilyen kores, züllött romantikával szaturált kapitalista selejtes kultúra érdekében történik is ez a folyamat, mint társadalmi tény itt van, gyűrűzik, hőmpölyög, piszkos áradatával szintetikus a differenciálódást megölni látszik. De ettől való félelem csak felületes szemlélet eredménye lehet, mert a társadalmi fejlődésben minden folyamat kitermeli a maga ellen-

HOVÁ TÚNT A VARÁZSLÁT?

Botod, csak meggyfapot, amelyből pipaszárt faragnak — vagy vastag tölgy letrött ágá? jó lesz majd dorongnak... A hókusz-pókusz! megtanultad és viselni az álcát, nosza bűvészkedj! nem lehet! csak göresös bot varázspálcád?

Hiába szólígtatsz holtakat, mint egykor, nem felelnek s madaraid, miket agyagból gyúrtál, nem énekelnek. És éjnek idején a kertek a hold alá nem szállnak. bibelhetsz már szerszámaiddal: szétfoszlott a varázslat...

Hajtsd hát tüzre bűvészpálcád, ne várjad, hogy leverjék fejedről sandák s gúnyolódók, látván erőd betétét. Tudod már, botod csak meggyfapot: pipában füstölöghet s ha vastag tölgy letrött ágá: ebek hátán pörölhet

Zoltán Zoltán.

Le-Szállított árak

BALLOBAND

6⁵⁰ 8⁵⁰ 9⁵⁰

hó cipők

KOSSUTH-LAJOS U. 11.

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

BANKHAZ R. T.

BUDAPEST, IV., SZERVITA-TÉR 3.
a m. kir. osztálysorsjáték főarúsító.

Kisérleje meg szerencsétét és vásároljon osztálysorsjegyet TÖRÖKNÉL.

Elérhető legnagyobb nyeremény

500,000
pengő

NYEREMÉNYHUZÁS

December 18-án kezdődik

tét, hogy magasabb egységet kényszerítsen ki. (tézis-antitézis: szintézis).

Jellemző a könyvre, hogy korunk nagy fundamentális kérdéseire: tőke-munka harcára, küzködő kapitalizmus alapproblémáira alig van szava, csak az egyik vonal alatti jegyzetben idézi J. Huxley amerikai publicista elvi megállapításait a jövő fejlődési irányára. Ebben majdnem odajut, ahova hatvan évvel ezelőtt eljutott a marxizmus. Dióhéjban: a nacionalizmus összegeztethetetlen a világgazdasági rendszerrel és a gazdasági élet szükségére a kis népeket előbb-utóbb konföderációkba kényszeríti. A mezőgazdaság és ipar felett az állam fog ellenőrzést gyakorolni, a termelést és az árakat a központi szervizbizottság határozza meg. A profithajszának erős korlátokat fognak szabni, a munkásság életmóvját erősen javítják, munkaidő 4 óra lesz. A nevelés megváltoztatása, a születési -kontroll stb. A marxizmus csupán precízebben határozza meg a „profitgazdálkodás erős korlátját” azzal, hogy teljesen meg akarja szüntetni, helyébe a tömegszükségletet kielégítő állami tervgazdálkodás által irányított szövetkezt (kollektív) gazdálkodást állítja. Csak így lehet a kapitalizmus anarchiájából kiutat találni és a válságoktól megmenteni az emberiséget és biztosítani a kultúra folytonosságát. A termelés és fogyasztás egyensúlyzavarát, a tömegtermelés zavartalan biztosítását csak egy szocialista tervgazdaság biztosíthatja. J. Huxley, és Ráttkay szerint esdőtt mondott a marxizmus. Azzal nem vagyunk tisztában, hogy — Huxley eme megállapítását magáévá teszi-e a szerző és a fasizista politikai formációkat illyenszerű szociális tartalommal akarja-e megöltölni?! Pedig ez a kérdés lényege és nem más!

Országépítő programjában a mezőgazdasági a legalaposabb, szervesen átgondolt, széles ívelű. Lényege a latifundiális rendszer leépítése telepítés útján, járadékirtokok formájában (de már azt az igazán nem elhanyagolható kérdést, hogy ki kitől, mennyiért kapjon? udvariasan megkerüli) a mezőgazdasági termelés átszervezése: a szemtermelésről az intenzív kerti termelésre való áttérés. Nagy-szabású alföldi fásítás, öntözési, mellorizációs munkaterv, melyek nem újak a magyar mezőgazdaság ismerői előtt. Erre nem a hatalmas számot kitevő mezőgazdasági munkanélküliséket akarja felhasználni, hanem fasizista módra munkahadsereget akar szervezni. A munka-hadsereg Magyarországon éppen ezen megmondás alapján felesleges és veszedelmes törekvés. Agrárius beállítottsága annyira megy, hogy az egész magyar ipari termelést teljesen feláldozza, szent hélvvel hirdeti az ipar leépítését, hivatkozik olasz-német példákra, ahol a mezőgazdasági és ipari egyensúly helyrehozása céljából nagyszabású mezőgazdasági telepítési politikát kezdtek, amellyel csökkenteni akarták és részben megoldani az ipari munkanélküliséget, főleg pedig a mezőgazdasági önellátását biztosítani. Magyarország helyzete ebből a szempontból egészen más. Nekünk túlnépesedett export mezőgazdaságunk s ha csak a legkisebb parcellákra való elosztást el nem képzeljük, másképp a nagybirtok likvidálásával felszabaduló mezőgazdasági cselédséget, napzamos és törpebirtokos réteget munkahellyel ellátni nem tudjuk, ilyen nagyszabású termelési átépítés legalább is olyan hatalmas munkát és tőkebefektetést igényel, mint az orosz industrializáció. A mi mezőgazdasági munkanélküliségünk levezetése egyelőre legalább is a reális elképzelés határán belül, csak párhuzamos iparosítással oldható meg. Ráttkay nagyon lebecsüli az ipari népesség életmóvját, ha azonban utánafejtett volna, Juhos, Matolcsy munkáiból pontosan megtudhatják, hogy egy mezőgazdasági cseléd-család évi piaci vásárló ereje, cseléde: 450—500, törpebirtok-napszamos 300—450, ezzel szemben az ipari munkásság átlag évi 1,396 pengője ideális életmóvnak tekintendő. Magyarország, de általában a dunai, balkáni és nyugatázsiai döntően agrárállamok gazdasági fejlődési vonala az industrializmus felé vezet. Azt kell szerveznie, a gazdasági adottság szigorú determinációja mellett, lassúbb tempóban, kisebb anyagi és emberierő pazarlással véghezvinni, amit Oroszország csinál az iparosítási programjában. Az természetesen eléggé alá nem húzható igazság, hogy a magyar mezőgazdaság alapja csak hitel, kereskedelmi, értékesítési, fogyasztási szövetkezetekkel körülbástyázott, a legmodernebb termelési technikára rákényszerített, szövetkezeti termelés vonalába beállított kisgazdaság lehet. A nagyföld elhanyagoltsága és kihasználatlansága minden épeszű ember előtt vérlázító és ebben különbség nem le-

het a fiatal értelmiség tagjai között, tehát tényleg itt kell elindulni a mezőgazdasági rekonstrukciónak, de országos terv keretén belül. E rövid ismertetésből is láthatjuk, hogy — Ráttkay szociális programja nagyjátalánosságban mozgó, a szociális szempontot szörmentin kezelő tervezet.

Két ponton van mégis nagy jelentősége könyvének. Az egyik, az a dícséretre méltó bátorság, amivel a haza fogalmának tisztázásához hozzájárul és ahogyan szakít a tüdőtágitó, felelőtlen szájhazafisággal. Leszámol a trianoni kérdés hazugságaival is. Másrészt olyan okos önmérséklettel hangsúlyozza a magyar nép dunai érdekeit, a szomszédos népekkel való gazdasági kapcsolat kiépítését, a függő kérdések rendezését, továbbá a Kárpátok medencéjének geopolitikai és gazdasági egységét, hogy minden elismerést megérdemel érte. Fasizista mentalitásával nehezen egyeztethető össze a magyar imperializmustól ment dunai konföderáció gondolata és szükséglete, mely oly féltreírhatetlenül csendül ki sorából. Helyes álláspontot foglal el a diplomás fiatalok kérdésében is. Mondván, hogy megoldása csak a nagy nemzeti, gazdasági és szociális problémák elsímitásának természetes követ-

kezménye lehet. Kemény szavakkal elítéli a magyar diplomások úrhatnamságát és szájtató gyávaóságát.

Ismétlem és aláhúzom, vannak részei könyvének, melyet szocialista nem tehet magáévá, világszemléletét sem, ha szabad illyemivel megvédeni. Ő sem ment a fiatal értelmiség betegségtől; úgy foglalni állást, hogy a nyomorgók zumpatiáját biztosan megnyerjük, de egyben ne kockáztassunk semmit, felelőtlen is biztosítsunk eleve minden támogatást. Ez azonban nem egyéni, nem is generációs tünet, hanem a világszerte forradalmian előretörő kispolgárság társadalmi gondolkozási bizonytalanságának eredménye. Főképpen már a proletariátus sorába deklarációk ez az osztály, de gondolkozásában, érzésében megmarad polgárnak és termel egy ilyen „szintetikus” fasizista ideológiát, amely alkalmasnak bizonyult arra, hogy a tőke és munka harcát hatalmi szóval eloltsa, „megoldja”. Ez a megoldás csak történelmi késleltetés, gátja, de egyúttal torz előfutárja, formai kísérletezése is annak az új társadalmi rendnek, amely a pusztuló, vajdú kapitalizmus méhében érik, fejlődik és hosszú vajdítás, kísérletezés után, sok szenvedés és áldozat árán meg is születik.

Disputa a színházról

I.

„A Vígyszínház előadása — mint mindig — kifogástalan”. — írta Dénes Béla a Független Szemle novemberi számában. Irta pedig ezt, miután jellemezte a hatáskereső, alkotásban emelkedő, erősödni nem tudó Zilahy Lajos drámaírókat, meghaladottnak jelezte Pirandello korszerűségét témában, alkotásban. Irta ezt olyan előadásról, amely, szerintünk, egyáltalán nem kifogástalan: szentimentális és oleos túlzások, mindenfajta hiúságok és álságok ütözköznek ki benne.

Állapítsuk meg, hogy színházi kritikánk állandóan ezt ismétli: a darab rossz, az előadás a lehető legtokéletesebb. Vajjon lehetséges-e, hogy a dráma hanyatlása, válsága nem jelenti a színeszet válságát is egyben? Néhány kritikusunk problémának érzi ezt és mentőötletet keres. „A színeszet alkalmi ember. A színeszet vérbeli eklektikus”. Talán elméletnek tetőzetos az ilyesmi, de igazságát a pesti színeszet példája nem igen bizonyítja. Kétségtelen, hogy a színeszet meghaladhatja szerepét is, a darab stílusát is, ám ennek a lehetőségnek feltétlen érvényét tartani s azt a mai színeszetre vonatkoztatni nem célszerű. A színeszet küzködését a kritika szerencsésnek tűnteti fel a szerzőkénél, de nem nagyon iparkodik, hogy meggyőzőn: kritikai jellemzés helyett a színeszet dícséretében valami sablonoptimizmus szólamait fontoskodik csupán. A kritikus, aki egyébként serkenteni akarja és tudja az általános fejlődést, itt az erőlen erőlködéseket menti. Nem vitatkozik a színházigazgatókkal, akik azt hiszik: az álrodalomra van leginkább szükség, abból van legtöbb haszna a színeszetnek.

Elmúlt tíz éve már, hogy néhány fiatal ember meg akarta mutatni Pestnek az új színpadot és új drámát. Éjszakai előadásban Hasenclever, Kaiser játszották s az expresszionizmusban érezték a jövő művészetének vívőerejét. Emlékszem: Hasenclever eljött Antigone-előadásunkra. Elégedetlen volt pesti tisztelőinek expresszionizmusával is, színművészetével is. A napilapok megtudták ezt; megírták, hogy a meddő a törekvés, amelyben irodalom és színeszet nem tud egymásra s a színeszet nem tud erejére találni. Megfigyeltem: az expresszionizmust védhettelen támadás érte ekkor. Talán ilyesfajta támadás érné az álrodalmat is, ha leteleznék színeszete mai küzködését a kritika. Ha nem hallgatnánk el, hogy az új színeszgeneráció valójában elindulni alig tudott s hogy a régiék mint romlanak, helytállani nem tudnak. Persze, nem azt tartanám sürgős szükségnek, hogy a drámaavalság teóriáját hirdessük, hanem azt, hogy a színeszettel szemben végre erősebb kritikánk, kritikaibb állásfoglalásunk legyen.

László István.

II.

László István disputájára volna néhány megjegyzésem. Igaza van abban, kényelmes álláspont azt írni, hogy a darab rossz, az előadás nagyszerű. Igaza van, színészválság is van. Ha megnézzük a fiatalokat, alig-alig találkoznak közöttük tehetséggel, igazán tehetséggel. Csak abban nincs igaza, hogy ezért a válságot a színészek okolják s azt hiszi, segítünk a dolgon, ha mi, kritikusok, nekimegyünk a színészeknek. Mert a színész — nem tehet a dologról és nem tehet arról sem, hogy — színészválság van. Elvégre ő csak azt játszhatja, amit a direktora engedélyez és higgye el László István, nem mindegy, hogy a direktor mit engedélyez. Szerep között nagy különbség van s ezt a különbséget nem azzal mérjük, hogy a modern társalgási darabban a színész hódítan-e elegáns s karzat kispolgári lányai sóhajokat röpitenek feléje a színházi kiskapunál. A lelki átélésnek, belemélyedésnek egészen más fokait kívánja meg egy Sophokles darab, mint teszem a Bús-Fekete darabja. Gondoljunk csak arra, micsoda küzdelem, tanulmányok, próbák és tisztességes fölkészültség szerepel a régi színészek életében. Olvassuk el Jászai Mari naplóját és fogalmat alkothunk magunknak a színészi munkáról. A mai darabok? Jobban mondva azok a darabok, amelyeket nálunk előadnak? Csak meg kell tanulni a szerepet, memória kérdése az egész. Elmélyedés nm kívánatik és nem szükséges. Nincs mibe elmélyedni. Hát azért van színészválság is s ezért nem írhatunk egyebet, mint „a darab rossz, az előadás a szokott jó”. Nincs jogunk ahhoz, hogy III. Richárd színészi teljesítményéhez hasonlítsuk Divalos Senki társadalmi komédiáját, szatiráját, tragédiáját, vagy mindezt együtt. És hogyan fejlődjék a színész, mikor még a Nemzeti is üres, semmitmondó, bohózatoknak is gyenge darabokat hoz. Egyiket a másik után. Ha válságról beszélünk, vagy beszélünk kell, akkor beszéljünk csak direktorválságról. Nemrégiben éppen Márai beszélt és emelte föl a mi gyenge hangunknál sokkalta súlyosabb szavát a mai igazgatók ellen s a színházi ipar lehetetlenül bornirt vezetése ellen. Hiába! Még az sem segít, hogy nap-nap után szünetet kell tartaniok, hogy a közönség jobban már nem is bizonyíthatja, hogy eleve van a mai színházból. Mást vár és mást akar. Mindez nem használ. Talán ennek is mélyebb okai vannak. Lehet, hogy dekadens korunk legjobban a színigazgatókat fertőzte meg. Az is igaz, hogy a szellemi légkör sem üdítően friss. De talán nem is kell az okokat itt keresnünk. A gazdasági átalakulás korát éljük. A régi üzletek reszegno-roponnak, az üzletvezetés kapkodó, bizonytalan, remegő. Érzik, tudják, hogy igy nem mehet sokáig, de még nem tudják elképzelni, hogyan lesz autód? Ma a színház is csak üzlet. Miért is lenne más? Színházválság! Színészválság! Direktorválság! Részjelenései csupán egy másik, sokkalta nagyobb és általánosabb válságnak. A mai gazdasági rend válságának.

Dénes Béla.

Habszelyem

Szlovenszkói líra: szlovenszkói történelem

Irta: ERDŐHÁZI HUGÓ (Komarus)

Felmutatjuk egy pillanatra a csallóközi emberek beszédét, a Tatra alatt éneklő emberek arcát. A cím kategorizál, de kategorizálmi látszólag Szlovenszkon vérszűrés. A történelmi átalakulás váratlan lendülete új helyzet elé állította a szlovenszkói magyar írás útját. A provinciális folyamatnak, ha életet akart, az önállóság, a local couleur felé kellett megmenni az első tapogatózó lépéseket. Nehéz lépés, Erdélyben, a szőke Szamos hazájában a hegyek és folyók alkotta nagy védelem és történelmi segítség meghozhatta *Tamási Nyírő*, *Berde Mária*, *Gulácsi Irén*, *Kós Károly*, *Tompa László* alkotta erdélyi jellegű, — de hol volt önálló történelmi léte Szlovenszkonak. Hol volt az évszázados történelmi harcok illette hősi eposz öröksége. Itt csak szomorú, önmagába roskadó kurucidők fájdalomát fújta a kárpáti lejtőkön pár nomád.

Kezdetben vala a dilettantizmus. Nem voltak itt nagy írók, számottevő kritikusok, akik az új helyzetben a magára találás biztonságában folytatták volna a munkát.

Csak levegő keletkezett, tüzes, lelkes éra, amikor a fiatalág nagy világszemléleti és generációs harcok útján megtalálta az önmagához vezető utat. Ez az út a nemzeti romantizmus és honfibu különös keveréke volt kezdetben. *Ölvedi László* éneklés szép formákban, szívvel. Aztán a prágai és brünni főiskolák ifjúsága az *Ady*, *Móricz*, *Szabó* triál valódo kiállításain izmosodva, újjáértékelte hivatását, hivatást vállalt új sorsában s megszületett a kisebbségi Gósz. Új arcú magyarok rótták a prágai, brünni és pozsonyi utcákat. Királyfiak ők, koldus királyfiak, írta *György Dezső*. Az ő nevét kell kiemelni, mint a generációs harcok fókuszát, mint azt az embert, aki küldetéssel vállalta a harc megindítását, velőlig ható eszeszolatlan gyémánt-versekben esillogtatta meg az új hit értelmét.

A líra az, ismerjük el, ami a szlovenszkói új generációk mozgalmát, szociális és emberi ideálokban védekező érdekvédelmét kitermelte kisebbségi harcra. *György Dezső* lírája első sorban.

György reális útmutatása mellett ott találjuk az ideális szózatokat és *Mécs László* Vígastalójában. Nagy és szépséges áradásban ísznak akkor még: jószág, szeretet, béke. Humanizmus és evangéliumi humanizmus, mely nem csak ifjúságnak szól.

A baloldalon *Földes Sándor* szótárát versei jelentik a szocializmus igazságait. *Földes* távrolt, de lényegesen kisebbségi költő, aki osztályúntudattal vállalja a kisebbségi életnek a kollektívum felé törekvését, mely egvedüli érdekvédelmi út.

Pályázat:

1) *Irodalmi pályaműre*. 2) *Közgazdasági értekezésre*. Témaköre: elhelyezkedés, munka-bér és ifjúság. 3) *Politikai értekezésre*. Témaköre: demokrácia vagy diktatúra. 4) *Szónoki teljesítményre*. Témaköre: a revízió.

A pályázaton résztvehet bárki, akinek nem jelent meg semminemű munkája könyv alakban.

A díjakat a zsüri ítélete alapján a négy pályázat három-három első helyezettje nyeri. Ezek a pályaművek ismertetése után kerülnek kiosztásra, március első szerdáján.

Az 1), 2) és 3) pályázathoz lezárt boríték csatolandó, amely a pályázó nevét és pontos lakcímét tartalmazza, kívül a jeligét és a pályázat számát tünteti fel.

A 4) pályázatra, tehát a szónoki teljesítményre, az önállóan megalkotott szöveget név és lakcím megjelölésével kell beküldeni, melyek közül a hat legjobb szerzője meghívást kap az élőszóval való elmondásra.

A pályaművek a pályázat külső megjelölésével a *Terézvárosi Ifjúdémokraták*, Budapest, VI., Andrassy-út 12 címre küldendők be.

A pályaművek beküldésének határideje: 1934 február 1.

Ha ezt a három költőt ismertettük, megértjük, hogy a szlovenszkói generációs harcok indulása, tisztulása a szlovenszkói líra érdeme.

Említsünk még pár nevet:

Vozári Dezső, az európai nomád, finom angolos fölnnyel, de meleg emberi szívvel. *Sebesi Ernő* kissé programtanul, de mély írói ösztönnel. *Szalantai Rezső*, különös-szép pantheizmussal. *Tamási Lajos* cizellált versekkel. *Forbáth*, aki elhallgatott és aki legtöbbet tudott. A fiatalok közül *Szabó Béla*, *Morvai Gyula*, *Kovács Endre*, *Preray Margot*, *Szenes Erzsé* önmagát ismétlő bús verseivel, melyeken sok igaz gyöngy, de sok hamis gyöngy is megcsillan. *Palotai Boris* friss szociális lelkiismeretével. Elég.

A szlovenszkói líra nemesak kvantitatív, de kvalitatív is kiemelkedik az utódállamok magyar lírájából.

Korszerű. A tömegeket mozgató líra. Nevelő líra. Generációs elhivatású. Líra, amely nem önmagáért van, tehát karkifejező. Líra, mely lelkes és sokszor több benne a hit, mint a tehetség... mert a speciális kisebbségi helyzet nagy szakadékaik keresztlés csak sebes szárnyakkal lehet repülni. Egy hőskor lírája ez, mikor harcot és önkritikát kellett elővenni a magaratálalásért.

A líra *Mécs László*val az emberi humánium felé. *György Dezső*vel, *Morvai Gyulával* a reális magyar élet felé és *Földes Sándorral* a milliók igazsága felé... helytáll korában és európeuságával.

A szlovenszkói líra nem csak költészet, de történelem is.

KARÁCSONYI ÉNEK.

Hiába gyúltak gyenge gyertyalángok s egy üstökös az ég szép homlokán, mert tartják még az ócska rongy palánkot szilaj tort ilye most is vén pogányok: barbár Hadúr s a gögös, vak Votán.

A megváltás ellamvadtt porbavérzett, elkallódott egy-két kihült imán, de esengve esengnek sápadt, kapzsi pénzek, Moloch kering (a táncba balsors, végzet) és gyújtogat a részeg Áhrimán.

A jászol fáját százezerbe széttek s hogy újra lett: kereszt a Golgotán... Mondják, feltámadt... százszor eltemették... a megváltást örökre sírba tették Moloch és Áhrimán. Hadúr s a vak Votán.

Körmendi Zoltán.

MUNKÁS KEZ (fajetszet).

Budai Györgynek adom.

Durva kemény markolású, de kisimult tenyeréből (mint madárfiólkák anyjuk esőréből)

a gyermekéi esznek. Itt-ott letőredezett körmök. Csomókká duzadt gövesös erek dagadnak ki és vastag nehéz barázdák árkolják keresztül-kasul.

Mint a ropogásra sült fekete kenyér barna — néha ünnepi fekete ruhában elgondolkodó, mint nyári estén vihar előtt az ég, mely dörögni kész

Nehéz súlyos erők csomósodnak benne, ha ököllé szorul s négy úja támasztja az ötödiket. Csontok csicsosodnak s így szilárdul ököllé...

Oh, ha egyszer oda vág!

lapúnak majd, mint szélvihar előtt fű, fa, virág.

Szabados András.

Szerkesztői üzenetek:

Hálás szívvel köszönjük előfizetőinknek azt a példátlan támogatást, amelyet lapunk érdekében kifejtettek. Nem mondhatunk egyebet: minden törekvésünk, hogy a következőkben is jó lapot adhassunk olvasóinknak, Minden jót kívánunk az újesztendőre. Egyben elnézését kérünk előadássorozatunk elmaradásáért, illetve beszüntetéséért. Nem tehetünk róla. Összehoztuk a legjobbnévű előadókat s ha *technikai* okokból el kellett tekintenünk az előadások megtartásától, reméljük, kárpótolhatjuk még érte olvasóinkat. — *K. E. Kosice*: Önök és mindazoknak, akik *Thomas Mark*, lapunk belső munkatársának neve után érdeklődnek, csak annyit mondhatunk: az írói álnév bennünket is kötelez. Mi sajnáljuk legjobban, hogy kiletét nem fedhetjük föl. Az illető azonban olyan állásban van, ahol rossznéven veszik, ha valaki a Független Szemlébe ír. — *E. H. Komarno*. Amint látja, lehoztuk a dolgot, Roppant esodálom, hogy nem kapja a Szemléket, mert mi rendesen küldjük. Talán reklamája meg. Baráti üdv. — *B. Gy. Szeged*, *O. Gy. Szeged*. A kért könyveket talán megszerezhetjük. Nagyon vártuk feljöveteitüket, hiszen dec. elejére ígérték. Nem lesz belőle semmi? — *T. G. Szeged*. Öszinte gratulációnk és baráti üdvözlőnk. — *B. L. Budapest*. A Kosmos könyveket kedvezménytel kaphatja a szerkesztőségben. Csak szíveskedjék megírni, melyik kötetet reflektál. — *M. T. Budapest*. A fölvetett probléma megoldása nem oly egyszerű. Keressen föl egyszer a szerkesztőségi óra alatt, próbálunk valami megoldást. — *Sch. V. Nitra*. Ön még adós nekünk egy levéllel. Ugyan írja meg és küldje el. — *T. M. Berehovo*. Még most is várjuk az ígért novellát. Sok üdv. — *K. J. Novi-Zamky*. Amint látja, kedves tanár uram, nagy örömmel hoztuk. Várjuk az újabbakat is. Ottani két barátunknak sok-sok üdv. Kiváncsán várjuk a válaszát. — *F. A. Keeskemét*. Sok üdvözlét. Mikor jön? — *W. Z. Mukacevo*. Levél még nem jött. Köszönjük mindent és nagy öröklődéssel várjuk levelét. — *H. B. Budapest*. Aforizmákat megkaptuk, azonban — sajnos — nem hozhatók. — *B. E. Debrecen*. Örömmel olvastuk ekkét közösvári lapban. Mi van arrafelé? Irhatnánk, Nekünk oly sok a levelezésünk, hogy nem jutunk az írás-hoz. — *F. E. Debrecen*. A nálunk levő írók helyett kérünk újakat. Ezentúl a szerkesztői üzenetekben válaszolunk pontosan. N. I. Bratislava. Nagyszerűtől uraméknak minden jót. A jelzett ír nem jelentkezett. Két József Attila kötet van itt az Ön részére. — *O. H. Praha*. Miért nem ír? Sok üdv. — *V. L. Gömörzskáros*. Már hazaérkezett? Irtnak ki is, megkapta? — *H. P. dr. Miskolc*. Még mindig nem „aktiv”? Vagy más a baj? Oly nagy bizalmunk volt pedig. — *F. Gy. Miskolc*. Üdv. karácsonyig.

Megjelent

„Jó könyvek“

új kötete

LION FEUCHTWANGER:

A zsidó háború

kettős kötet, 544 oldal.

Egy kis nép élet-halál harca a világ leg-hatalmasabb birodalmával.

Ára fűzve, két kötetben P 1.80

Egybekötve, finom papíron P 3.80

A „Jó Könyvek“ előző kötetei:

LEWIS SINCLAIR:

Szegény lány pénzt keres.

A világhírű Nobel-díjas író gyönyörű regénve.

H. G. CARLISLE:

Vér a vérből.

Egy amerikai asszony élete. — Az anyai szeretet himnusza.

Minden kötet ára fűzve P — 90

Kötve, finom papíron P 1.90

PANTHEON KIADÁS!

Budapest, V., Vilmos császár-út 28.

SZEMLE

IRODALOM:

THOMAS MANN: JAKOB. Regény. Fordította: Sárközi György. (Bp. Athenaeum.) Érdekes alkotása ez a regény egy olyan írónak, aki élete folyamán a naturalizmustól kezdve, végigjárta szinte az összes stílusáramlatokat, akinek írói fejlődésére épügy ráhatottak az új irodalmi törekvések, mint ahogy saját munkássága állandó befolyással volt az irodalom menetére. Az igazi tehetségnek nem is lehet biztosabb próbáké, mint az a rugalmasság, mely képes magába olvasztani minden értelmes törekvést, az egymásra következő stílus és ízlésáramlatokat. A fejlődésképes művész sohasem gyökereshetik meg fellépésének nemzedékizlésénél, hanem állandó folytonosságot tart fenn az elkövetkező napokkal. Ez elgondolás áll jórészt Thomas Mann munkásságára is.

Ahogy a naturalizmus talajából kinőtt nagy regényével, a Büddenbrooksal írói sikereit megkezdte, egymásután járja az új ízlés és stílustörekvéseket. Legújabb műve, — mely egy készülő trilógiának első kötete — értékes állomása ennek a fejlődésnek. A naturalizmusból, impresszionizmusból, szimbolizmusból kiábrándult író, individuális mondanivalóval kezdi pályáját, majd szélesebb germán perspektívát ölel fel, míg nem a Zauberberg-ben európai távlatúvá nő meg látása, hogy ma a Jákob-ban a leguniverzálisabb emberi mondanivalót vegye tárgyul.

Tiszta egyetemességre törekvő írói fejlődésnek, pompás kiteljesedését szemlélhetjük ebben a regényben, de ugyanakkor észrevehetjük a minden újra reagáló Thomas Mann írásában annak a spirituálisra hajló törekvésnek indítását, mely a háború óta mindég nagyobb és nagyobb erővel jut kifejezésre. A mai Thomas Mann-t már az a légkör készítette írásra, amely szeret visszanyúlni ahhoz a mondanivaló területéhez, melyet Ranke objektív történeti szemléletén felőtt irónemzedék legfeljebb pozitív megfoghatóságában értett át. Ennek a nemzedéknek visszahatásából született meg ez a regény, amely a tárgyi megfoghatóság adatai mellé szívesen helyezi az irracionális megoldásokat. Mann-t ez a légkör vezette a *Bibliáhos*-ba, de egyúttal itt érkezett el arra a területre, amelyet nem tud már megoldani a belső egység teljességében. Minden értéke ellenére valami összeegyeztethetetlen kettősség van ebben a munkában: a multszázadi pozitív bibliamagyarázat és az új spirituális törekvések kettőssége. Meg van benne az a világrzés, mely Barbusse Jézusát, a maga korának ezt a reprezentatív munkáját létrehozta s ugyanakkor ott találjuk azt a hangot, amely már a háború utáni törekvések egyik ágának velejárója.

Ennek a kettősségnek ellenére mégis igazi nagy alkotással állunk szemben s ez Thomas Mann nagy-szerű irástudásának köszönhető. A regény stílusával olyan tökéletes biblikus levegőt teremt, — melyet Sárközi fordítása nagy mértékben visszaad, — hogy szinte az író legjobb perceire emlékeztet. Emberi egyéniségének kétségtelenül ez a regény a legnagyobb kiteljesedése, de a belső egységnek nagymestere, az emberi kiteljesedéssel együtt már nem volt képes megoldani a belső kompozíciónak azt a bravurját, amit reprezentatív alkotásaiban kifejezésre tudott juttatni. *Tolnai Gábor*.

ERICH EBERMAYER: *Az ifjúság élni akar. (Kampf um Odilienberg. Kosmos, 1934.)* A szerkesztő azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy én, a fordító írjam Ebermayer

regényéről a kritikát. Kissé szokatlannak, de miért ne? Elvégre is nem a fordításról hanem magáról a regényről kívánok írni és miután fordító minőségemben megismerkedhettem a regény összes kinyomatott és ki nem nyomtatott felelő- és kérdőjeleivel, nyugodtan állíthatom, hogy nálam jobban e regényt csakis Ebermayer ismeri. Ambár ez sem bizonyos.

Az ifjúság élni akar; vagyis újja azt az ígát, amelyet az elmúlt évtizedek, vagy századok varrtak valamely ostoba és ma gonosznak látszó jóindulat nevében a nyakába. A renga-geg unni való közül talán a legjobban a középiskolai rendszert újja: a memoritert, a királyok uralkodási idejének visszafelé való elmondását, a gondoktól mellényesbnapoleonokká puffasztott tanárokat, a napi öt órát, melyeket félórakkal lehetne helyettesíteni és azt a rendszert, mely — ki tudná megmondani minő jogen? — nyolc évi feese-gés és közel százszázalekos időlopás után éretnek nyilvánít egynek, akiknek minden bizonyul kilene-százaleka pedig elérettség elnök és guillotine-tekinetű „moral-pedagógusok” nélkül is érett. *Ebermayer*

ahogyan nem elentéte a kollektiviz-musnak az individualizmus!!! Két szerencsétlen *elnevezésről* van szó és mi tudjuk („új” itt annyit jelent: mi bőlesek!), hogy a legnagyobb bajok az elnevezésekből erednek...

Ebermayer e nagy témát friss, színes és bájos mesével támasztja alá. Ebben a történetben mindenki él, kiműszi a papirkoporsóból, bele-nézik a szívedbe, onnan a fülébe és ott addig zörget és kalimpál, míg végre beenged az agyadba. Ennél szebb és helyesebb útát semmiféle irodalmi termék sem tehet. Örömmel fordítottam hát a könyvet. Olyan örömmel, hogy találtam oldalakat, melyeket én szerettem volna írni...

Goda Gábor.

BENEDEK MARCELL: *Tégy, amit akarsz. (Dante 1933.)* Művész! Ma megköt kenyér és politika. De ha félrevonulatsz, kezdedben a könyvrel, melyért a harszóddig megalkuvásra kényszerített s azt mondják: „Tégy, amit akarsz!” — mi lesz akkor veled? Mily magasságokig fogsz emelkedni?! S úgy-e felhozod a lélek legmélyéről az elrejtett kíncseket?!

Benedek Marcell, aki annyiszor mutatta meg, mily megértő szem-

A „KOSZMOS” kiadványok:

- I. EHRENBURG:
Lasik Roitschwanz. Kötve P 3.30.
E. EBERMAYER:
Az ifjúság élni akar. Kötve P 3.30.
FR. ROSENFELD:
Tirilín útja... Ifjúsági regény. Kötve 3.50.

KIS KOSZMOS KÖNYVEK:

- FR. WERFEL:
Élhetünk-e Istenhit nélkül?
COUDENHOVE-KALERGI:
Stalin és tsz.
NAGY LAJOS:
Három magyar város.
B. IRLÉN:
Marxizmus, hitlerizmus.
Egy-egy kötet ára 1 pengő.

A KÖZELJÖVŐBEN MEGJELENNEK:

- DOS PASSOS:
42. szélességi fokon.
LUKÁCS LÁSZLÓ:
En és mi. Szociológiai tanulmány.
BUK MIKLÓS:
Túl a marxizmuson.

egy szabad-iskola életét tárja elénk. Egy iskolát, amelyben nemcsak 9 és 10 óra közt szabad nevetni, amelyben nem „bírak,” hanem művelt ember-emberek tanítanak, amelyben az ifjúság erkölcsi életének érdekében kikapcsolják a „ne” szócskát, mely pedig, mint tudjuk, pompásan sikerült morálunknak és világrendünknek alfája és ömegája. Ebben az odlienbergi-szabad-iskola-köztségben éli és edzi életét az ifjúság, amely nem tagadja meg a szerelmet, a „finom kisaszonnyok-ról” szőtt álmokat nem ócska bordélyokban nyomorítja ketté és senki sem akarja nekik bebeszélni, hogy a lábuk csak járásra, a fej csak fohajásra, a két kéz csak evésre szolgál...

Az odlienbergi iskola diákjai és diákisaszonnyai (én így mondanám: diáknői!) bajtársi körökre oszlanak. Egy-egy bajtársi kör tulajdonképpen egy-egy világnézetet jelent. Itt harcolja harcát az intézet alapítója, Mahr Manfred az individuális világnézetért, Silberstedt Vencel, a pedagógiai vezető és kollektivistá ellen. Hogy ki győz? A regény éppen úgy nem oldja meg e kérdést, mint az élet. Hogy hogyan reagál az ifjúság e két áramlatra? Az individuális Mahr: mágiusan vonzza. A kollektív Silberstedt túlságosan leegyszerűsíti számára az életet. De végül is a két világnézet megszemélyesítői éppen úgy nem ellentétek, mint

mel és szeretettel tekint az igaz művészekre, szomorú szívvel és keserűen mutat rá új regényében arra, hogy megfertőzve a mai társadalom ragályaitól, még a legkiválóbb művészek is — rövid fellendülés után — eldobva tollat, vésőt és könyveket, a felszínre és lelketűző élvezetek világába zuhannak alá. Az ember gyenge. Azt mondják néki: „Tégy, amit akarsz” s a szabad egyéniség kötelekre vágyik s magabamélyedés helyett tehetetlenül bámul maga elé. És szemben vele azok, kik elérték már a kollektív érzékeség, égő hitűktől elvakult, a gyűlölet harcosai lesznek. Repedeznek az építmény falai. Halálra ítélt világ ez itt.

Benedek Marcell új regényének felépítése lendületes és biztos. A hangja lefekezett, de még így is döbbenetes. És fájdalmas is. Mert érzem, hogy az író nem tagadja meg magát: minden bűnük és gyatraságuk ellenére jóindulattal néz le embe-reire. És ezek az emberek élnek. Sok-rétű tömegük zsigongva tör elő a könyv lapjaiból s a liktető eposz és a drámai helyzetek során mai társadalomunk hatalmas képét eleveníti szemünk elé.

Igy lesz *Benedek Marcell* lelkeket tapintó, egyszerű stílussal megírt új könyve a tétveg, esendő, bizonytalan mának igaz és bátor, nagyvonalú regénye.

Murányi-Kovács Endre.

MADARASSY SZUZSA: *Amiről Isten megfeledezett.* (Bibliotéka kiadás, 1933.) Furesán vagyok én a nőirókkal. Bevallom őszintén: irto-zom tőlük már jóelőre. Most bizonyára igen rossz véleményt keltek magammal szemben, de megírom: *Kafka Margit* óta nem találtam egyetlen nőíró sem, aki valamit adott volna nékem, valamit, ami egy egész életre szól. Talán... talán *Szencs Piroska* még a legtöbb a maiak közül érzem, hiányt jelentene, ha nem ösmerném írásait. És most: Amiről Isten megfeledezett. *Irtá: Madarassy Szusza*, Forgotom a könyvet és averzióim nem esőkben. Pantheon kiállítás, Pantheon jellegű címlap, mindenütt Pantheon közle-mények és a kiadó mégis: Biblio-téka, Furesa, nem? — Elkzedem olvasni s az első oldalak után már vége az averzióknak, mert elkapott a könyv forgószela, már érdekel, izgat s nehéz letennem, még pár oldalt hamar elolvastok, csak azután hagyom abba. Igen, *Madarassy Szusza* tud írni, sőt, nem is tudok hamar-jában mondani valakit, aki megkö-zelítőleg jól tudta írni. És alak-jai élnek, néha talán túlságosan él-nek, olykor a jóízlés határán. Kata-lin a főszereplő. Ez a furesa, ked-ves-kényes-közönséges asszony, aki csak él, ok nélkül, cél nélkül, él, mert van s ha már van, lehetőleg jól él, kevés sirással, kevés boldog-sággal, sok ivás, szerethetős és egyéb szórakozások közepette. Ez a re-gény. Még a kompozíciója is jó, az utolsó pár oldalt leszámítva. Nőíró s aban különbözik minden társától, hogy végre...végre őszintén, leple-zetlenül igaz, illúziómentesen, olyan dolgokról ír, amiket a férfírók nem tudnak megírni. S ha van új benne, úgy ez fűtlenül új és szimpatikus. Már kevésbé szimpatikus az a sok tisztatlanság, mely kiérződik be-lőle, a céltalanság, problémátlan-ság, és splennnek az a mértéke és keveréke, amely betölti és egye-dül tölti be a regényt. Önkéntlenül fölmerül a kérdés: tud-e, fog-e, mer-e szerző új regényt írni? Elül benne az a sok kavargás, megtisz-tul-e, közelebb jut-e emberhez, problémákhoz, élethez, és — furesa — közelebb jut-e Istenhez? Persze vá-laszolni milderre nem lehet. Sejté-eket pedig nem nyomtat le az ember. Biztos csak annyit: *Madarassy Szusza* nagy port fog fölverni köny-vével. Lesznek bámulói és lesznek támadói. Megérdemli egyiket is, má-sikat is. De tehetsége elvitathat-lan.

Dénes Béla.

NAGY LAJOS: *Három magyar város.* (Kosmos kis könyvek, 1933.) A Kosmos könyvkiadóvaltalat szerencsés kézzel sorozta be ezt az írást is kiadványai közé. *Nagy Lajos* három városban — Szolnok, Lődmező-vásárhely, Győr — érzékelteti itt azt a lélekgyilkoló légkört, amelyben a magyar élet agonizál, amelyet elmezni és szókimondó kritikával megosztítani nem lehet, mert nem szabad s ahol a nagyszívű és tisztútt laktörő emberek, vagy elfásulnak a tehetlenségétől, vagy kétség-beesnek a reménytelenségétől. A lé-lekpusztító tendenciákat nem mondja ki kerekben, hanem szerényen meglapuló, halk mellékmondatba rejti; esetleg véletlenül látszó al-legóriába bújta, úgy, hogy csak a „beavatottak”, azaz az ország elest-ségét s az élő szellemi áramlatokból való kiessetséget őszintén siratók láthatják meg őket. Ezeknek a tendenciáit azonban, — a szörnyű anyagi és az infamis szellemi rom-bolást — életnagyságban vázolja elénk. Egyszerű, friss és könnyed riporter tárgyilagossággal, minden színözés és hatásvadászat nélkül, te-hát hatatosan. Könyvecskére me-glehetösen fávól áll attól ami akadé-miai értelemben vett tanulmánynak nevezhetnének, valószínűleg nem is akar az lenni. De annak szeretne lát-szani a statisztikai adatok díszítő-e alatt és pedig nem hiúságból. Másért. Legnagyobb hatása ez a stí-

lus és tartalmabeli alarc, mert ez a legmélyebb, legigazibb és legkisebb kritika az idők, melyben íródott. (A „Korunk Szava” kritika, 23. sz.)

MARX KÁROLY: *A zsidókérdés*. (Phönix kiadás 1934.) Az utóbbi egy-két esztendőben újra aktuális lett az az Európában és különösen Keleuroppánban problematikus kérdés, amelyet zsidókérdésnek szoktunk nevezni. Hogy mi az, ami a kérdést most újabban az érdeklődés homlokterébe állította, azzal többé-kevésbé mindenki tisztában van (1), aki az utolsó két év újságjait olvasta. Ezzel ugyan korántsem akarom mondani, hogy a napisajtó valami túlságosan nagy mértékben hozzájárult volna a probléma megértéséhez, de mindenesetre a szempontokat ott találhatjuk meg a legvilágosabb formában.

Természetes, hogy a magyar könyvkiadás területén is észlelhető a kérdés újbóli aktualitása. (Hogy egyes csoportok ezt az aktualitást kissé balvárdízen értelmezik, annak oka a csoportok természetében rejlik.) Ennek a rosszul értelmezett aktualitásnak az eredménye, *Marx zsidókérdéséről* írott tanulmányának magyar nyelven való kihozása. Nem tudjuk, hogy a kiadók kinek akar ak szolgáltatni azzal, hogy előkötörték a jól megérdemelt feledés homályából *Marx*-nak ezt az 1844-ben írt tanulmányát, az azonban tény, hogy sem a marxizmusnak, sem a zsidókérdés tisztázásának nem lettek szolgálatul vele.

Mint mondtuk, *Marx* ezt a tanulmányát 1844-ben írta. Eltekintve tehát azoktól az esetleges ellenvetésektől, amelyek a marxizmussal szemben fölvetetők, a könyv magán viseli a még csak félig kialakult „marxizmus” éppen ebből a félig kialakultságból származó hibáit is. *Marx* a zsidókérdést, mint egyszerű politikai problémát fogja föl, amely tehát visszavezethető a társadalom osztályokra való tagozódására és minden vulgáris materialista szíve repesik az örömtől, amikor ilyesmit olvas: „A zsidók emancipációja nem egyéb a társadalomnak a zsidószelemmel alól való emancipálásánál.” Ezzel fejezi be *Marx* tanulmányát és nekünk meg kell néznünk azt az utat, amelyen *Marx* eddig a befejezésig eljutott, mert igen nagy számban vannak olyanok, akik még ma is hajlandók ezt és csak ezt és bármilyen hasonló, sérthetetlen dogmaként elfogadni.

Marx — és nem ő az első, de sajnos az utolsó sem — egy oly speciális szellemiséget imputál a zsidóságnak, amelyből azután hiba nélkül lehet levezetni, hogy az egész kapitalizmust a zsidók teremtték meg. „Mi a zsidóság világi fundamentuma? A gyakorlati érzék, az önzés. Mi a zsidó ember világi kultusza? Az üzérkedés. Ki az ő világi istene? A pénz...” az üzérkedés és pénz nélküli való emancipáció a gyakorlati és reális zsidó tulajdonságok alól való emancipáció.”

Ebből a két idézetből — amelyet különben még lehetne folytatni pár hasábon keresztül — nyilvánvalóvá válik, hogy *Marx*-nak sikerült teljesen félreérteni és félremagyarázni a kérdést. Mert azt, hogy a zsidóság egy igen kis részének a szerepét általánossá tette, egy jöttányival sem jutott közelebb a „zsidókérdés” megértéséhez.

Marx nem is értette meg soha ezt a kérdést. 1844-ben ugyan még nem találta meg a történelmi materializmus olyan pontos megfogalmazását, mint 15 évvel később. 1859-ben a „Zur Kritik der politischen Ökonomie” bevezetésében, de kezdetelegesen formájában már itt is érezhető hatása. És a történelmi materializmus egyoldalú módszerével a „zsidókérdés”-t csak félreérteni lehet, de megmagyarázni vagy pláne megoldani — nem. *Vahla Henrik.*

PAUL NIZAN: *Antoine Bloyé. Roman.* (Páris. Bernhard Grasset 1933.) *Antoine Bloyé* nem rendkívüli egyéniség, egyszerű polgára Franciaországnak, akinek életrajzeit csak az anyakönyv sárguló lapjai őrzik meg, életműve pedig pontosan kiállított és elintéztet akták alakjában porlad a hivatalok levéltáiraiban. *Antoine Bloyé* tehát született, játszott, iskolába járt, diplomát szerzett, megfuttotta hivatalnok pályáját, azután érlelmeszedést kapott, szíve elgyengült és egy szép napon jól berendezett szobája két könyvére végigvágódott és meghalt. Történet pedig mindez 1864. és 1922. között.

A könyv írója *Paul Nizan* egyike azoknak a francia intellektuálisoknak, akik a háború utáni világban megéreztek, hogy a nyugati magas fejlődési fokra emelkedett polgári élet, amelybe beleszülettek, amely ott örököltől bölcsőjük fölé, irányítottá gyermeklelkéseiket és igyekezett meghatározni ifjúságukat, a nagy háború kataklizmájában elvesztett biztosságérzetét, alapjai meginogtak, egyensúlyja megbillent és már csak a külszín után ítélve nevezhető állapota *rendnek*, valójában kavarrog, gerjed, megtorpan, kaoszba sodródik.

Ahogy *Nizan* megírja, hogy *Pierre Bloyé, Antoine* fia, apja ravatala előtt, megrendülve mered a Halál feneketlen szakadékaiba, elnézve atyja viaszárga arcát; komoran kirajzolódik szemek előtt a sötét szimbólum, a polgári rend, a kitapossott út, a konszolidált otthon semmibeveszése. Meghalt egy polgár, egy igazi polgár, mintaképe, prototípusa sorstársainak és fia, az új helyzet gyermeke, akit egy rettenetes világegyezés érelt meg, félve teszi mélyre ezt a kilobbant életet, félve, mert úgy érzi, ott lebegnek felette a végzetes szavak. Megmérgetett és könnyűnek találtatott!

Mi volt *Antoine Bloyé* élete? Apja egyszerű vasúti munkás, a fia már fémipari szakiskolát végez, vasúti mérnök lesz, karriert csinál. 1500 munkást kommandál, minden erejét munkájába öli, úgy nősül, hogy az is némi társadalmi emelkedést jelent.

Az élet továbbperreg. A pálya felfelé ível. *Antoine Bloyé* emelkedik. És múltak az évek, évtizedek. Meandreuszerűen, pontosan, előírászerűen, mint *Antoine* vonatjai. De a napsütéses egyhavi szabadság légkörébe heront a fergeteg. 1914. Világháború. Pontosán úgy történik minden, mint nálunk *Antoine Bloyé* számára nagy változást hozott ez, a hadvezetőség szól be munkakörébe, a felelősség megnő, a rendezettségnek vége, új rendet, új munkatervet írtak valami felsőbb határol. A pontos, kötelességtudó mérnök-hivatalnok egész megzavarodik. Valami csekély gyártási hibáért őt teszik felelősé, elhelyezik egy kis depot élére. A karriernek vége. A felfelé lendült élet íve megtörik és hanyatló lefelé. A búzagalom, a lelkesedés kiálszik, tépelődés, kötekedés tödül helyébe; *Antoine Bloyé* keresi élete tartalmát, kutatja értelmét. Az orvosok nevet adnak betegségének: neurasthénia, biztatják, hogy járjon társaságba, foglalkozzék valamivel, ami örömet okoz és ekkor *Bloyé* rádőbben a polgári élet két alap hiányára: *nincs benne igazi közösség-érzet és nem végez alkotó munkát.* S itt nyer *Paul Nizan* regénye társadalmi perspektívát; a polgári társadalom „my house is my castle” ideáljai megbontotta azokat a szoros kapcsolatokat, melyek egy-egy testületet, népréteget egyetlen életkörüre kövacsoltak. Mindenki saját életének lett építő mestere. A hatalmasan kiépült adminisztráció pedig értelmetlen, gépies munkát osztogató alkotásravágyó egyéneknek és így elvette tőlük a munka értelmét és örömet. Kis kerékbe lettek, a nagy szerkezetben, mely nem tudja miért! meddig? csak forog, kapcsol, elvégzi a rábizott munkát. *Antoine Bloyé*

érzi, hogy az alkotás, vagy csak az alkotás emléke meggyógyítaná. Felkeresi hajdani társait, találkozókra megy, keresi a múltat, és benne a megváltó tettet, de semmi mást nem talál, mint gépies hivatalvezetésben töltött évtizedek jelentéktelenné zsugorodott láncolatát. Töprengéseire meg csak a beteg szív felel, az elhasznált szervezet sok apró aggasztó jele és a sötét rém: a Halál. És amikor *Peer Gynt* keresi a bizonyítékot, hogy volt az életben híven, teljesen önmaga, úgy kutat *Antoine Bloyé* is alkotó tét után.

Nincs ebben a könyvben világnézeti fejtegetés, de még filozófia sem. Az élet beszél. Egy darab történelem. Az „ismeretlen polgár” története a századforduló idején. Apának története. Akik egész hétiket egész lendületeket vitték be egy fáradhatatlan munkásságba, melynek megszaktak a fonala, megbomlott a rendje, kivesszt az értelme. Ma a szépen ívelő hivatalnok karrierre helyett apokaliptikus erők feszülnek: szocializmus, fasizmus, nemzeti, népi megújulás pörölye alatt formálódik az emberiség. *Antoine Bloyé* valóban olyan szimbólum már csak, mint a világháború ismeretlen katonája egy a rengeteg közül: akik így indultak, így küzdöttek, törekedtek, dolgoztak és hanyatlottak a szakadékos éjszakájába. Még láttuk őket, még ma is beszélgetünk velük, fejszövalva nézik a jelen kavargását, úgy érzik, a legalapvetőbb felfogásuk ellen szól itt minden: göröcs-rángatózások jelzik az új idők vajadását.

Különbösen nekünk harminceveseknek megrázó olvasmány ez a könyv. Akiknek gyermekkorra belenyúlt az *Antoine Bloyé*-k fénykorába: a mi jövőnk, a mi tervezgetéseink vonalait húztuk meg az ő életformájuk után, de amire a megvalósítás küszöbére értünk, a vihar kitépte a megrítlan lapot és összetörte a ceruzát, sőt még karunkat is majd megbénította és fejünket is megdőngötte, úgy, hogy indulás helyett közel egy évtizedes szédülésben tántorogtunk s kutattunk utat az orkánba. Alkotás, teremtés, összetartás: ez az út. Emberek öszetartása akik nem tudnak és nem akarnak hazudni, sem másoknak, sem önmaguknak. Akik nem tudnak igazgástanok lenni sem másokkal szemben, sem önmagukkal szemben.

(Novi-Zamley.)
Krammer Jenő.

GYOMAI IMRE: *A Hallálbor.* (Páris. Universum.) Ha tudjuk azt, hogy irodalom, szóval elsősorban az író és közönség viszonyát, azt a két-szótlenül kölcsönös szociális kapcsolatot jelöljük, mely a mű és olvasó között fennáll, különös érdeklődéssel nyúlhatunk új könyvéhez, mert ez a könyv, a Párisban megjelent magyar könyvek sorsát ismerve, az olvasók egy kis, főleg külföldön élő, tehát irodalmi életünkön kívüli rétegéhez szól. De maga az író is érdekes, nem mindennapi típust mutat. Hosszú évek óta külföldön él és a nagy befutóerejű francia kultúra erősen befolyásolhatta, ugyanakkor ő is szükségszerűen kiégett az itthoni irodalmi élet mindennapi atmoszférájából s közönségünk pillanatnyi lelkiállapotát, mely (mivel szociális funkcióiról van szó) bizonyos fokig minden alkotást, ha másképp nem, öntudatlanul, meghatároz, nem ismerheti. Viszont azazal, hogy a francia közönség eszme- és ízlésáramlataiban él, természetesen ez a közönség, illetve ennek az íróhoz közelálló része hat rá irányító módon. Ez magyarázza meg talán azt, hogy a könyv először franciául jelent meg, mintha írója is érezte volna, hogy elsősorban csak annak a közönségnek írhat, mely köztől él. És ez magyarázza meg azt is, hogy rövidebb írásaiból általunk ép az időszerű témák iránt nagy érdeklődés megismert tehetség író, miért maradt a magyar, sőt mond-

hatjuk a középeurópai irodalmi divat mögött. A háborús regény és ennek sajátos magyar alfaja, a hadifogolyregény, (mely kategóriába *Gyomai* regénye tartozik) úgy nálunk, mint a német nyelvterületen is rég kifutotta útját s nehezen tudjuk elképzelni, hogy olvasóközönségünk ma már ilyen munkákra ragadjon. Franciaországban más a helyzet, ott a háborús regény egy pillanattal sem jelentett olyan irodalmi divatot, mint a legyőzött államokban, hadifogolyregény alig volt s így az ottani olvasó számára érdekes, újszerű, sőt exotikus világot mutatott be *Gyomai* könyve, mely egy oroszországi hadifogolytábor életét vetíti elénk. Megbecsülésével kell azonban megemlítenünk, hogy a háborús regény sablonján mindvégig (és talán túlságosan tudatosan) fellélemelkedik, sohasem szentimentális és el tudja kerülni az ideget mozgató, véres, háborzongató jelenetek, halomzását, szóval m. n. d. azt a sok olcsó fogást, melyek a háborús írások jórészt nem a béke, hanem a minden emberben lappangó agresszivitást ösztönző kielégítésének szolgáivá tették. *Gyomai* helyett arról ír, hogy a háború emberek százait tette tönkre s a hadatviselő emberek finom pszichológiai rajzán keresztül az örökre és menthetlenül öszeropant emberi idegek sorsa érdekl. A foglyotábor és a forradalom első napjait hareoló orosz város életének szimultán leírása s az a néhány poétikus természeti kép, hol a távoli kirgiz pusztákról szól, sok mozgalmasságot, illetve néhány meglepő színt visz be a határozott vonalú és komor liktetésű regénybe.

Baróti Dezso.

ROBERT ANTAL: *Új világ küszöbén.* (Bp. 1934.) A technokrata gondolatnak magyar kidolgozása, a világválság megoldásának új módzata — ezt kapjuk a gépészmérnök szerző sok jóakarattal és őszinte lelkesedéssel megírt kis kötetében. Jóakaratra és tisztalelkűsége vall, ha valaki fellázad a mai társadalomgazdaság oktatlanságai ellen, ha valaki értelmetlennek és ostobának bölgézi azt a világot, ahol „a civilizáció lehetőségei és tényleges eredményei közt abszurd egyenlőség van.” Természetes, ha egy mérnök észreveszi a gépi termelés hallatlan fejlettségét és mellette a szédületes nyomorúságot, a népmilliók sorsát, Bátorfára vall, ha egy mérnök szakszerűen megállapítja, hogy a legsürgősebb tennivaló „megszüntetnie a profitot.”

De a jóakarát nem elég. A technokrácia, a technikusok uralma voltaképpen a politikához és közigazdasághoz nem értők uralma lenne. *A politikai gyakorlatlanság és tapasztalatlanság* vezet a technokraták és így szerzőnk is. — a fasizmus zomszédságába. *A közgazdasági tájékozatlanság* pedig a lehetetlen és műkedvelő javaslatok útvesztőjébe eszalja őket. Nem lehet a világválságot esodaszerekkel megszüntetni. Gyánusak azok a jótanácsok, amelyeket a gazdasági szervezet központi irányításától távolos ember osztogatnak nyakra-főre. *Minden héten megoldják egyszer* legalább a gazdasági válságot, minden héten egyszer jelentkezik valaki, aki a varázsfórmula birtokában van, de senki sem hallgat rá. A technokraták pedig egyenesen számszerűen tájékozatlanok a megoldás módjaitól és a matematika megdöntöhetetlen örveire, a logaritmuslére támaszkodva szőlják fel az emberiséget az egyedül üdvözítő technokratákból való csatlakozásra. Kiszámítják, hogy mennyit kell mindenkinek dolgozni és energia- valuta bevezetését indítványozzák. Kicsit *megdöbben* aztán a szerző elsőolása a kötet 5. lapján: „a technokraták számszerű adataiban lehetnek is túlszók.” Nem, mérnök uraim, így nem lehet játszani. A számok világában nincs túlszós. Vagy-vagy. Megdöntöhetetlen matematikai tétel, vagy — *blöff.*

Esetleg harmadik eset, mint a pénzügyi tervek, az energia valuta esetében: egyszerű értelmelenség. A technokraták a műkedvelő közgazdászok megszokott próbakövében botlanak meg, félreismerik a pénz és a pénzforgalom társadalomgazdasági szerepét és jelentőségét. Egyoldalú, technikai szakértelmű magas toronyból nem veszik észre a közgazdasági élet elemi igazságait. Igen, a mérnökök csak vállalják az új világ fölépítésének technikai feladatát, de az organizálását, a közgazdasági kérdések megoldását bízzák azokra, akik ezen a területen szakemberek.

Arion.

PROPPER SANDOR: *Az új ipari forradalom.* (Népszava, 1944). Két tétel vonul végig a tíz éves kötetben. 1) Az új ipari forradalom — a termelést ismeretlenül fokozó, az emberi munkát redukáló technika és szervezés — rákörtört, itt van, számolni kell vele az élet minden területén, 2) Nincs más megoldás, mint a szociáldemokrácia.

Hatalmas erőket vonultak fel erlöteltet, tartalmatlan, új világnézet lobogója alatt, de ez csak azt jelenti, hogy a kapitalizmus megfeszíti és harsba veti utolsó erejét, mert a történeti örökös a kapuk előtt áll és ellenállhatatlanul nyomul előre. Ezt a két tételt bizonyítja a szerző egy évszázad gazdasági és társadalmi fejlődésének történeti és statisztikai adataival. Aztán nagy mérséklettel fogalmazza az átmenet szociálpolitikájának programját, amely nyoma viharos érzelmeket és a fájdalom kitérését. "Az első tétel igazsága evidens minden el nem vakult ember számára. Mégis hasznos és szükséges a bizonyító adatok új meg új csoportosítása, hozzáférhető, népszerű közzététele, hisz az elvakultak száma még mindig légió. A második tétel pártigazság, bizonyítása tehát sokkal nehezebb feladat, ha nem kizárólag párhíveknek szól. Ezt a feladatot a szerző nem oldotta meg. Sorra veszi a körülöttünk zajló nagy kísérleteket — fasizmust, kommunizmust, Hitler és Roosevelt erőfeszítését, a technokrácia elgondolását, de csak állításokat és értéktételeket kapunk, rendszertelenül összehordott és fel nem dolgozott adatokat. A diktatúrák hívei megengedhetik maguknak ezt a módszert. Ők legyőzni, nem meggyőzni akarnak. Szocialista írótól több tárgyilagosságot és nagyobb szellemi energiát várunk!"

g—i

Verseskötetéről. Napjainkban a foglalkozások statisztikája valahogy így alakul: a világon legnagyobb a költők száma, utána a munkanélküliek stb. Kőve hiszem, hogy évek óta is eltelt volna egy nap, amelyen ne jelent volna meg legalább egy verses-kötet. Persze az „ecce poeta” még mindig kézik. De ebben a mérték nélküli túlprodukciónban is akadnak kötetek, melyek a megtevészttség hasonlítanak az igaz költészttséghez, sőt akadnak költők, kik igazán költők. És itt elsősorban *Lenkei Henriket* kell megemlítenem. „Utolsó roham” című kötetét bizonyosságnak, hogy *Lenkei* még oly korban edzette magát a költésztetre, mikor az még az adottságoktól kívül, mesteriséget és munkát is jelentett. Csak így érthető meg ez az ősz poeta azt a klasszikus patinát és méltóságjelző egyszerűséget, amellyel az úgynevezett „ régi gárdából” mindenkor a legújabb gárdába fogja magát és költésztétét átmentheti.

FENYŐ LÁSZLÓ. *„Elitelt”* című kötetében talátnak három verset, melyet az utóbbi idők egyik legjobb versének „nevezhetnék. És nem talátnak egyetlen egyt sem, mely méltatlan lenne e háromhoz. Verseik, amelyek, annak ellenére, hogy *versus Klárával* már nem ilyen egyszerű a kritikus helyzete. A költésztetre — belátás — bizonyos mértékig közik: szórakoztatják az olvasót. — Kos-

telező a világfájdalom. De *Kossán Klára* nem világfájdalmas, hanem egyszerűen rossz kedve van. Okosakat gondol, jól is mondja az okosakat, de savanyúnak, rosszkedvűnek és kúszán. Versei alkalmasak lennének egy a „szabad vers halálára” írott nekrológ-tanulmány kiindulópontjához. — *Vas István* egészen közel jár az „ecce poeta” fogalmához. Nem is írok róla szívesen, mert úgy tartom, hogy minél jobb egy könyv, annál többet mond el a kritikus helyett. Mégis a „Dieseret” című verset szív-ből köszönöm. És végül megemlítem *Vándor Lajos* „Fej vagy írás” című kötetét. Ez a fiatal költő, csak így tudom mondani: furesza jelenség. Precíz és szimpatikus körtünet. Tehetsége vitathatatlan. Csak arról van szó, hogy lehetnek, akik e tehetséget szeretik, vagy nem szeretik. Én szeretem.

Semper idem.

SZÍNHÁZ:

Nemzeti Színház. A mérleg valami ic-picit javult. Bemutatták azt a bizonyos „Szegény Mavrier” című *Fauchs* vígjátékot, amelyet ugyan nem becsülünk semmire, de legalább néhány telt házat jelentett a Nemzetinek. Mert miről is szól ez a vígjáték? Egy szegény festőről, akiről kiderül, mekkora zseni, micsoda hatalmas összegeket érnek képei — természetesen a halála után. S a világ, amely most egyszerre méltányolni és dicsőíteni kezd az elhalt festőt, járja a maga tohva-buháját a megmaradt képek körül. Aljasságok, komisszárok, Csalás, hazugság, becsapás. Tisztes polgárember amint szinte esztét veszt a nagy igyekezetben. És mindez a *business*-ért. A festő nyomorultul elpusztult, de a képei — vagyont érnek. A téma nem rossz, sőt, egyenesen mollieri. Csak éppen *Fauchs* ír — nem *Molier*. Az ötlet jó, de már a történet bonnyolítása szokványos, a jellembrázolás kezdetleges, a befejezés egyenesen giccs. Szerencse, hogy a Nemzeti igen jó előadásban hozta ki a darabot. S itt szabadon ez egyszer különvéleményt jelentenem *Egyed Zoltánnal* szemben, akit mint színházi kritikust igen becsülök. Egész csalórángnak találok ugyanis *Cs. Aszlótlóndát*, aki a maga halk, pasztellínum eszközeivel, maradó emléket hagy nézőben és kritikusan. Ővé az elsősegs csak utána következék *Sugár* vidéki orvosa. Az előadás klappolt, mindenki a helyén volt, debutált egy akadémiai növendék, *Szörényi Éva* a neve. Ma még nem mondhatunk róla semmi különöset. Még nem kelt várakozást. — Sorrendben ezután *Koresmáros Nándor* darabja következett. Füstísteccs címmel s jólőre megírjuk, nem kell a nevet bevésni, mert elfelejtjük ezt úgyis hamarosan. Úgye már a Székesend-re sem emlékezzek? Mi sem! Az egyetlen emlékezőnivaló a „Füstísteccs” *P. Fűzes Anna* meglepően jó alakítása. *Rózsahegy* egy jótavalló sem jobb, sem rosszabb, hasonló zsánerű alakjainál. Kár, hogy ez a nagy komédiás sohasem jut rendes feladathoz. — *Sik Sándor* darabja igen tisztességesen és ügyesen megcsinált alkalmi darab. Céljának megfelel. És végül: ebben a szezonban először, dicsérik meg a Nemzetit és boesáunk meg sok mindent. *Kálidásza* meséjének, a *Sakuntalának* bemutatása igazi kultúrselekedet. Sajnos, csak kultúrselekedet és nem kasszasiker, pedig az egyszer igazán őszinte kasszasikert kívánunk. *Kálidásza* a *Krisztus utáni V. században* a hindu legnagyobb drámaköltője volt és ha tudjuk is, hogy a hindu dráma nem a nép drámája volt, hanem csak a legfelsőbb köröké, mégis, az a tisztult felfogás, amely belőle kiárad és szinte irigységgel tölt el, megérdemelné, hogy a mai közönség elzárandokoljon a Nemzethez és a *Sakuntalából* okulást, megtisztulást szerezzen. Képzéjük el: egy kor, ahol

esősödés magány a legnagyobb boldogság, ahol a király átadván fiának az uralkodást, elvonulhat a természet tisztaságába; ahol mindenki testvér, ahol az állat, a növény egyenrangú társa az embernek és ahol, ha valaki rosszat is követ el, az a rossz csak valami előző bűnnek következménye és ut a megtisztulás felé. Nem tudom hány embert lat meg, hány embert készlet elgondolásra *Kálidászá*nak másfélezer éves darabja — bizonyára nagyon keveset — de jó, hogy van ilyen darab és hogy már másfél évezrede van. Hinni kezd az ember és ez nagy szó 1933-ban. A Nemzeti előadásán szép és becsületes munka. *Bajor Gizi* a címszerepben néhány felejtethető mozdulattal és hanggal égeti be nevét újból emlékiünkbe: *Eöry Kató* és *Olty Magda* kedvesek, bájosak. *Abonyi Géza* viszont egyre élesebben sürgeti a Nemzeti „szelmes színész” válságának megoldását. *Uray és Abonyi*, *Abonyi és Uray!* Mindkettő igen tehetséges, de mindkettő túl van már azon a koron, amikor fiatal szerelmes színész szerepet játszhatnak. — a rendezés kifogástalan, Lavotta kísérőzenéje fülbemászó, ha nem is hisszük el, hogy eredeti hindu zene alapján készült. Szóval, végre egy emlékeztetés est a Nemzetiben: szebb és jobb karácsonyi szórakozást nem is ajánlhatunk: kérem, nézzék meg a *Sakuntalát*.

Dénes Béla.

Helyet az ifjúságnak! a *Belvárosi Színházban*. Ugyanazon a színpadon mutatták be *Budapestben Bruckner* darabját a *Halalos ifjúságot*, ahol most a *Helyet az ifjúságnak* előadásai is folynak. A világot jelentő deszkák roppant türelmesek.

Volt egyszer — hol nem volt, 1933. körül egy generáció, mely egy nagy világégés romjain, gyökértelein, az elindulás minden reménye nélkül ödögött, lődögött, hitt, csüggedt, remélt és rohant a teljes reményvesztés felé. A kor legjobbjai álmatlan éjszakákon töprengtek a nagy kérdésen: mi legyen velük, mi legyen mindannyiunkkal, hol a segítség? Ez a kérdés ott szongott minden fülből, ott rágott minden lelkiismereten. Nem esoda: élet-halál kérdése volt ez annak az embertömegnek, amely lassanként több a holnapnál: a ma.

És ekkor — hó-rukk — megjelent a *Belvárosi Színházban* a *Helyet az ifjúságnak!* Nagy pillanat volt!

* * *

Lakatos László és *Fodor László* értették a módját, hogyan nyúljanak a kémszerűen befagott agyak és megdermedt kezek sötét problémájához és értették a módját, hogy megtalálják a bívós szót, mely egyszeribe mindent rendbehoz — ahogy *Valpius Palika* elképzelte — „hó-rukk!” *Szegény*, jó *Bruckner*, ő csak halálra rémülve, jajveszékelt tudott, de nem úgy *Lakatos* és *Fodor* a fiatalság szószólói, hogy ne mondjuk pestiesen: szószólói. Ők egyszeribe megoldották a kérdést.

A snájdíj, szimpatikus fiatalember, egy-két tréfas pof jobbra, egy-két blöff balra, egykettőre pozícióba kerül, hogy ott azután megmondhassa a világ hatalmasainak. — akik meglepődten és nyitvamaradt szájjal hallgatják. — kerekeske-kutaeska, itt szalad a nyulaleska, továbbá szemesnek áll a világ, aki mer az nyer, jobb ma két tűzök, mint holnap egy veréb és végül egészen egyszerűen: elő hát az a kis munkaalkalommal, mely azzal remtette! Hó-rukk! Ez csak egyszerű! Hogy nem? Akkor tévedtünk. Akkor tévedett a két Lácó. Na és? Földolog hogy a törekvő fiatalember, a szelísi bankvezér imádnivaló lányával, száján a megváltó ígével, szeheben a gyárigazgatót ki nevezéssel megmutassa a nagyérdemű közönségnek, hogy blöffre nem csak karrieret, de színdarabsikert is lehet építeni.

Akit pedig a fiatalság problémája mégis érint, vagy érdekel, forduljon *Bruckner*hez, esetleg irthon *Boross Elemér*hez. De fordulhat *Valpius Palikához* is, vagy a sóhivatalhoz.

Az ifjúság problémájáról tehát ismét szó esett a *Belvárosi Színház* színpadán. Mondjunk ki a szót! Igazuk van a szerzőknek. Hó-rukk! Helyet az ifjúság problémájának a színpadon, de blöff és nagyképűség nélkül. Az se fontos, hogy a szereplők ismert pesti alakokat karikizzanak! Helyet, bohózatosság, közlévelkítő ügyes mesterelemek nélkül! Megengedhetetlen és káros nagyképűség az öleső vígjátékszöveggyökös, színpadi levegőjébe feleltlen nagy szavakat puffogatni arról a problémáról, mely ezrek és ezrek élete-halála!

Hó-rukk! Vegyék el a kezüket az emberiség tavasz-részének fájó sebére azok, akiknek zsonglór-mesterkedése könnyebb természetű témához való! Vissza urak! Hó-rukk! Helyet az ifjúságnak, ha kell, még kasszasiker nélkül is!

És mindenki a maga mesterségét folytassa...

* * *

Göth, Páger, Muráti, Nagy, jobb ügyhö méltó búzgalommal dolgoztak. A közönség jól mulatott és örült, hogy bement a boltba, melyből a fiatalság problémástól kint rekedt.

Karcsag Imre.

Cikkeink, szemléink egy jelentős része, sőt, egész zenerovatunk helyhiány miatt kimaradt, Legközelebb pótoljuk.

Ha jól és olcsón akar öltözködni dolgoztasson *Silberer Márton* angol uriszabónál (VIII., József-körút 17. III. 18.) *Fazónmunkát hozott anyagból is vállal.*

Minden új magyar, német, francia és angol könyvet megtalál az

U J S A G

kölcsönkönyvtárában.

Kölcsöndíj az Ujság előfizetőinek P 1.— havonta; nem előfizetőknek P 1.50.

Naponta lehet cserélni.

Házhoz küldi a könyveket.

Használja a
Mikrofarad rádiótechnikai
és vill. gyár
gyártmányait
V., Berlini-tér 3.

Felelős szerkesztő és kiadó:

DENES BÉLA.

Minden cikkért írója felel.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A „Független Szemle” megjelenik évente 10szer.

Előfizetési ára: évi 3.— pengő.

Külföldre 1. dollár, illetve az ennek megfelelő összeg.

Postaküldés számla: 51.202.

Kérjük a hátralékos előfizetői díjak haladéktalan beküldését.

Csehszlovákiában a Független Szemlét terjeszti: *Noritus* könyv- és lapterjesztő vállalat, Bratislava, Dlhá, u. 15. — Megbízottunk marad továbbra is *Weisz Zoltán* Mukacevo, Duchnoviceva 14.

RADÓ, NYOMDAI MŰINTÉZET
Budapest, VI., Hajós u. 25. Tel. 22.530.